Мьләте мьн-эзди,
Дине мьн-Шәрфәдин,
Зьмане мьн-эздики.

Нә йа фьротанейә
Վաճառքի ենթակա չէ

Ә’зизе Ә’мәр
Һ’әсәне Шех-Мә’муде

Зьмане эздики

11-12

Ә’зизе Ә’мәр
Һ’әсәне Шех-Мә’муде

ЗЬМАНЕ ЭЗДИКИ

(11-12)

Р’әwан

Нәшьрәта "Спика"

2019

Հաստատված է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից

Ьж алие wəзарəта ЩƏ хwəндьне у ӧ'лмда ьатйə əрекърьне

ՀՏԴ 373.167.1 : 809.15 : 891.5 (075.3)
ԳՄԴ 81.2 եզդիերեն + 83.3 եզդիերեն g72
Թ 206

Թ 206 Թամոյան Հասան
Եզդիերեն լեզու:
Հանրակրթական դպրոցի 11-12-րդ դասարանների դասագիրք/
Հասան Թամոյան, Ազիզ Թամոյան. - Եր.: «Սպիկա», 2019, 100 էջ :

Ə'зизе Ə'мəр, Ь'əсəне Шех-Мə'муде

Зьмане эздики

Дəрсхане 11-12-а

"Спика", 2019, 100 р'у

ՀՏԴ 373.167.1 : 809.15 : 891.5 (075.3)
ԳՄԴ 81.2 եզդիերեն + 83.3 եզդիերեն g72

©«Սպիկա» հրատարակչություն, 2019 թ.

©**Нəшьрəта "Спика"**

EZDIKI.COM

К’ОМА 11-а

ФЬКРЕ ХӘВӘРЕЙӘ К’ӘСӘ У Э’РЬФИ

Әм дьвежьн к’ера туж, мәqәса туж у сәрwәхтдьвьн “йа баш дьбьр’ә”. Әw фькьра хәвәра тужә к’әсәйә, чьмки wәсфа баш бьр’ина әшийа- к’ере у мәqәсе дьдә к’ьвше.

Нав п’әвгьредане нökле туж у дәрзийа туж жи хәвәра туж бь фькьра к’әсә ьатийә хәвтандьне, wәсьфв нökölу дәрзийе дәстнишандькә- йа баш тужкьри у wәки ьеса qölдькә, нökökле зә’ф зьрав ьәйә.

Тьштәки дьнә, чахе әм дьвежьн гьлийе туж. Гьли нә к’ерә, нә жи мәqәсә, wәки бьбьр’ә. Демәк, әм сәрwәхтдьвьн “гьлийе щида, бь фькьра туж”. Әм wи щур’әйи ьса жи дьвежьн зьмане туж, фькра туж, ч’ә’ве туж, йан ь’öщәта зарә туж. Wәхта готьна фькьра туж фькьра мә дәрьәqа “wи/е/дайә, е/йа кö зә’ф зу сәрwәхтдьвә- фә’мдькә”, хwәйе/а ч’ә’ве туж әwә, е/йа кö зә’ф баш дьвинә, ь’öщәта туж- ь’öщәта зарә гömр’әь’, гәрм, бь алавийә. Демәк әва чь дьйардәйә? Wәсфа к’ере, мәqәсе- тужайи, ль гьли, зьмен, фькьре, ч’ә’в (дитьне), ь’öщәта зар те кьрьне. Фә’мдарийә, wәки әw нькарьн нә бьбьр’ьн, нә жи qölкьн.

Т’әв ван хәвәра **туж** бь фькьра нә кö к’әсә, ле э’рьфи те хәвтандьне: “щида, зәриф” (гьлийе туж), “гәстьне” (зьмане туж), “зә’ф зу сәрwәхтбуне” (фькьра туж), “е зә’ф баш дьвинә” (ч’ә’ве туж), “гömр’әь’ (ь’öщәта зарә туж) фькьре хәвәра тужә э’рьфинә. Хәвәра туж ьса жи дькарә ь’әсаввә “qәwин, бәрк’” (эше туж), назьк, ь’әсиндар) у wәки дьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Чийә фькьра хәвәрейә кәсә?

2.Чийә фькра хәвәрейә р’аст?

3.Чәнд щömле бь фькьра р’аст у эр’ьфи бьньвисьн.

ЩУР’Е ХӘВӘРА АНГОРИ НЬСБӘТИА ЩУР’Ә У ФЬКРЕ

Бь ь’әсавььлдана ьәр т’әне алийе фькьре- мә хәвәр п’арәвәйи сәр дö щур’а кьр- **п’ьр’фькьр** у **йәкфькьр**. Незикбуне сьньфкьрьна хәвәрайә

дьн жи ћәнә. Awa, әм дькарьн хәвәра п'арп'арикьн- бь ћ'әсавћьлдана чawa фькьр, ьса жи щур'е хәвәре. Хәвәр ангори әләqәте щур'ә у фькьре е **йәкк'ьвш**, **ә'к'сик'ьвш** у **ћ'әмнавьн**.

ЙӘКК'ЬВШ

Бь щур'ә башqә- ле бь фькьре хәвәре незики ћәвдö йәкк'ьвшьн. Мәсәлә **бин у бöхс** "бина xwәш", ћ'әсп у кьћ'ел "ћ'әспа щьсьн, бьжарә", тьрс у бьзд "тьрса сьвьк", cawк'еши "тьрса qәwин", р'азан у ћеньжандьн "сьвьк р'азан", шабун у – әшqбун (зә'ф шабун) у фьр'наqбун "бећ'әд зә'ф шавьн" ћивикьн у лавайикьн, р'әщабькьн, диләка бькьн (т'әмам жи ћәсавдьвьн "зә'ф ћивибькьн").

Бь йәкк'ьвша әм дькарьн гәлә тьшта бежьн. Мәсәлә- т'әмам хәвәра **xwәрьн** заньн у ә'мрда ћәрр'о дьдьнә хәвате. Чахе әм дьxwәзьн фькьра "бь ч'ә'вбьрчибуне бьхöн", әм хәвәра дабәландьн дьдьнә хәвате, сәва фькьра "тьштәки xwәш бьхöн" әм хәвәра тә'мкьрьн дьдьнә хәвате, ле **дабәландьне** әм сәва ћ'әйwен дьдьнә хәвате (щарна ьса жи сәва wан мәрьва, е кö бемә'рифәт у а'щә-а'щ дьхöн). Демәк әм бь йәкк'ьвша дькарьн ьса жи бәрбьр'ибуна бәрч'ә'в дићаркьн.

Дькарә пьрс пешда бе, к'а чьма әм йәкк'ьвше хәвәре бьзанвьн, ћ'әркә хәвәрәкә дићаркьрьна we фькьре әм ьди заньн. Щав сафийә: Занәбуна гәлә йәкк'ьвша ћ'име дәwләмәндтийа гьлийә, бь йәкк'ьвша гьли дьвә е дьћа дöрьст у бь фькьр. Мәсәлә- әм хәвәра **ћ'ьзкьрьн** заньн. Чахе йәк к'әсә мә xwәш те (әм "ћ'әвәки" ћ'ьздькьн), әм хәвәра **мелкьрьн** дьдьнә хәвате, дәма зә'ф ћ'ьзкьрьне әм qәста хәвәра **ә'бубәткьрьне** дькьн. Бь алик'арийа **мелбькьн, ћ'ьзкьн у ә'бубәткьн** әме бькарвьн фькьра xwә дьћа дöрьст дићаркьн.

Щарна хәвәре бь щур'ә башqә-башqә бawәрбькә мә'на ә'йни дићардькьн, йани- **ә'йнинишьн**. Мәсәлә- **ћьлбәт- бешьк, qәй- те бежи, диса- щарәкә дьн.** Кем дьqәwьмә, wәки фькьра хәвәрайә бећ'әд ә'йни ћәвә. Мәсәлә- хәвәре **сьпи – чил** ә'йни р'әнги дићардькьн, ле **чил**-е әм дьћа гәләки гьлийе бәдәwәтийеда дьдьнә хәвате

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Хәвәр п'арәвәйи сәр чәнд щур'а дьвьн?

2.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

3.Хәвәр ангори щур'ә у фькьре чәнд щур'әйинә?

4.К'ижаньн хәвәре **йәкк'ьвш, ә'к'сик'ьвш, ь'әмнав?**

Ә'К'СНИШ

Ьәнә хәвәр, к'ижан фькьра мьqабьли ьәв диьардькьн. Әw ә'к'снишьн. Мәсәлә- ч'ук- мәзьн, зььа - шьл, сьвьк - гьран, дур – незик.

Ә'франдьне бәдәwәтийеда сайа хәвтандьна ә'к'сниша гьли дьвә е дььа т'әсирдар.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.К'ижаньн хәвәре ә'к'сниш?

2.Чәнд хәвәре ә'к'сниш бьньвисьн.

3.Сайа хәвәре ә'к'сниш ә'франдьна бәдәwәтийе чь дьвә?

ХӘВӘР У ФЬРАЗ

Гәлә щара дӧ йан зедә хәвәр т'әвайи фькьра э'рьфи диьардькьн. Мәсәлә- әм дьвежьн- **де әwләде xwә давежә**, әм сәрwәхтдьвьн "ь'аләки гьранә", **льнге wи ә'рд нагрә-** "зә'ф шадьвә, фьр'наqдьвә", **к'әтә бәр дәста – "**гьран нәxwәшк'әт", **бу кәвре бьне бире –** "ьндабу, бәтавәбу", **бу пә'ри нан –** "ьндабу, бәтавәбу".

Әв п'әвгьредане хәвәра бь фькьра к'әсә найенә сәрwәхтбуне, нав wан хәвәр т'әвайи тенә хәвтандьне у, чawa мә дит, фькьра э'рьфи диьардькьн. П'әвгьредане wa **фьразьн**.

Фьраз гьлийе чawa зар, ьса жи ньвисарда тенә хәвтандьне. Әw гьлийе мә дькьнә е дььа т'әсирдар, алидькьн фькьре дььа р'аст диьаркьн. Мәсәлә- щарәкева йа сәрwәхтбунейә, чахе әм дьвежьн әз **ә'щевмайи мам** йан **зәндәгьрти мам.** Ле йа дььа "дитьнейә", чахе әм дьвежьн **дәве мьн жәв ма.**

П'ьр'анийа фьраза щьмә'те ә'франдийә.

Гәлә фьраз ьж ә'франдьне ә'дәбйәтийә башqә-башqә пешда ьатьнә.

Фьраз, чawa хәвәр, фькьре диьардькьн. Мәсәлә- мьрьн – т'ела ә'мьр

ћатә бьр’ине.

Фьрqийа хәвәре у фразе әwә, wәки фькьре хәвәрейә к’әсә у э’рьфи ћәвьн, ле йа фразе- ћәр т’әне йа э’рьфи. Хәвәр э’дәти львәкә т’амә, фраз- п’әвгьредана хәвәра.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ћинвьн у гьликьн.

2.Фьраз чьнә у чawa т’әшкилдьвьн?

3.Фьрqийа хәвәре у фьразе к’ижанә?

4.Чәнд фьраза бьньвисьн.

ХӘВӘРТ’ӘШКИЛКЬРЬН

Бона э’ламкьрьна фькьра мәрьв т’ьме ћ’әwще т’әшкилкьрьна хәвәре т’әзәнә. Awa, чахе әw ћащәт ћатә э’франдьне, бь к’ижане мәрәва карьбу дур бьвиньн, хәвәра **дурбин** ћатә э’франдьне. Аләт’, к’ижан мәщале дьдә т’әв мәрьве дур хәвәрдьн, бу мә’ни сәва т’әшкилкьрьна хәвәра **т’ел**. Ле пәй дићаркьрьна аләт’а дурва нишанкьрьна шькьла хәвәра **дурдитьнок** к’әтә нав хәвтандьне. Мәсәла дькарьн дьреж бьдуминьн.

Хәвәре т’әзә ћ’имли бь т’әqриркьрьна пешдачуйина ӧ’лм у техникайе т’әшкилдьвьн, чахе әшиайе т’әзә тенә э’франдьне, йан жи фә’мбәрийе т’әзә ћәнә, wәки ћьла ће наве wан т’ьнәнә.

Ә’франдьне бәдәwәтийеда э’франдар хәвәре т’әзә дьә’фринә сәва гьли бькә е дьћа хwәш у мәрәмћьнарти.

Мәщале хәвәрт’әшкилкьрьна зьмане эздикийә мьлаћим ћәнә, сайа к’ижана әм дькарьн хәвәре т’әзә у т’әзә бьә’фриньн. Мәсәлә- гәлә хәвәре бь п’ара **ханә-**йә хьлазийе ћәнә- **к’ьтевханә, нәхwәшханә, дәрманханә...** у wәки дьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ћинвьн у гьликьн.

2.Хәвәре т’әзә ћ’имли чawa т’әшкилдьвьн?

3.**Ә**’франдьне бәдәwәтийеда хәвәре т’әзә чьма тенә э’франдьне?

4.Чәнд хәвәре т’әзә т’әшкилбуйи бьньвисьн.

П’АРЕ ХӘВӘРЕ

К’ОК

К’ок п’ара диһаркьрьна фькьрейә һ’имлийә. Мәсәлә- к’ока хәвәре **ав, аве, ави, ав-**ә. Әw ьди п’арәвәйи сәр тира навә у фькра хәвәрейә һ’имли диһардькә.

Бей к’ок хәвәр т’ьнә. Хәвәра һәр т’әне ьж к’ок пекһати те навкьрьне хәвәра р’ök’ьни. Мәсәлә- **ав, бар, вар’ьк, гошт, дәвә.**

Фә’мдарийә, wәки әв к’ок дькарьн башqә бенә хәвтандьне. Ле ьса жи к’оке ьса һәнә, к’ижан нькарьн башqә бенә хәвтандьне, әw һәр т’әне т’әшкила хәвәраданьн. Мәсәлә- **беж**- (готьн, п’ьр’беж).

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе һинвьн у гьликьн.

2.К’ока хәвәре чийә?

П’ЬРТЬК

П’ьртьк п’арә, бь к’ижане хәвәра т’әзә т’әшкилдьвә. Мәсәлә- хәвәре **беав, баши, хьрави, нәр’әнд**-да п’ьртьк һәнә- **бе, и, нә**.

П’ьртьк сәр р’ök’ьн йан хәвәре зедәдьвә, фькьра we дьгöһезә у хәвәра т’әзә т’әшкилдькә. П’ьртьк башqә найе хәвтандьн: һәр т’әне т’әшки хәвәреда те хәвтандьне у фькьра бәрч’ә’в п’әйдадькә. Мәсәлә- **нә** сәwтп’әвгьредан щöда бawәрбькә тьштә һ’әсавнавә, ле awa нав хәвәре ***нәмәрд, нәшушти, нәдити, нәwәк’ьли*** фькра инк’аркьрьне у нәйени ә’лами хәвәре дькьн.

Йан- пьр’тька **и** фькьра ***кәс, wәсьфе, хәйсәт*** диһардькә, ле һәр т’әне нав хәвәре фькьре дәст тинә у бәрч’ә’в дьвә- **гöнди, беә’дәви, баши.**

П’ьртька гәрә т’әв п’ара шашнәкьн. Мәсәлә- нав щур’е аве, аведа, авева, ле әв п’ьртьк ниньн. Чьма? Чьмки вана хәвәре т’әзә т’әшкилкьрьнә у фькра хәвәре нәгнöһастьнә: нав т’әмамийа щур’а ә’йни хәвәра **ав-**ә. Ле хәвәра аведа **еда** п’ьртькә, чьмки фькра хәвәре гöһастийә, хәвәра нишанкьрьна щи пеканийә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2.П'ьртьк чийә?
3.П'ьртьк чь дькә?
4.Фьрqийа п'ьртька у п'ара к'ижанә?

МОВЬКБӘНД

Мовькбәнд ьж п'аре хәвәрейә. Әw п'аре хәвәрейә башqә-башqә ьәвва гьредьдә. Бь дьлqе мовькбәнде дәнганийа **ә** пешда те.

Бь мовькбәнде к'ок ьәвва щәмдьвьн- **кал+ә+мер, пир+ә+жьн, пир+ә+де, ьек+ә+р'ун, Гьр+ә+сор, ьек+ә+сор, ьив+ә+р'он, шәв+ә+р'әш, к'әск+ә+сор**.

Мовькбәнд фькьре диьарнакә, ьәр т'әне дьлqе wейи хәвәрт'әшкилкьрьне ьәйә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2.Мовькбәнд чийә?
3.Чәнд мәсәле мовькбәнда бьньвисьн

ЩУР'Е ХӘВӘРА АНГОРИ ПЕКЬАТЬНЕ

Әм хәвәре **шәв, нишәв, ьәршәв** ьмбәри ьәвкьн. Хәвәра **шәв** йа р'ьк'ьнийә, п'арәвәйи сәр тире дьн навә. Хәвәре ьж ьәр т'әне к'окәке т'әшкилбуйи сафинә, чawa- **мал, ь'ал, сурәт, гöь**.

Хәвәра **нишәв** ьж к'оке **ни(в)** у **шәв** пекьатийә. Хәвәре ьж дö у зедә к'омәка зедәтьр пекаьти е **чәтьньн**, чawa мәсәлә- **к'ьтевфьрош, сәрк'ар, халожьн, жьнап**.

Хәвәра **ьәршәв** ьж к'ока **шәв** у пешп'ьртька **ьәр** пекьатийә. Хәвәре ьж к'оке у п'ьртьке (а) пекьати е бь п'ьртькьн.

Хәвәре бь п'ьртьк сьрийа хwәда е бь пешп'ьртьк (**бемал, нәр'ьнд, бекәс, нәгьиишти**) у е бь пашп'ьртькьн (**к'ьтевханә, Эздиханә, гөнди, шәьәрлу, бажар'ван**).

Хәвәре бь п'ьртьк ьәнә, wәки дькарә чawa пешп'ьртьк, ьса жи-пашп'ьртька wан ьәвә. Мәсәлә- **бек'тьевханә**, **нәмәрьвати**, **бехwәйтии.**

Хәвәр жи ьәнә, к'ижан ьж хәвәра чәтьн у п'ьртькәк у зедәтьр т'әшкилбуйинә. **Әw** хәвәре чәтьнә бь п'ьртькьн, чawa- **ә'к'сиқанундари-**к'оке **қанун** у **дар**, п'ьртьке **ә'к'си** у **и**. **Бекөр'апти** –ве хәвәреда п'ьртьке **бе** у **и,** ьса к'оке **көр' у ап** ьәнә.

Демәк- хәвәре чәтьн бь т'әшкилбуне е сафи, чәтьн, бь п'ьртьк у бь п'ьртькчәтьн ьәнә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн
2. П'ьртьке чь щур'әйи ьәнә?
3. Чәнд хәвәре бь пешп'ьр'тька у пашп'ьр'тька бьньвисьн
4. Бь т'әшкилбуне хәвәре чь щур'әйи ьәнә?

ЩУР'Е ХӘВӘРЕ ЧӘТЬН

Хәвәре чәтьн п'арәвәйи сәр дӧ тира дьвьн- е **ьәвва** у **нә ьәвва.**

П'аре **хәвәре ьәввайә чәтьн**, ьәвва, йәкбуйи дьвьн, щӧданәбуйинә. П'аре хәвәре дькарьн бь мовьке ьәвва гьрендайивьн, мсәлә- **каләмер, к'әскәсор, пирәжьн, ьекәр'ун**. Әвана хәвәре бь мовьке ьәва гьредайинә.

П'арада мовьк дькарә т'ьнәвә жи, мәсәлә- **көр'ап, қизап, көр'хал, қизхал, бардан, чайдан, барк'еш, авзем, чә'вәш.** Әвана хәвре чәтьнә бе мовькьн.

П'аре хәвәре нә ьәввайә чәтьн башqә, щӧда тенә ньвсиаре- нав нишан, **бәжн бал, дьл-ь'ьнав, р'абуна сәр xwә, т'ьли печ'и, гьли готьн.** Әвана фькьра хәвәрәке диьардькьн.

Хәвәре ьәвва у нәьәввайә чәтьн, к'ижан бь wәк'ьландьна к'оке йан хәвәре т'әшкилбунә, мәсәлә- **ььндьк-ььндьк, бәрә-бәрә, ньқьтк-ньқьтк, щур'ә-щур'ә, башqә-башqә, йәко-йәко**. Әвана **чәтьнайе wәк'ьландинә**.

Нав хәвәре сәр ӏ'име wәк'ьландьне т'әшкилбуйи п'арәк ӏәйщар те сәwтгӧӏастьне. Ӏәйщар бедәнганийа дәстпебуна п'ара дӧда wәргӧӏези **м** дьвә, чawa- **нан-ман, кәвьр-мәвьр, ӏур-мур, кәвьр-мәвьр.**

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ӏинвьн у гьликьн
2. Хәвәре чәтьн п'арәвәйи сәр чәнд тира/п'ара дьвьн?
3. П'аре хәвәрайә чәтьн чь щур'әйи тенә ньвисаре?

ХӘВӘР, К'ИЖАН Т'ӘВАЙИ, БАШҚӘ У БЬ ЩЬГ'ИЗЕ ТЕНӘ НЬВИСАРЕ

Т'әвайи тенә ньвисаре-

1.Р'әqәме 11 ӏ'әтани 99-а, чawa **йанздә, бистпенщ, сиwсьсе, чылчар, пенщиӏ'әвт, шестчар, ӏ'әвтенәӏ, ӏ'әйштеӏ'әйшт, ноднәӏә**,

2.Wәк'ьландьне бь п'ьртька **бь** , мәсәлә- **гавбьгав, р'ожбьр'ож,**

3.Т'әшкилбуне бь п'ара **ӏәр** (ә, и). Чьма (ә, и), чьмки әw qьсмва гьредаийә. Мәсәлә- Кәвре- ӏәримәзьн, Ава- ӏәрәсар. **Ӏәрич'ук, ӏәрәч'ук, ӏәрр'о, ӏәргав, ӏәршәв, ӏәрсьвә**.

Щӧда тенә ньвисаре-

1.Феле нә ӏәвва, мәсәлә- **бәр бьсәкьньн, бәр бьгрьн, ӏәр'нә дур, р'авнә сәр хwә, ч'ә'в бьгрьн, бьгърнә хwә,**

2.Наве р'әнгайә бь хәвәре **вәкьри, тә'ри,** мәсәлә- **соре вәкьри, соре тә'ри, к'әске вәкьри, к'әске тә'ри, qич'ке вәкьри, qич'ке тә'ри, шине вәкьри, шине тә'ри**,

3.Ӏәжмар, р'әqәме 100-и бьльндтьр, мәсәлә- **сәд пенщ, дӧсьд дӧдӧ, сесьд чар, чарсьнд пенщ, пенсьд шәш, шәсьд ӏ'әвт, ӏ'әвсьд ӏ'әйшт, ӏ'әйсьд нәӏә**,

4.Ӏәжмаре, р'әqәме шькәсти щӧдва тенә ньвисаре, мәсәлә- 2/3 – дӧ сеани, 3/4 се чарани, 5/6 пенщ шәшани, 6/7 шәш ӏ'әвтани, 7/8 ӏ'әвт ӏ'әйштани, 9/10 нәӏә дәӏани, 1/100 йәк сәдани, 99/100 нотнәӏә сәдани, 100/1001 сәд ӏ'әзарйәкани.

Бь хәте (щьг'изе) тенә ньвисаре-

1.Хәвәре чәтьнә ьж **йәкнава** йан **мьқабьлнава** т'әшкилбуйинә- **беһ'әдһ'әсав, шәв-р'о, сал-донздә мәһә, һ'әта-һ'әтайе**.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе һинвьн у гьликьн
2.Р'әқәм чawa тенә ньвисаре?
3.Хәвәре чь щур'әйи т'әвайи тенә ньвисаре?
4.Наве р'әнга чь щур'әйи те ньвисаре?
5.Р'әқәм/һәжмаре шкәсти чawa тенә ньвисаре у хwәндьне?
6.К'ижан хәвәр бь щьг'иза тенә ньвисаре?

КӦРТКЬРЬН

Наве дәwләта, wәлата, т'әшкиләта у наве дьн йан п'әвгьредане хәвәра һәнә, к'ижана мәщал т'ьнә сәрансәр бежьн йан бьньвисьн, чьмки һәйщар дьреж йан зә'ф дьреж дьвьн. Бь мәрәме һewшандьна wә'дә у щи әw бь щур'е көртбуйи тенә хәвтандьне. Мәсәлә- дәwса наве Щьмһөрйәта **Әрмәнистане** әм **ЩӘ** дьдьнә хәвате, дәwса **сәрwере к'ар- сәрк'ар**. Көрткьрьн **чәтнайе** ьж п'аре дӧ йан зедә хәвәра т'әшкилбуийә хwәшьветьн. Хәвәра көрткьрьн ьма һ'әсавдьвә "кьнкьрьн".

Көрткьрьн се щур'йинә- бь **һ'әрфа**, **п'ара** у **хәвәра**.

1)**көрткьрьне бь һ'әрфа** ьж һ'әрфе хәвәре п'арейә пешьн т'әшкилдьвьн. Мәсәлә- **Т'У-** Т'ьфаqдарийа Урьсете, **ЙА**- Йәктийа Авропайе, **ЙААМ**- Йәктийа Авроасиаейә Малһәбунийе.

Көрткьрьне бь һ'әрфа әдәти бь һ'рфа мәзьн тенә ньвисаре. Ньнә щаре qьраре дәр ьәнә, мәсәлә- **ихб**- идара хwәндьна бьльнд. Пәй көрткьрьне һ'әрфар'а ньqьтк найе данине.

Көрткьрьн, к'ижан бь һ'әрфа мәзьн те ньвисаре, wәхта хәвтандьна бь п'ьртькәке щьг'из те данине. Мәсәлә- ЩИ-да (Щьмһөрйәта Ираqе) нив милион эздийа зедәтьр дьжин. ЩӘ-да 40 һ'әзар эзди дьжин.

Пәй нә дәнганийе р'әх көрткьрьне бь һ'әрфар'а **ь** те готьне, чawa **ЩӘ** (ЩьӘ)- Щьмһөрйәта **Әрмәнистане**, **ЩЧ** (ЩьЧь)- Щьмһөрйәта Чинсатне.

2)**Кӧрткьрьне бь п'ара** ьж п'аре хәвәрейә пешьн пектен. Мәсәлә- **сәрк'ар-** сәре к'ар, **сәрдә'wати-** сәре дә'wате, **кӧр'ап**- кӧр'е ап(е).

3)**Кӧрткьрьне бь хәвәра** ьж п'ара хәвәра **беп'арә** ә'wьл у ьж хәвәра т'ам т'әшкилдьвьн. Мәсәлә- **дәнгбеж- дәнг готьн, сәрьати-ьатна сери.**

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Хәвәр чаwа кӧрт тенә ньвисаре?

3.Кӧрткьрьн чәнд щур'әйинә?

4.Чәнд кӧрткьрьна бежьн у бьнвисьн.

КЬННЬВИСАР

Гәлә щара хәвәр нә т'ам, кьнбуйи, кьнкьри тенә ньвсиаре. Ньвисара хәвәрайә кьн те навкьрьне **кьнньвисар**.

Хәвәре ьәйщар тенә хәвтандьне, наве ә'йан дькарьн бенә кьнкьрьне.

Мәсәлә- Ш. Ади, А. Пушкин, Ь. Т'уманйан, Ә'. Шәмо.

Wәхта кьнньвисаре е дьньвисә (йан нәшьрдькә) щийе ньвисара qьнйат у wә'де xwә дььewшинә, к'ижане сәр ньвисаре хәрщдькә.

Чәнд щур'ә у qьраре кьнньвисаре ьәнә.

1)**Ьәр т'әне ь'әрфа хәвәре, наве пешьн дьньвисьн.**

Мәсәлә- **щ.-** щьлдә, **ь.-** ьәжмар, **Ш. Мизә**- Шех Мирзә, **Д. Ә'вди-** Дәwреше Ә'вди.

2)Дәнганийа хәвәрейә пешьн у нә дәнганийа пәй wер'а дьньвисьн.

Мәсәлә- **Ал. Пушкин**- Алек'сандр Пушкин, **Ә'р. Шәмо**- Ә'рәбе Шәмо

3)Дӧ йан се нә данганийе пешь дьньвисьн: Мәсәлә- **Ст. Свейг-** Стефан Свейг, **Ьр. К'очар-** Ьрачйа К'очар

4)П'ара хәвәрейә пешьн дьньвисьн (бь дәнгани йан бей we). Мәсәлә- **Ьовь. Шираз-** Ьовьаннес Шираз, **проф-** професор, професор Ә'гите Тььар.

5)Ьәр т'әне нәдәнганийе хәвәре дьньвисьн. Мәсәлә- **млн-** милион, **млрд-** милиард.

Пәй кьнньвисарер'а ньqьтк те данине, чаwа мәслә- **ьәв.-** ьәвал, **дос.-**

досент.

Чәнд көртньвисар, к'ижан льве чапкьрьне дьдьнә к'ьвше, qьраре дәрьн, к'ижан бей ньqьтк тенә ньвисаре, чawa мәсәлә- **мм** (милиметр), **см** (сантиметр), **м** (метр), **км** (километр), **г** (грам), **кг** (килограм).

Кьнньвисара гәрә бь хәвәре т'ам бьхуньн. Awa- **М. Фәрхәдин** - Мәләк Фәрхәдин, **Ә'. Шәмо-** Ә'рәбе Шәмо, **Ә'. Ә'мәр-** Ә'зизе Ә'мәр.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьиньвьн у гьликьн

2.Кьнньвисар к'ижанә?

3.Чәнд щур'е кьнньвисаре ьәнә?

4.К'әнге пәй кьнньвисарер'а ньqьтк те данине?

5.Кьнньвисара гәрә чь щур'әйи бьхуньн?

ЩӦМЛӘ: ӘНДАМЕ СӘРӘКӘ У ДӘРӘЩА ДӦДА

Wәхта хәвәрдане йан ньвисаре мәрьв щӧмла т'әшкилдькьн. Мәсәлә-

1.Мьн иро шәлпькәк к'ьр'и.

2. Иро әм дьчьнә шәьәре Р'әwане.

Хәвәр, к'ижан т'әв пеканина щӧмле дьвьн, **әндаме щӧмленә.** Сәва щӧмле ьәбуна дӧ әндама- **хӧданфеле** у **фелготийе**, фәрзә. **Әw** әндаме щӧмлейә сәрәкәнә.

Әw әндама щӧмле, к'ижан тьште кьрьна ә'мәл дьдә к'ьвше, те навкьрьне **хӧданфел.**

Мәсәлә-

1.Кәч'ьк к'ьтеве дьхунә.

2.Бәрфе әw дәр хьтьманд.

Хӧданфеле ван щӧмла **кәч'ьк у бәрф**-ьн.

Әw әндама щӧмле, к'ижан ә'мәле хӧданфели кьрьне дьдә к'ьвше, тәне навкьрьне **фелготи.**

Мәсәлә-

1.Ьне хwәрьне **чедкә**.

2.Баве к'ьтев **к'ьр'ийә**.

Ван щӧмлада **чедкә, к'ьр'ийә** фелготинә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн

2.Мәрьв щömла к'әнге т'әшкилдькьн?

3.К'ижаньн әндаме щömле?

4.Сәва щömле чь фәрзә?

5.К'ижан әндама щömле те навкьрьне хöданфел?

6.К'ижан әндама щömле те навкьрьне фелготи?

ӘНДАМЕ ЩÖМЛЕЙӘ П'ЬР

Хәзал дьлизә. Әв щömлә ьәр т'әне ьж хöданфеле у фелготийе пекьатийә. Ле нав щömла **К'әләш, Хәзал у Гöле дьлизьн**. Хöданфеләке зедәтьр ьәнә. Ьса жи дькарә фелготийе п'ьр' ьәвьн. Мәсәлә- Сәйран, дьстьре, дьлизә у шадьвә.

Щömлада ьәйщар әндаме дьнә йәке зедәтьр ьәнә, к'ижан ә'йни фькьре диьардькьн. Мәсәлә- Усьв **малда, дәрва, гöндда р'асти** ьәвале xwә те.

Хәвәре **малда, дәрва, гöндда** фькьра щи диьардькьн.

Ле нав щömла **Гәвәзе п'арч'е сор, р'әш, сьпи, qич'ьк к'ьр'ин.** Ве щömледа хәвәре **сор, р'әш, сьпи, qич'ьк** р'әнг дьдьнә к'ьвше, к'а п'арч'ә е чь р'әнгинә. Әw әндаме п'ьр'ьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.К'ижаньн әндаме щömлейә п'ьр'?

3.Чәнд щömле п'ьр'әндам бьньвисьн у бежьн.

ЬЬМБРИЬӘВКЬРЬН

Нав хәвәрдана xwә әм ьәйщар qәста ььмбәриьәвкьрьне дькьн. Сәр ь'име минаниьәвбуна тьшта, әшийа, дьйарда йа т'әзә, йа нәнас ььмбәри ьди йа ә'йан, йа нас дьвә у бь wи щур'әйи дьвә йа сафи у сәрwәхтбуне.

Гьлийе бәдәwәтийеда әw ьмбәриьвкьрьн ньтьрандьне дькә йа дьһа **хут у п'ьр'беж**.

Мәсәлә-

1.Ч'ийа минани қәрәwьләкийә.

Нав ьмбәриьәвкьрьна бawәрбькә т'ьме хәвәре **минани, чawa, қәй те бежи** у хәвәре дьнә ьәман ьәнә, мәwщудьн.

Мәсәлә-

1."Ава канийе **минани** ьесьре ч'ә'ва зәлалбу".

2. "**Әw** ьса шадьбу, **чawa** зар'әкә ч'ук".

3. "**Әw** ьса хәвәрдьдә, **қәй те бежи** аqьлбәндә".

4. "**Әw** ьса дьхунә, **чawa** шагьртәки xwәнди у занә".

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Ьмбәриьәвкьрьн чийә?

3.Чәнд хәвәра ьмбәри ьәвкьн у бьньвисьн.

Э'РЬФИ

Гьлийе бәдәwәтийеда хәвәр ьәйщар бь фькра xwәйә нә садә, нә ә'дәти тенә хәвтандьне: Wәсьфе ньтьрандьна әшийа у дьйарде дьн ль әшийа, тьшт у дьйарде дьн тенә кьрьне. Әва **э'рьфийә**. Мәсәлә-

1.Ьж ә'змен агьр дьбарә.

2.Ьж ә'змен лейи к'ьшийа.

Э'рьфи xwә дьсперә минаниьәвбуна тьшта у дьйардайә дәр у ьөндөр'. Гәлә щара әw wәргөьези шәхсикьрьне дьвә, йани- тьште бер'өь', дьйарде т'әбйәте, тәрәwьл у тәйрәдә бь wәсьфе мәрьва тенә диьаркьрьне.

ПЬРС У ПЕДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Э'рьфи чийә?

3.Э'рьфи xwә дьсперә чь?

4.Чәнд щөмле бь фькьра эр'ьфи бьньвисьн.

Ь’ӘЩЬМКЬРЬН У КӦРТКЬРЬНА ЩӦМЛЕ

Щӧмла (е кӧрт у нә кӧрт) дькарьн ь’әщьмкьн, мәзьнкьн- бь сәрда зедәкьрьна хәвәр у п’әвгьрека.

Мәсәлә- Хӧшинйа ч’ембу.

Ве щӧмле дькарьн бәрфьрәкьн- бь зедәкьрьна т’амкьрьна у т’амкьрьна сәр хӧданфела **ч’әм**, к’ижан хwәданфелева тенә гьредане.

Мәсәлә-

1.Хӧшинйа ч’әме **к’ур** бу.

2.Хӧшинйа ч’әме **к’ури бәрфьрә** бу.

Ве щӧмле дькарьн бәрфьрәкьн- ьса жи бь зедәкьрьна хәвәре т’әзә, к’ижан фелготийева тенә гьредане:

Мәсәлә-

1.Нәхwәш **ньмьз** дькьр ь’нт’ин.

2.Нәхwәш **дәст эше ньмьз** дькьр ь’нт’ин.

3.Нәхwәш **дәст жә’на эше ньмьз** дькьр ь’нт’ин.

Дькарьн ван щӧмла пашда кӧрткьн. Мәсәлә- щӧмла “Хӧшинийа ч’әме к’ури бәрфәрәбу”, дькарьн лап кӧрткьн у бежьн/бьньвисьн- “Хӧшинйа ч’ембу”, ле щӧмла “Нәхwәш дәст жә’на эше ньмьз дькьр ь’нт’ин”- “Ь’нт’инйа нәхwәшбу”..

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Щӧмла чь щур’әйи дькарьн ь’әщьмкьн (фьрәкьн)?

3.Чәнд щӧмла бьнвисьн у фьрәкьн, йан ч’уккьн.

ӘНДАМЕ ЩӦМЛЕЙӘ СӘРӘКӘ

Хӧданфел

А)Дьлqе хӧданфеле

Хӧданфел йәкә ьж ьәрдӧ әндаме щӧмлейә. Хӧданфел әшийа нишандькә, к’ижан ә’мәлдькә, тьштәки дькә йан дьвә.

1.Әw гьлидькә.

2.Әз тем.

3.Ч'ьвик дьфьр'ә.

4.Ми мәхәл те.

Ван щömлада **әw, әз, ч'ьвик, ми** хöданфельн.

Хöданфел щава пьрсе **к'и?, чь?** дьдә.

Б)Диьарбуна хöданфеле

П'аре гьлийә башqә-башqә дькарьн бьвнә хöданфел.

1.Хöданфела ьәйин

Ә'дәти ьәйине бь ь'але р'аст дьвнә хöданфел.

а) Ав дьр'ьжә.

б) Бәйраq дьмьлмьлә.

г) Зәмбил фьрәдьвә.

д) Кар дьч'ерә.

Щömле жорготида **ав, бәйраq, зәмбил, кар** хöданфеле ьәйиньн.

В)Хöданфела щинаве шәхси

1) **Әз** дьчмә мал.

2) **Тö** к'ьтеве дьхуни.

3) **Әw** дери дадьдә.

4) **Әм** дәрса ьиндьвьн.

5) **Ьун** ч'ә'вгьртинок дьлизьн.

6) **Әw** дьчнә шәьәре Р'әwане.

Щömле жорготида **әз, тö, әw, әм, ьун, әw** хöданфеле шәхсинә.

Г)Хöданфеле бь щинаве дьн

-Нишандайине

1)**Әв** ьатә мал?

2)**Әw** шькәст.

Ьәрдö щömле жорготида **әв** у **әw** хöданфеле щинаве нишандайиненә.

-пьрскьрьне

1)**К'и** ә'щева wa дитийә?

-Нәсафи

1)Т'әмам дьчунә дәрсе.

2)Гьшт тенә дә'wate.

-Нәсафи

1)Йәки әw гöндда дитьбу.

2)Йәке әw мәк'т'әведа дитьбу.

-Инк'аркьрьне-

1)Кәс тьштәки накә.

Д) Хöданфеле бь наве дьн

П'аре хәвәрейә дьн, к'ижан бь щур'е ьәйине тенә хәвтандьне, дькарьн бьвнә хöданфел.

-Ьәжмар

1)Дәь зә'фә, ле **нәьә** ьындькә.

-Хәйсәтнав

1)**Е нә'с** ьат.

-Мәсдәр

1)Е чуйи ьатьн.

2)Е хәвти дьчьн.

3)Е чуйи ьат.

4)Йа чуйи ьат.

5)Е хәвьти дьчә.

6)**Йа хәвьти** дьчә.

Г) ЩИЙЕ ХÖДАНФЕЛЕ ЩÖМЛЕДА

Хöданфел щömледа бәри фелготийе те данине.

Awa чәнд мәсәлә:

1.Әз xwәндьне дьстиньм.

2.Әва роке ьатә мала мә.

3.К'и дöь ьатә мал?

4.Гьшт ве йәке дьвежьн.

5.Йәке ьж wан wи щур’әйи кьр.
6.Йәки qə тьштәк нәгот.
7.Сәд ьж ь’әвтейи зедәтьрә.
8.Е ьинбуйи сәрфьнйазә.
9.Йа дити гьлидькә.
10.Е ь’ьшйарбуйи we бен.

Г’)К’ОМА ХӧДАНФЕЛЕ

Хӧданфел бь т’амкьрьне xwə к’ома хӧданфеле т’әшкилдькьн.
Хӧданфел әндама we к’омейә мәрк’әзиейә.
Шагьртәки аqьл, xwәнди, занә дәрсхана мәда ьәйә.
Ве щӧмледа т’амкьрьне йәки аqьл- xwәнди, занә у хӧданфела **шагьрт** кома хӧданфеле т’әшкилдькьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.
2.Хӧданфел чийә у чь нишандькә?
3.Хӧданфел чь щур’әйи диьардьвә?
4.Щӧмле бьньвисьн, к’ижанеда хӧданфел щинаве шәхсийә.
5.Щӧмле бьньвисьн, к’ижанеда хӧданфел щинаве дьньн.
6.Бь чь п’аре хәвәрейә дьн хӧданфел дькарьн ьәвьн?
7.Щӧмле бьньвисьн, к’ижанеда хӧданфел ьәжмарә.
8. Щӧмле бьньвисьн, к’ижанеда хӧданфел хәйсәтнавә.
9. Щӧмле бьньвисьн, к’ижанеда хӧданфел мәсдәрә.
10.Хӧданфел щӧмледа к’ӧ те готьне у данине?
11.Хӧданфел бь чь к’ома xwə т’әшкилдькьн?

ФЕЛГОТИ

А.ДЬЛQЕ ФЕЛГОТИЙЕ

Әндама щӧмлейә дьнә сәрәкә фелготийә.
Фелготи дьдә к’ьвше, к’а хӧданфел **чь дькә**, **чь дьвә**, **чийә**.
Фелготи щава пьрсе
чь дькә?,

чь дьвә,

чийә?,

чьйә?,

чь кьр?,

чь бу? у ћәр wәки дьн дьдә.

1.Ә’гит дәрсе хwә **ћазрдькә**.

Пьрс- Ә’гит **чь дькә?**

2.Бәйраq **дьмылмылә**.

Пьрс- Бәйраq **чь дьвә?**

3.Әва ч’әмә

Пьрс- Әва **чийә (чьйә)**?

4.Р’ьзган чу.

Пьрс- Р’ьзган **чь кьр?**

5.Тә’ри к’әтә ә’рде.

Пьрс- тә’ри **чь бу?**

Бь фелготийе wәсьфа кьрьна тьштәки, буйина тьштәки, хöданфелва те гьредане. А лəма жи əw əндама щömле те навкьрьне фелготи.

Б.ФЕЛГОТИЙА САФИ

Ә’дәти феле вәгöћасти дьвнә фелготийа щömле.

Ћәр т’әне фелготийа ьж фела вәгöћасти фелготийа сафи йа фелейә.

Тек’ста жорготида т’әмамийа фелготийа (**ћазьрдькә, дьмылмылә**) сафинә.

В.ФЕЛГОТИЙЕ ЧӘТЬН: ГЬРЕФУТК

Ьса жи п’аре хәвәр дьн дькарьн бьвнә фелготи- **ћәйин, хәйсәтнав, ћәжмар, щинав** у ћәр wәки дьн.

Ьж **хәйсәтнав, ћәжмаре, щинав, фелнише** чебуйи фелготийе чәтьньн.

Мәсәлә-

1.Əw **авайе** дöqатибу.

2.П’арч’е дöда **сорбу**.

3.Шинкайи qәй те бежи **бь qьр’авибу**.

EZDIKI.COM

4.Мьн ньзанбу, к'а занәбуна wи **йа чawайә**.

Щömла пешьнда фелготи бь ьәйине чебуйә (авайибу, бь цьр'ави бу).

Щömла чарада (**сорбу, бь цьр'авибу**) фелготи бь хәйсәтнавейә.

Щömла чарада- фелготи бь щинавейә (**йа чawайә**)

а)Феле **буйин, ь'әсавбун-**ә хьйали дькарьн бьвнә гьрефутк.

Мәсәлә-

1)Ь'әсән **ь'әсавдьвә ö'льмдаре** аqьл.

2)Әw ә'скәрийеда **щергәван буйә.**

б)ьнә феле бь фькьра т'ам- **дәстпекьрьн, бьминә, бьхwәзә** у wәки дьн:

(йәкани)

1)Шагьрт **дәстпекьр гьликә**.

2.Шагьрт **зәндәгьрти ма**.

3.Мьн **дьхwәст** бә'р **бьдита**.

(п'ьр'ани)

4.Wана **дәстпекьр бьлизьн**.

5.Хwәндк'ар **зәндәгьрти ман**.

6.Мә **дьхwәст** әw **бьдитана**.

Г.К'ОМА ФЕЛГОТИЙЕ

Фелготи, т'амкьрьне wейә к'әсә у т'амкьрьне т'амкьрьне wан к'ома фелготийе т'әшкилдькьн. **Ә**ндама we к'омейә мәрк'әзийе фелготийә.

Эвара бьһарейә хwәш **мәһ'әла мәда шайе дәстпекьрьбу**.

Әв щömлә ьж дö к'омайә- йа хöданфеле у йа фелготийе.

Эвара бьһарейә хwәш- к'ома хöданфелейә.

Мәһ'әла мәда шайе дәстпекьрьбу- к'ома фелготиейә.

Г'.ЩИЙЕ ФЕЛГОТИЙЕ ЩÖМЛЕДА

Фелготи нав щömле пәй хöданфеле те готьне у ньвисаре.

Мәсәлә-

(йәкани)

1.Тьһар **чу** дәрсе.

2.Ч’елəк **məxəл te.**
3.Ду **qölozdьvə.**

(п’ьр’ани)

1.П’алə **чунə** хəвате.
2.Бəрх **məxəл тен.**
3.Qöльнг **дьфьр’ьн.**

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дəрсе ьинвьн у гьликьн.
2.Фелготи к’ижан əндама щömлейə?
3.Фелготи чь дьдə к’ьвше?
4.Фелготи щава чь пьрса дьдə?
5.Ə’дəти, к’ижан фел дьвнə фелготийа щömле?
6.К’ижаньн фелготийе сафи у чəтьн?
7.Фьрqийа фелготийе сафи у чəтьн к’ижанə?
8.Фелготи бь к’ижан п’аре хəвəре дьвьн?
9.К’ома фелготийе чawa т’əшкилдьвə?
10.Фелготи щömледа к’ö те ньвисаре?
11.Чəнд щömле бь фелготийе бьньвисьн у шьровкьн.

ЬƏВР’АQАЙИЛИЙА ФЕЛГОТИЙЕ У ХÖДАНФЕЛЕ

Фелготи у хöданфел ьəвр’а бь ьəжмаре у дем qайилдьвьн. Фелготи we ьəжмаре у wи деми qəбулдькə, wəки е хöданфела щömле ьənə. Йани-ьəвр’аqайилийа фелготийе у хöданфеле бь ьəжмаре у дем дьвə.

1.Ьəвр’аqайилийа бь ьəжмаре (р’əqəме)

а)Т’əв хöданфела йəкани фелготийа йəкани те хəвтандьне, т’əв хöданфела п’ьр’ани фелготийа йəкани те хəвтандьне.

1.Гöл вəбу

2.Стəйрк р'ьжйа.

Гöл, стəйрк-е хöданфел йəканинə у фелготийе **вəбу, р'ьжйа** жи йəканинə.

Зьмане эздикида ь'əму wə'дада нинə, wəки хöданфел бь щур'е хwə п'ьр'ани те к'ьвше. Wə'де дəрбазбуйи у ньћанида фелготи дьдə к'ьвше, к'а хöданфел йəканийə, йан- п'ьр'ани. Awa, ь'əркə əм ћəрдö щömле жорготи бь wə'де бəре у ньћани бьньвисьн у бежьн, əwe wa бенə ньвисаре у готьне:

Wə'де дəрбазбуйи

1.Гöл вəбун.

2.Стəйрк р'ьжйан.

Wə'де ньћа(ни)

1.Гöл вəдвьн.

2.Стəйрк дьр'ьжьн.

Ле wə'де ћатьнеда хöданфел у фелготи ћангава йəкани йан п'ьр'анийа хwə ə'йандькьн.

Awa-

1.Гöле вəвьн.

2.Стəйрке бьр'ьжьн.

Зьмане эздикида дəрəщəкə дьне жи йəканийе у п'ьр'анийе щарəкева надə дићаркьрьне у ə'йанкьрьне. Awa, ь'əркə хöданфел **цьсми мерə**, əw бь ћəжмара йəкани wa те ньвисаре:

Wə'де дəрбазбуйида:

1.Кəвьр ləqийа.

Wə'де ньћанида:

1.Кəвьр дьлəqə.

Wə'де ћатьнеда:

1.Кəвьре бьлəqə.

Ле ћəжмара п'ьр'анида щömле жорготи wa we бенə ньвсиаре:

Wə'де дəрбазбуйида:

1.Кəвьр ləqийа(н).

Wə'де ньћанида:

1.Кəвьр дьлəq(ьн).

Wə’де ћатьнеда:

1.Кəвьре бьлəq(ьн).

2)Т’əв хöданфеләке зедəтьр (п’ьр’) фелготийа п’ьр’ани те хəвтандьне:

а)Гозəл у Надре шагьрт бəр диwер сəкьнибун.

б)Кəвьр у ћ’ийт жорда дьћатьн.

в)Ав у р’ун т’əвћəв навьн.

-Ьж qьрара ћəвр’аqайилиейə жорготи əв мелбун ћənə:

Ћ’əркə хöданфел йəканийə, ле тьшт, əшиаки зедтьр дићардькə: т’əв we дькарə фелготийа йан йəкани, йан п’ьр’ани бе хəвтандьне. Дəрəщəкеда (дəливəкеда) ћəвр’аqайилбун ангори щур’ə дьвə, дəливəкə дьндаангори фькре.

Мəсəлə-

ћəвр’аqайилийа бь щур’ə:

“**П’арəкə** xwəндк’ара **чу** дəрсе, йа дьне- гəр’е.

Т’əв хöданфела **п’ар-ə** йəкани фелготийа **чу-йə** йəкани ћатийə хəвтандьне.

Ћəвр’аqайилийа бь фькьре:

“**П’арəкə** xwəндк’ара **чу(нə)** дəрсе, йа дьне- гəр’е.

Ниве п’ала xwəстьн пəй хəватер’а бьминьн.

Ве дəливеда т’əв хöданфеле **п’ар, ниви**-йə йəкани фелготийе п’ьр’ани (**чунə, xwəстьн**) ћатнə хəвтандьне- бь ћ’əсавћьлдана, wəки **п’арəкə xwəндк’ара, ниве п’ала** бь фькьре нə кö шəхсəки, ле гəлə шəхса дьдьнə к’ьвше.

-Т’əв хöданфела п’ьр’ани йан йəкани фелготийа йəкани дькарə бе хəвтандьне, ћ’əркə

1)Х’öданфел наве ə’франдьнейə:

“Эздийа” (йани- лек’олина “Эздийа”) ьж ə’франдьне Хачатур Абовйнə.

2)Т’амкьрьна хöданфелайə бь щинаве **ћəркəс, ћ’əр йəк-**ə бəрч’ə’в ћənə.

Мəсəлə- **Ћəр тьшти у мерьв** р’ьйа xwə дьдит.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дəрсе ћинвьн у гьликьн.

2.Фелготи у хöданфел бь чь ьәвр’а qайилдьвьн?

3.Хöданфел у фелготи бь ьәжмаре чawa ьәвр’а qайилдьвьн?

4.Щömла бьньвисьн, к’ижанада ьәжмаре (р’әqәме) хöданфеле у фелготийе ьәвр’а qайилдьвьн.

5.Бь wә’де дәрбазбуйи, ньһани у ьатьне щömле бь хöданфеле у фелготиейә бь ьәжмаре йәкани у п’ьр’ани бьньвисьн у шьровәкьн.

6.Т’әв хöданфеләке зедәтьр фелготийа чь щур’әйи те хәвтаньне?

7.Чь мелбун ьж qьрара жорготи ьәнә?

8.Ьәвр’аqайилийа бь фькьре чь щур’әийә?

ЬӘВР’АQАЙИЛИЙА БЬ СЬФӘТА

Wәхта хәвтандьна т’әв хöданфела бь щинаве шәхси диһарбуйи фелготи сьфәте we хöданфеле qәбулдькә.

Wә’де ньһани

1.Әз дьхwәзьм ьәр’мә мал.

2.**Тö дьхwәзи** ьәр’и мал.

3.Әw дьхwәзә ьәр’ә мал.

Wә’де дәрбазбуйида хöданфела бь щур’е щинаве шәхси сьфәт диһардькә, ле фелготи- на.

Мәслә:

1.Мьн хwәст.

2.Тә хwәст.

3.Әwи хwәст.

Wә’де ьатьнеда хöданфела бь щинаве шәхси у фелготи ьәвр’а бь сьфәта qайилдьвьн.

Awa:

1.Әзе бьхwәзьм.

2.Те бьхwәзи.

3.Әwe бьхwәзә.

Фьрqи ьәжмара п’ьр’анида ьәйә.

Wә’де ньһанида щömле жорготи wa тенә готьне у ньвисаре:

1.Әм дьхwәзьн.

2.Ьун дьхwәзьн.

3.Әw дьхwәзьн.

Wәде дәрбазбуйида:

1.Мә дьхwәст.

2.Wә дьхwәст.

3.Wана дьхwәст.

-Т'әв хöданфеле бь щинаве шәхсийә п'ьр'ьәжмар фелготи сьфәтәки ьж wана йәке qәбулдькә.

а)Дәлива ьәбуна хöданфела **сьфәте ә'wьл** фелготи бь сьфәте ә'wьл те данине:

1.**Әз**, тö, Wәззир **әме** ьәр'нә мал.

б)Т'әв хöданфеле ьәр т'әне сьфәте дöда у сьсйа фелготийа **сьфәте дöда** те хәвтандьне.

2.Тö у Wәк'ил **ьуне ьәр'нә мәк'т'әве.**

В) Т'әв **хöданфела ьәйин** фелготи бь **сьфәте сьсйа** те данине:

1)Дәнге хорти зиз **те бьр'ине**.

2)Бәлге сәре дара **дьwәшийан**.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Ьәвр'aqайилийа бь сьфәте (а) чawa дьвә?

3.Ьәвр'aqайилийа бь сьфәта wә'де дәрбазбуйи, нььани у ьатьне чawa дьвә?

4.Т'әв хöданфеле бь щинаве шәхсийә п'ьр'ьәжмар фелготи чь сьфәти qәбулдькьн?

5.Бь ван qьрара щöмла бьньвисьн у шьровкьн.

ТЕК'СТА БОНА ХWӘНДЬНЕ У ШЬРОВӘКЬРЬНЕ

ИБРАЬИМ ХӘЛИЛ У НӘМРУТИ К'АФЬР

(п'ара 1-е)

Незики шәьәре Бәг'дайе wи чахи ьәла ье мәь'мәди т'önәбу, исраьилбун, щььудбун. Гöндәкида мәрьвәки qәнще Хwәде ьәбу, жер'а

дьготьн Кьлһ'ан п'ехәмбәр. Әw мәзне wи гӧнди бу. Кьлһ'ан п'ехәмбәр хортәки гәләки бәдәw бу, ле жьна wи жи wи бәдәwтьрбу. Һ'әрдӧ минани һәвбун. Гәләки жь һәвдӧ һ'ьздькьрьн. К'ӧлфәта wи һ'әмләбу.

Р'ожәке әw, к'ӧлфәта хwә бәр нәйньке сәкьнин, һәв ньһер'ин. Кьлһ'ан п'ехәмбәр готә жьна хwә, го:

- Әз aqac бәдәw, тӧ aqac бәдәw, гәло, зар'е жь мә бьвьн, we чьqаси бәдәwвьн?

Кьрә к'ӧбари, хwә бәр мала Хwәде гӧнәк'аркьр.

Гәлә хwәндк'ара, әз нага гәрә бьньвисьм, к'а к'ер'а дьвежьн п'ехәмбәр, к'е дькарә бьвә п'ехәмбәр.

Әw мәрьве хwәденас, заре хwәда т'әмьз, к'ьфьри, ч'ер', э't'и девр'а дәрнак'әвьн, хьравие, нәмамие щинара накьн, һ'әвр'әшие, һ'әвсудие щьмә'те накьн, т'ьме к'омәкдарие дьдьнә к'әсив-к'усива, дури шәр'-дә'wa дьчьн, к'ӧбарие, дӧр'утие ньзаньн, т'әмьз р'адьвьнр'удьнен, ч'ә'ве хьрав к'ӧлфәте башqә наньһер'ьн, хофа Хwәде бирнакьн, wанар'а дьвежьн п'ехәмбәр. Йәк дьвежә йәки: "Тӧ п'ехәмбәре Хwәдейи".

Кьлһ'ан п'ехәмбәр хортәки ӧса һ'әлал, т'әмьзбу, жер'а дьготьн п'ехәмбәр.

Ӧса wә'дә һат, дәрбасбу, wәхте wәльдандьна к'ӧлфәта wи незикбу. К'ӧлфәта wи готе:

- Кьлһ'ан п'ехәмбәр, әз дьхwәзьм тӧ мьн бьви мала баве мьн, wә'де мьнә, әз дьхwәзьм мала баве хwәда р'азем.

Кьлһ'ан п'ехәмбәр qәдре к'ӧлфәта хwә нәк'әт, р'абу, һ'әсп ани, әw, к'ӧлфәта хwә ле сьйарбун, бәре хwә данә мала баве жьне.

Мала баве жьне гӧндәки башqә дьма. Әwана п'ьр'-ньндьки чун, каник к'әтә сәр р'ьйа wан. Әw һ'әспе хwә пәйабун, сәр кание р'уньштьн, qасәке ьесайибун, нан, ава хwә харьн, щарәкә дьне р'абун, бәре хwә да мала баве к'ӧлфәта хwә. Эп'ещә р'е чун, wәхте к'ӧлфәта wи ьат, wә'дә т'әмам бу, к'ӧлфәта wи чок да ә'рде, кӧр'әк ани. Кӧр'е wи р'әшбәләк бу, нот'ла (гамеша).

Жьн-мер гәләки бәрхwәк'әтьн, готьн:

-Йа хальq, әва чь тәвайә, тә пәй мә хьстийә? Сьве-дӧспә хәлqе бе ч'ә'вр'онкайе, дитьна мә, ч'ә'впек'әвьн, we чь бежьн? Әме бьвнә сәре гьлийа, тек'әвнә нава дәв-дьрана, бьвнә qәрфәчи. Әw башә, әме бькӧ-

жьн, бьгрьн, бавежьн, пьшта хwə бьдьне- ьəр'ьн. Пьрскьрьн, əме бежьн: "Зар'ə мьрибйə, мə бьр, кьрə бьн хwəлие".

Щарəкə дьне п'ошманбун, готьн:

- Ə'мьре Хwədейə, əм к'енə ь'ököме Хwəде п'озмишкьн? Гönək'ари йа мəйə, мə хwə бəр мала Хwəде гönək'аркьр. Те бира тə wəхта əм бəр нəйньке сəкьнин, мə дьгот: "Əм aqac бədəw, ле зар'е пəй мə к'əвьн, we чьqac бədəwвьн?". Бона we дəре жи Хwəде чətьн ьат, əва зар'а пəй мə хьст. Əме ча тек'əвнə бьн гöне we зар'е? Мə дəрбəке хwə бəр мала Хwəде гönək'аркьрийə, ве щаре жи зölме бькьн. За'ра мəйə, щəгəра мəйə, бьра бьсəкьнə. Хwəде əw qьзмəте мə дайə.

К'ölфəта wи гот:

- Кьлh'ан п'ехəмбəр, к'ере дəрхə, бемə'нə, навка wи, бьбьр'. Əме хwəйкьн, ь'əта чька ахри чawa дьвə.

Кьлh'ан п'ехəмбəр дəст бьрə щева хwə, го:

-Аьа, мьн к'ер биркьрийə, сəр канийе ьштийə. Tö qасəке вьра сəбьр бькə, əзе ьəр'ьм, биньм.

Əw дəстхwəда ь'əспе сьйарбу, пажда вəгəр'йа сəр канийе, к'ера хwə бинə.

Wəхта əw гььиштə кание, дина хwə дайе калəки əхтийар сəр каниейə: р'идана чилə-qəрqаш дадьк'əвə сəр синге wи, qələм, дəвт'əрə дестда-дьньвисə. Кьлh'ан п'ехəмбəр сəлам да кале, кале сəлама wи вəгьрт:

- Ьа,- го,- Кьлh'ан п'ехəмбəр, тö сəва к'ере ьати. К'ер we дəра ьанейə, ььлдə.

Кьлh'ан п'ехəмбəр к'ер ььлда, пьрскьр, го:

- Р'испи, бьбəхшинə, тö к'ейи, к'ö ьати, əw чь дьньвиси?

Кале го:

- Əзе п'ире Льбланьм, ь'ököме Хwəде дьqəдиньм, йазиа мəрийа дьньвисьм. Мьн йазийа we зар'е ньвиси.

Го:

-Чawa ньвиси?

Го:

-Мьн ньвиси, wəхта мəзьнвə, баве хwə бькöжə, дьйа хwə бьстинə.

Wəхта Кьлh'ан п'ехəмбəр əw йək бьһист, сарбу, ма, дəст да бəр

ә’нийа хwә, щьда бу р’öсас. Щарәкә дьне дәсте хwә бәр ә’нийа хwә ьылда, wәки пьрсәке бьдә кале, ле әwи кал нәдит, кал бәтавәбьбу. Әw п’ор-п’ошман вәгәр’йа бәрбь к’öлфәта хwә, ьат. Әw гьиштә к’öлфәта хwә, к’öлфәта wи же пьрси, го:

- Ә’вде Хwәде, тö чабуйи, чьма öса ә’гләбуйи?

Кьлһ’ан п’ехәмбәр го:

- Ә’вда Хwәде, һ’ал-һ’әwале мьн, каләки wa. Әз чум сәр каниедәвт’әрәкә дестдабу, дьньвиси. Мьн го: “Р’испи, әw чьйә дьньвиси, тö к’йи?”. Го: “Әз п’ире Льбланьм. Мьн йазийа әwи тьфали ньвиси”. Мьн го: “Тә чawa ньвиси?”. Го: “Мьн ньвиси, wәки мәзьнвә- баве хwә бькöжә, дьйа хwә бьстинә. Йазийа Хwәдейә, мьн һ’öекöме Хwәде qәдандийә”. Öса гот, у мьн һәw ньһер’и бәтавәбу, чу.

Жьне го:

-Wәки öсанә, мә нәлазьмә, wәрә, бькöжә, вәгәр’ьн, бавежнә ч’ә’ләке, бьһельн, ледьн, һәр’ьн. Р’әшбәләкә бәс нинә, мәзьнвә жи- тә бькöжә, мьн жи- бьстинә. Мә нә лазьми wи кöр’ийә.

Кьлһ’ан п’ехәмбәр гәдә ани, п’еч’әке дәрхьст, к’ер да зьке wи, qәлашт. Щарәкә дьне qальм нава п’инә, п’еч’әкада п’еч’а, бьр, авитә бәр т’уләки, вәгәр’йа, ьат, к’öлфәта хwә һ’әспе кьр, бәрбь мала хәзуре хwә чу.

Чу, гьиштә мала хәзуре хwә. Хаси, хәзрур пешиеда ьатьн, чунә дәст-р’йе һәв. Дина хwә дане qиза wан нәхwәшә, мә’дәкьрийә.

-Һа,- го,- лао, чь qәwьмийә, чьр’а öса бемә’дәйи, р’әнг тә чуйә? Нә тö һ’әмләбуй, к’а зар’а тә?

Готә дьйа хwә:

-Дайе, wәлә, һ’ал-һ’әwал wa: әз ьатьм, р’ева р’азам, мьн зар’әкә мьри ани. Мә чоле һ’әдкьр, леда ьатьн.

Де-бав бәр дьле qиза хwәда ьатьн, готьн:

-Тьштә накә, шькьр, тö ле хьлазбуйи (сьламәт), бьра qörбана wәвә.

Бәр дьле wанда ьатьн, го:

-Йазийа Хwәдейә, шькьр, ььла ье ьунә щаһьльн, бәрхwәнәк’әвьн. Wәхта Хwәде һ’ьзбькә, диса зар’е wәр’а бьвьн.

Ьди wана жи нәгот, wәки “зар’әкә р’әшбәләк бьйә, мә köштйә, гьртйә авитйә”.

-2-

Әм Кьлһ’ан п’ехәмбәр, к’өлфәта wи wьра бьһельн, бенә сәр wи тьфали, чька ахьрйа wи чawабу.

Wәхта Кьлһ’ан п’ехәмбәр зар’о авит, вәгәр’йа, шьванәки кәри пәз wьра дьч’еранд. Се бьзне пирәке һәбун, нава wи кәрида бьзьнәк чу, xwә да сәр гәдә. Дә, ә’мре Xwәде бу: гәдә дәве xwә кьрә бьстан, ч’ьч’ке бьзьне, мет, т’ер хар, п’еч’әка xwәда сәqьр’и.

Һ’әр’ож һ’але шьвен, пире, бьзьне әwбу. Ле шьван һажпе т’өнәбу. Пире дина xwә дайе- бьзьнәкә we һ’әр’ож доти те мал. Р’абу, чу щәм шьвен го:

- Xwәде исафа тә бьqәлинә, нава wи кәре пезда гәрә тө бьзна мьн бьдоши, qә гöне тә мьн найе? Кәсәки мьн т’өнә, әз жи- пирәкә бәләнгаз. Мьн чь кьрийә, тө жи һ’әwщи мьн дьви?

Шьвен сонд xwәр, го:

- Чьр’а агьр сәр мьда барйә, wәки нав wи кәри пәзда әз бьзна тә бьдошьм? Мьн һажә бьзна тә нинә.

Р’оке- дöда öса дәрбасбун, һ’әр’ож һ’але пире, бьзьне, шьвен әwбу. Ле шьван жи бьзьне шьк к’әтьбу: т’ьме гозqöлахе бьзьнебу, ньшкева, wәки бьзьн бәр ч’ә’ва öндадьбу, паше диса дина xwә дьдайе, гьһане бьзьне валанә, бьзьнә дотийә, го:

-Xwәде занә, ә’мәләк вьра һәйә.

Гöне wи жи пире дьһат: бьзьнәкә xwә дьда пире, дьго:

Xwәр’а бьдошә, т’әк дәнге тә сәр мьда нәйе.

Р’оке готә пире го:

-Дайе, тө иро мьнр’а wәрә бәр пез, әз жи бьзна тә к’әтьмә шьке, т’ьме әз гозqöльахьм, ньшкева бәр ч’ә’ве мьн öндадьвә, пәйр’а дьвиньм, гьһане we валанә. Иро тө мьнр’а wәрә бәр пез. Һ’әсавкә- тө дьйа мьни. Әз жи гәләки бәрxwәдьк’әвьм. Тö т’әрка бьзана xwә нәдә, чька чь һ’әwалә?

Пире шьвенр’а qайилбу. Сьвәтьре р’абу, шьвенр’а чу бәр пез, т’әрка бьзана xwә нәда, ььма öса пәй дьгәр’йа- һ’әта незикйа нивро пәз бәрбь аве дьһат. Пәз һат сәр аве, мәхәл һат, шьвен т’асә шир дот, ани, да бәр xwә у пире, wәки бьхön. Һәw пире дина xwә дайе бьзьн нава пез дәрк’әт, чу. Пире р’абу, го:

-Шьван, бьзьн чу.

Шьван жи р’абу сәр xwә: әре, wәлә, бьзьн нава пез дәрк’әтийә, дьчә.

Шьван го:

-Пире, дәнг нәкә, ћәла тӧ вьравә, әзе бьдмә пәй, чька к'ӧда дьчә?

Бьзьн чу, шьвен да пәй. Бала хwә дайе- бьзьн бәр тьштәки сәкьни, кьрә мькә-мьк. Шьвен бала хwә дайе- зар'ә. Зар'е дәве хwә кьрә бьстан, ч'ьч'ке бьзьне, т'әмьз мет. Бьзьн зьвьр'и. Шьвен чу бәр т'ум, бала хwә дайе п'еч'әкәкә зар'анә, зар'әкә навданә. Шьвен әw зар'а ћьлда, ани ћат, гәләки зар'ер'а шабу, го:

-Пире, е бьзна тә дьдот, ва- мьн ани ћат.

Пире го:

-Бьдә мьн, бьзна мьн дитийә, хwәйкьрийә, әз бьвьм хwәр'а хwәйкьм.

Шьвен го:

- На, пире, мьн дитийә, тӧ пирәки, дьqәwмә- сьве жи тӧ бьмьри. К'и тә ћәйә- we зар'е хwәйкә? Хwәр'а qәдәрә п'әрә ћьлдә, бьра зар' бьгьћижә мьн. Әз, к'ӧлфәта хәw әме хwәйкьн.

Пире qайилдьвә. Шьван we р'оже ћьнәки зу пез тинә, зар'е дьвә мал, дьвежә жьна хwә дьве:

- Р'авә, аве гәрмкә, әме әве зар'екьн, мьн ә'рде дитийә, зар'е мә жи т'ӧнәнә, әме бой наве Хwәде хwәйкьн, ћьлбәт, qьзмәте мә жи әwә: әме мәзьнкьн, бьра мәр'а бьвә әwләд.

Жьньк шадьвә, зузкава р'адвә, аве гәрмдькә, т'әште тинә, wәки зар'е бьшон. Гава вәдкьн, ле дьнћер'ьн- ә'щевәкә р'әшә гьран: зар' хунеда мәwьщйә. Ле- qә хәма зар'е нинә. Аве ледкьн, т'әмьздькьн, дина хwә дьдьне- к'ер дане- зьке wи qәлаштьнә, ле зиана we т'ӧнә. Әw бьрине т'әмьздькьн, ду-дәрман дькьн, дьп'еч'ьн, нава щиа дьдьне межандьн.

Дә, ә'мре Хwәдейә: йази-мьqәдәра хальqе а'ләмейә: тьштә зар'е найе, qәнщдьвә. Ӧса пер'а дьр'ьщьфьн ћ'әким, дохдьра тиннә сәр. Пер'а дьр'ьщьфьн.

Сал тен, дәрбасдьвьн, зар' мәзьндьвә, дьвә хорт, хортәки гәләки жећати же дәрте. Кәсәк дәсте хwә дәсте wи нахә. Наве wи ледкьн, датиньн Нәмрут.

Wәхтәк дәрбасдьвә, нава Израиледа дьвә шәр'. Нәмрут жи дьк'әвә нава шер', дьвә сәрәскәри, пешиа Кьлћ'ан п'ехәмбәр шәр'дькә. Нав шер'да ледхә, Кьлћ'ан п'ехәмбәр дькӧжә.

Нәмрут шәћәра у гӧнда зәвтдькә, т'әмами ћьлдьдә бьн дәсте хwә. Щьмә't т'әмам wәлдьгәр'ә сәр Нәмрут, шәр' дькә.

Әw т’ьме нав гӧнда, шәһәра, нава щьмә’те, ә’скәре хwә дьгәр’ә. К’е кӧ әwи qәбулнакә, дькӧжә, щьмә’те т’әмами qәвза дәсте хwәда хwәйдькә. Әwe гәр’еда әw р’асти к’ӧлфәта Кьлһ’ан п’ехәмбәр те, дина хwә дьде к’ӧлфәте- бәдәwe ӧса т’ӧнәнә. Һ’ӧва we к’ӧлфәте дьфьр’ә дьле wи, дьве: “Һәq-нәһәq, гәрә әз әwe к’ӧлфәте бьстиньм”.

Ле пьрсдькә дьве:

-Тӧ к’ӧлфәта к’ейи, к’и тә һәйә, к’и т’ӧнә?

Жьньк дьве:

-Wәлә, әз к’ӧлфәта Кьлһ’ан п’ехәмбәрбум, шер’да мере мьн һатийә кӧштьн, әз т’әне мамә, кәсәки мьн т’ӧнә.

Нәмрут дьве:

-Wәки ӧсанә, гәрәке тӧ мьн бьстини. Әм бежьн, тә дӧ ә’мьре мьн кьрйә, әз щаһьльм, һәла һе нәзәwщимә, ле тьштә накә, һ’ӧва тә фьр’йә дьле мьн. Һәq-нәһәq гәрә тӧ мьн бьстини. Һ’әрке qайилнәви- мьнр’а йәкә, әзе тә зоре бьвьм.

Дә, к’ӧлфәтә, гәрә чь бежә? Әw жи qайилйа хwә дьдә Нәмрут, дьвежә:

-Нәмрут, тӧ зуда нава шер’дайи, бина qәт’ле, хуне жь тә те, мьн ав гәрмкьрийә, wәрә әз аве тәкьм, тә т’ә’филкьм, wәки тӧ һесайиви.

- Нәмрут те бәр шойе, к’ьнща хwә дехә, wәки аве хwәкә. Wәхта к’ьнще хwә дехә, жьньк дина хwә дьде бәләкә. Әw щьда сардьвә, дьсәкьнә.

Нәмрут дьве:

-Ә’вда Хwәде, чь тә qәwьми? дә, wәрә, аве мькә.

Дьвә хӧлә-хӧла һесьра, ч’ә’ве жьньке тен, кӧр’е we дьк’әвә бире.

Wәхта Нәмрут вәдгәр’ә сәр жьньке, бьрина зьке wи дьвинә, дьвә qир’ина we, т’аса аве дест дьк’әвә, һ’ьше we сери дьчә, дьвә т’әлпина we дьк’әвә. Нәмурт шашдьвә, дьминә. Әw һаһанга к’ьнще хwә хwәдькә, һьлдьдә, дькә нав щийа, ньнә ав сәрда дькә, һ’ьше we те сери, дьвә искә-иска we дьгри.

Нәмрут дьве:

- Ә’вда Хwәде, чь тә qәwьми? Һ’әрке дьле тә т’ӧнә, әз тә настиньм.

Жьньк хwә даве п’есире, дәсте хwә стӧр’а дьвә, дьве:

- Хwәде мала тә хьравкә сәр мьда, нә тӧ кӧр’е мьни.

EZLIK1.COM

Нәмрут дьве:

-Ә’вда Хwәде, тә һ’ьше хwә авит, чь бу? Де-баве мьн һәнә. Әз к’öда бумә кöр’е тә? Һ’ьше хwә бинә сәре хwә.

Жьньк р’удне, йәко-йәко жер’а дьвежә, дьве:

- Әз дьйа тәмә, Кьлһ’ан п’ехәмбәр баве тәйә, мә кьрә к’öбари, хwә бәр мала Хwәде гönәк’аркьр. Әз һ’әмләбум, әз у баве тә әм бәр нәйньке сәкьнин, мә хwә ньһер’и, баве тә готә мьн: “Әм aqac бәдәw, ле зар’е мәр’а бьвьн, we чьqac бәдәwвьн?”. Wәхта тö буйи, нот’ла гамешәки р’әш, хwәха жи- бәләк. Баве тә һәрс к’әт, го: “Чawa, әз Кьлһ’ан п’ехәмбәр, зар’а мә бәләк- нот’ла гамеше р’әш? Әзе бькöжьм”, ле мьн готе: “Ә’вде Хwәде, тьштә накә, мә хwә бәр мала Хwәде гönәк’аркьр, бона we дәре жи зар’а мә wa пәй мә к’әт. К’ере бинә, навка wи бьбьр’ә, гönәйә (qьзмәт Хwәде)”. Баве тә qайилбу, дәст кьрә щева хwә- к’ере дәрхә, го: “Ә’вда Хwәде, к’ер мьн сәр кание бьрикьрийә, әзе ва лəз һәр’ьм, ньлдьм, бем”. Баве тә сьйарбу, чубу сәр канийе, р’асти каләки һатьбу- дәвт’әрә сәр чоке, qәләм дестда- дьньвисә. Әw сәламе дьдә кале, дьве: “Әw чь дьньвиси?” Дьве: “Әз йазиа Хwәде дьньвисьм: бона әw-ләде пәй мәрйа дьк’әвьн. Мьн йазиа әwи кöр’е тә ньвиси”. Кьлһ’ан п’ехәмбьәр дьве: “Тә чь ньвиси?” Дьве: “Бь һ’öкöм, готна Хwәде мьн йазйа wи ньвиси: мәзьнвә, баве хwә бькöжә, дьйа хwә бьстинә”. Дьвежә у бәр ч’ә’ва öндадьвә.

Баве тә вәгәр’йа, һат, гәләки һерск’әт, мьн го: “Ә’вде Хwәде, тö ча буйи? Әва тьфала гönәйә”. Го: “Ә’вда Хwәде, мә нә лазьми wи кöр’ийә. Һ’ал- һ’әwале мьн, каләки әхтйар wa”. Мьн го: “Ә’вде Хwәде, wәки кöр’е р’авә, тә бькöжә, мьн жи- бьстинә, ида чи мәр’анә?”

Баве тә ани, к’ер да сәр зьке тә, qәлашт, тö нава п’еч’әкеда п’еч’ай, бьр, авитә бәр к’ола, дәрәке, мә пьшта хwә да тә, әм чунә мала баве мьн. Әз к’әтмә нав щийа, дьйа мьн жь мьн пьрси, го: “Лао, чь тә qәwьмийә, нә тö һ’әмләбуйи, к’а зар’а тә?”. Мьн дьйа хwә хапанд, жер’а р’аст нәгот. Мьн го: “Wәлә, әз wәльдим, зар’а мьн мьрибу, мә чоле һ’әдкьр, һатьн”. Дьйа мьн гәләки бәрхwәк’әт, щарәкә дьне бәр дьле мьда һат, го: “Лао, тьштә накә, гömана хwә жь Хwәде нәбьр’ьн, һәла һе һунә щаһьльн, диса зар’е wәр’а бьвьн”.

Әз дина хwә дьдьмә тә- нишане тә, eqин тö кöр’е мьни. Тö һәр’ә мал, де-баве хwә пьрскә, бьра тәр’а р’аст бежьн, чька тö кöр’е мьни йане-

на? Тӧ жь к'ӧ анинә, хwәйкьрьнә, мәзьнкьрьнә, пебьһ'әсә. Һәмин, тӧ борщдари, wәки әwана тӧ хwәйкьри, мәзьнкьри, те заньви, гьлие мьн р'астә, йане- на?

Wәхта Нәмрут әw гьли бьһистьн, алавәке да qафе wи, иди нәсәкьни: р'абу, чу мала хwә, щәм де-баве хwә. Әw пешиеда һатьн, һ'әмезкьрьн, чунә р'йа, пер'а шабун, бьрнә мал, пьрс-пьрсйар ле кьрьн, ле Нәмрут мә'дәкьрибу, бәнгзе wи нот'ла һ'әрщар хwәшнәдьбу.

- Һа,- го,- лао, тӧ чьма ӧса мә'дәкьрийи, чь qәwьмийә, дьqәwьмә, тӧ нәхwәши, бек'ефи?

- На,- го,- баво, әз нә бек'ефьм, әзе пьрсәке wәр'а бежьм, гәрәке һун р'аст мьн'ра бежьн.

Го:

-Бежә, лао, әм qӧрбана тәнә, чawa пьрса жь мә бьки, әм тәр'а р'аст нәвежьн. Әw чь гьлийә?

Го:

- Р'аст бежьн, әз кӧр'е wәмә, йан wә әз ә'рде дитьмә? Һәгәр һун мьн-р'а р'аст нәвежьн, әз wәр'а кӧр'тие накьм. Wәки чь жи һәвә, ә'рде дитьвьм, к'ӧ анивьм, әз борщдаре wәмә, wә әз хwәйкьрьмә. Хенщи wә кәсәк де-баве мьн нинә. Qәт бәрхwәнәк'әвьн. Әз бона we дьвежьм, вьра пьрсәк һәйә, гәрәке бе ә'йанкьрьне.

Жьн-мер ч'ә'ве һәв ньһер'ин: "Әwи чь бьһистийә? Һ'әта ньһа жи мә кәсәкир'а нәготийә, wәки мә ә'рде дитийә, ле әw пе һ'әсйайә: тьштә вьра һәйә, гәрә әм р'аст бежьн".

Баве wи гот:

-Лао, р'аст мала Хwәде, мьн тӧ ә'рде дити.

Жер'а йәко-йәко дьвежә:

-Чоле, бәр т'умәки мьн тӧ аний мал, жьна мьн ав гәрмкьр, wәки тәкә, wәхта п'еч'әка тә вәкьр, ә'щевәкә р'әшә гьран: тӧ хунеда мәwьщи. Мә ав тә кьрийә, зьке тә дәрманкьрийә, тӧ п'еч'айи. Әмре Хwәде тьштә тә нәһат, тӧ qәнщ буйи. Аһа, әw, кӧр'е мьн. Р'асти мала Хwәде, мьн тӧ ә'рде дити, ле мә һ'әта ньһа кәсәкир'а нәготийә, wәки мә тӧ ә'рде дити. Ле тӧ жи гәрә мәр'а р'аст бежи, тӧ чawa пеһ'әсйайи, wәки тӧ нә кӧр'е мәйи. К'е тәр'а готийә?

Нәмрут р'адвә, дьчә дәсте де-баве хwә, дьве:

- Әз зә'ф р'азимә, wәки wә р'аст мьр'а гот. Әз кӧр'е wәмә, борщдаре

wəмə, wə əз xwəйкьрьмə, мəзьн кьрьмə. Ле əз жи гəрəке р'аст бежьм. Ћун ньзаньн, wəки əз кör'е к'емə. Əз кör'е Кьлћ'ан п'ехəмбəрьм. Мьн шер'да баве xwə köштийə, дьйа xwə стəндийə. Wəхта дьйа мьн əз анимə бəр шойе, wəки аве мьнкə, т'ас дест к'ət, щьда сар бу, сəкьни. Мьн го: "Ћа, ə'вда Xwəде, чь тə qəwьми?". Го: "Ћəла вəгəр'ə". Əз вəгəр'йам, ч'ə'в бьрина зьке мьн к'ət, ћ'ьше we чу- р'ьнгиниа we ə'рде к'ət. Мьн Ћьлда, кьрə нав щиа, ћьнə ав сəр ч'ə'ва р'əшанд, мьле we ћ'ə-жданд, ћ'алəки сəр xwəда ћат. Мьн же пьрси: "Чь тə qəwьми, тö чьма öса буйи?". Хölə-хöла ћесьра ч'ə'ва ћат, анщах заре we гəр'йа, го: "Xwəде мала тə хьравкə сəр мьда, нə тö кör'е мьни".

Нəмрут дəстпекьр гьлие дьйа xwə йəко-йəко wанар'а гот, wəки бона чь əw ə'мəл анинə сəре wи.

Əw щи р'абу, чу дəсте де-баве xwə, сəр льнге wанда харбу, изна xwə wана xwəст, го:

-Ћ'ətани əз сахвьм, ћун т'ö к'öльхие навиньн, əз кör'е wəмə. Шöхöла тə'риеда избатбу, wəки əз к'емə.

Дəрир'а дəрк'ət, чу щəм дьйа xwəйə р'асти, xwə авитə дəст-п'ийа, го:

- Гьлие тə р'астə, р'аст əз кör'е тəмə.

Сəр ћəвда п'озмшин, гьриан, го:

- Wəки öсанə, Xwəде т'önə. Wəки Xwəде ћəбуйа, мьн баве xwə нədькöшт, дьйа xwə нədьстənд.

(Wи чахи öсабу, щьмə'те хофа Xwəде биркьрьбу. Xwəде дьxwəст qəнща, хьрава, qəлпе wана бьщер'бинə).

Нəмрут дəспекьр кьрə к'афрьстани: нав щьмə'те к'ət, к'е наве Xwəде ћьлдьда- дькöшт, дьда зерандьне, дардадькьр, дьгот:

- Əзьм Xwəде wə: əз бьxwəзьм- əзе wə бькöжьм, нахазьм- накöжьм. Дə, wəки Xwəде ћəйə, бьра нəћелə əз wə бькöжьм.

Щьмə't ћеди-ћеди wəлгəр'йа сəр созе wи: Нəмрут наскьрьн Xwəде xwə. Е Xwəде дьћ'əванд- əwана жи тьрса нəwербу дəнге xwə бькьра.

Нəмрут дəстпекьр п'ут-сənəм данə чекьрьн, наскьрьн чawa зьйарəта wан, ћ'əвандьн, дьчунə бəр, тадьбун.

Азьр жи ћəвал, хörт, сəрəскəре wи бу. Əwана т'əв зölм дькьр. Əw жи кьрə имана щьмə'та к'афьр. К'афьра Азьр назкьр имана xwə, Нəмрут Xwəде xwə, ле əw щьмə'та сьдqе xwəденасиа дьлда ћəбу, дьготьн:

-Wəки Нəмрут дьве: "Əз Xwəдемə", бьра р'öћ'бəрəке чекə, р'öћ'ö

бәрда бинә, р’е ћәр’ә, wәки әм инабькьн Нәмрут Хwәдейә”.

Щьмә’т диwана Нәмрутда р’уньштьбу. Нәмрут сьник хwәст, дәст хwәда сьник, ћьнә ћ’әр’и теда анин, данә бәр Нәмрут. Нәмрут ани, әw ћ’әр’и кьрә дӧ гӧлока, wиали-wиали дани, ћьнәк орт’еда ћьшт, го:

-Бьвнә р’ӧћ’бәр, бьгәр’ьн.

Дә, ћ’ьзкьрьна Хwәдебу: ћ’әрд гӧлок сьниеда бунә дӧ к’езке р’әш, әw ћ’әр’йа орт’еда кьрнә гӧлок, пьштосан, wиали-wиали сьниеда бьрьн-анин.

Щьмә’те гәләка инакьр, го:

-Р’асти жи Нәмрут Хwәдейә: бәр ч’ә’ва сьниеда пе ћ’әр’ие дӧ р’ӧћ’бәр чекьр, р’ӧћ’ӧ бәрда бәрда.

(Гәлә хwәндк’ара, к’е чоле гәр’йайә, әwана заньн, дитьнә, wәки к’езке р’әш ћәнә, бемә’нә, р’ехе дькнә гӧлок, пьштосан дьвьн-тиньн. Әw нәхше Нәмрутьн. Бь ћ’ьзкьрьна Хwәде сава щер’ьбандьна щьмә’те Хwәде р’ӧћ’ӧ бәрда wан).

Öса Нәмурт дәстпекьр к’афрьстани пежда ани. Дьгот, бемә’нә:

- Әз Хwәде wәмә, Азьр имана wәйә.

К’ижани инанәдькьр, дьда дардакьрьне, е майин дәнге хwә нәдькьрьн.

Нава дьнйайе ә’мре дьреж ә’мре Нәмрут бу. Әwи чьл сали к’афьри кьрә т’опраха хwә, дьго:

- Хwәде к’ӧйә? Ћ’әрке ћәйә, бьра бе, әм шәр’кьн.

Әw щьмә’та хwәденас дьго:

- Хwәде жор ә’зманайә. К’е Хwәде дитийә?

Әwи дәстпекьр кәла да чекьрьн, wәки öса бьльндвә, р’авә сәр, ћәр’ә шәр’е Хwәде.

Гәлә хwәндк’ара, вьра сәвәqти qәwл те готьне:

Мә р’абуйә бәдила Нӧћ нәвийә,
Qәwмәк р’абуйә- Хwәде хwә ахийә,
Дьле wи qәwмида дьтәйисә зор к’африйә.

Әw qәwме нәче нәж хоф у иманейә,
Сӧлт’ан Шихадийе хәрqбькә бәр ава Тофанейә.

Әва сәвәqа ћан wәхта Нöћö п’ехәмбәрда бу, wәки ава тофане р’абу, дьнйа хәрqбу.

Сәвәqа дöда дьвежә:

Әw qәwме нә жь а’дьл,
Нöхтәк баране бьбарә жь qәндил,
Нава wеда we дәћәрбә Ибраћим Хәлил.

Ибраћим Хәлил нöхтәк садьqә,
We Хwәде хwә насбькә,
We ћ’öкме Нәмрути к’афьр бәталкә.

К’очәка р’ә’мла хwә ньћер’ин, готнә Нәмрут:

К’öлфәтәке бьwәльдә, зар’әкә кöр’ин we бинә, we ћ’öкöме тә бәталкә. Ә’мре тә дәсте wийә.

Wәй, ль Нәмрути к’афьрә,
Хофа Хwәде дьлда насewьрә,
Го: “Чьqас к’öлфәта бь нәфәрә гьранә,
Зьке wана бьqәлешьн,ч’уке wана дәрхнә дәрә”.

К’афьра ћ’öкöме Нәмрут qәдандьн: чьqас к’öлфәте ћ’әмлә ћәбун, зьке гьшта qәлаштьн, зар’е wана дәрхьстьн, авитьн.

Жьна Азьр хwәденасбу, наве we Сәнәм бу, әw жи ћ’әмләбу, сава хатьре Азьр зьке we нәqәлаштьн. Әw щәлат ћатьн, Нәмрути к’афьрр’а готьн:

Мә ћ’öкöме тә qәдандийә, т’әк т’әне майә к’öлфәта Азьр. Чь дьвежи?

Нәмрут го:

- Тьштә накә, әw жь мәйә, бьра бьминә.

Wә’дә ћат, т’әмамбу, к’öлфәта Азьр р’аза, wәльди, кöр’әк ани. Наве wи данин Ибраћим Хәлил.

Ибраћим Хәлил чар-пенщ салибу, әwи qöльхи Хwәде дькьр. Вьра диса сәвәqти бона Ибраћим Хәлил те готьне:

Әw qəwме нə жь а’дьл,
Нöхтəк баран бари жь qəндил,
Нава we дəһəрбу Ибраһим Хəлил.

Ибраһим Хəлил нöхтəкə садьqə,
Се һ’ərф ани мьдьлqə,
Xwəде xwə наскьр һəqə.

Xwəде xwə һəq наскьр,
Азьр Нəмрутр’а бə’скьр,
Шьһане xwə хьрофини хьласкьр (наскьр).

Qödрəта мəлк’е к’ərим,
Тəвна мал сəри,
Хəлqo, wərьн, wəр’а бежьм qəwи qьсе,
Ибраһим Хəлил qödрəта йəке берийə.

Ибраһим Хəлил нə жь Азьрбу. Вьра сəвəq һатийə готьн. Wəхта баран бари, жьна Азьр- Сəнəме, ава баране хар. Qödрəта Xwəде бь we аве Сəнəм гьран дəрк’ət.

Азьр пеһ’əсйа, wəки Ибраһим Хəлил һəла зар’ойə, qöльхи Xwəде дькə. Р’ожəке Азьр жь мал ərк’ət, щарəкə дьне зьвьр’и, xwə бəр дери тəланд, гöһе xwə да сəр, го: “Чька жьна мьн, кör’е мьн чь дьвежьн, хəвəрдьдьн?”. Wəхта Азьр жь мал дəрк’ət, чу, Ибраһим Хəлил жь дьйа xwə пьрси.

Вьра сəвəqти те готьн:

Сьвəке зуйə, Ибраһим Хəлил жь дьйа xwə пьрсийə,
Го: “Дайе, Xwəдеки, Илаһийə,
Шöхöле һун сəрьн, чийə?”.

Де го: “Лао, əw к’афьрьн, əw щьһунə,
Дьчьнə бəр п’ут-сəнəма сьщудə, тадьбунə,
Имана wан Азьрə,
Xwəде xwə наздькьн Нəмрути к’афьрə”.

Ибраһим Хәлил го: “Дайе һун сәр шöхöләкә бәталә,
Бәндар’а гönәйә, нә сьһалә,
Ишала, п’ара мьн те т’önәвә”.

Ибраһим Хәлил готә дьйа xwә, го:

- Дайе, әв чь гьлинә, һун сәрьн? Чawa имана wә Азьрә, Xwәде-Нәмрути к’афьрә? Әw гönәйә, һун xwәр’а гöна qазьнщдькьн. Xwәде һәйә- бе шьрики, бе һәвалә. Xwәде ә’рд, ә’зман чекьрийә, бәндә, тәрәwьл, чьqас р’öһ’бәр һәнә сәр р’уйе ә’рде: мә’си, тәрәwьле бьне бә’ра. Xwәде бьxwәзә we нава бьрö-бьжанга дьне wәлгәр’инә, щарәкә дьне чекә. Нәмрут к’ейә, wәки һун Xwәде һ’әсавдькьн? Нәмрути к’афьр әw бәндәйә, дöһ-пер жь бәнда буйә-. Әва һ’әзар-һ’әзар салә, кәс ньзанә чьqас салә Xwәде дьнйа шенәмиш кьрийә. Тьште öса нәвежьн, һун xwәр’а гönә qазьнщдькьн.

Де готе:

- Лао, әз чакьм, әз жи сәр созе тәмә, заньм, ле нәwерьм, тьрса дәнге xwә накьм. Нәмрут кьрийә к’афрьстани, зоре щьмә’т wәлгәр’андйә. Чи тә гьлийа нәк’әтийә, дәнге xwә бьбьр’ә, тö зар’и, тә we бьдә щьзарәте, ә’мәләки сәре тә чекә, тә бьдә дардакьрьне, бьшәwтинә.

Азьр бәр дери гöһе xwә дабу сәр, әw гьли т’әмам бьһистьн- чь кö Ибраһим Хәлил дьйа xwәр’а хәвәрдабун. Әw ләз чу щәм Нәмрути ка’-фьр, го:

- Һ’ал-һ’әwале кör’е мьн wa: әw тә һ’әсавнакә Xwәде.

Вьра диса сәвәqти те готьн:

Әw баве нав Азьрә,
Чу диwане, щәм Нәмрути к’афьрә,
Го: “Төлфәки мьн һәйә- бәр һ’öкöме тә дәрә”.

Нәмрути к’афьр го: “Бьшиньн, әwи лawи биньн,
Бьра к’очәк мәсәла бәр дәриньн,
Бой хатре Азьр, Сәнәме вәгәр’иньн”.

Әwана шанд әw лaw (Ибраһим Хәлил) ани,

К’очәка мәсәлә бәр дәрани,
Готьн: “Төлфо, тө нәзани,
Ӈ’өкөме Нәмрут ә’рде ӈ’әтани ә’смани”.

Ибраӈим Хәлил го: “Wәки ӈун дьвежьн
Нәмрути к’афьр сөлт’инә,
Бьра р’оже нивро пажда вәгәр’инә,
Сайида баранәке бьбаринә.

Мьрики qәбрьстане р’өӈ’ө бәрда бинә,
Әз жи бемә сәр созе wә, wи дини”.

К’очәка го: “Нәмрути к’афьр карә, накә,
Дькарә р’оже нивро паждакә,
Карә, сайида баранәке педакә.

Карә qәбрьстана мьрики р’өӈ’ө бәрдакә,
Ле кәсәки нәкьрийә, әw жи накә”.
Ибраӈим Хәлил го:
-Әw шөхөла ӈун сәр, шөхөләкә qәстә,
Хwәде мьн йәки ӈәрири, ӈәстә,
Р’өӈ’е мьн, тә, Азьр, Сәнәме, Нәмрути к’афьр т’әви дәстә.

Әwана чь гот, чә нәгот, Ибраӈим Хәлил бәгәмнәкьр, го:
- Ӈун к’афьрьн. Нәмрут к’ейә, wәки ӈун, бемә’нә, дәwса Хwәде ӈ’әсәавдькьн? Хwәде ӈәйә, бе шьрики, бе ӈәвалә.
Дина хwә дане- на, Ибраӈим Хәлил найе сәр созе wан, әwана ӈерск’әтьн.

Дьве: әwан к’афьра нәж Хwәдер’а,
Мадәра Ибраӈим хәлил гьртьн пер’а,
Ӈ’әзар бар дар щөмлә кьрьн жь вер’а.
Нәмрути к’афьр ә’мьркьр, го:
-Ӈун бежнә щьмә’те, бьра дара жь мешә бьк’шинә, нәвте биньн, ӈазьркьн, Ибраӈим Хәлил бьвьн, бавенә нава п’ут- сәнәма, бьра чән-

дəки навдавə, бəлки п'ут-сəнəм ширəтдькьн, сəр ь'ьше хwəда те, сəв хатре Азьр, Сəнəме бəлки вəдгəр'ə.

Ибраьим Хəлил бьрьн, авитнə нава п'ут-сəнəма, дəри сəр гьртьн, ьатнə мал. Ибраьим Хəлил нава п'ут-сəнəма гьрйа, чу-ьат, дина хwə дайе- ььнəкə мəзьньн, ььнəкə- ч'укьн, т'əмамə нəхшкьринə, ньqьшандинə. Əw дöшöрмишбу, хwəр'а-хwəр'а гот: "Хwəде, чаwа к'афьр чекьрьнə, əw чийə дьь'əвиньн?". Ле щарəкə дьне дьгот: "Хwəде qəлпе бəнда дьщер'бинə".

Öса чəнд р'ожа Ибраьим Хəлил дьбьрьн, давитнə нава п'ут-сəнəма, wəки п'ут-сəнəм Ибраьим Хəлил ширəткьн, ле Ибраьим Хəлил ьерс-дьк'ət: гəрə чь ширəткьн? Р'ожəке жи Ибраьим Хəлил балт'əк хwəр'а бьр чу. Wəхта Ибраьим Хəлил нава п'ут-сəнəмада ььштьн, чун, əwи балт'ə ььлда, нава п'ут-сəнəма к'ət, т'əмам ьурдəхашикьрьн, балт'ə дани сəр **к'упе** мəзьн, ьат, хwəр'а р'уньшт- ь'əта сьвə ле р'онбу. Сьвə ле р'онбу, ьатьн, дəри вəкьрьн: чь ə'щевəкə гьран: п'ут-сəнəм т'əмам ьурдəхашикьри, к'упе мəзьн т'əне сах майə- балт'ə сəр мьле wийə.

Готнə Ибраьим Хəлил:

- Əw чь qəwьмийə, к'е ьа кьрийə?

Гот:

-Əз заньм? Хwəде мала wə хьравкə- сəр п'ут-сəнəме wəда. Эварда əз бьздандьм, шəр'кьрьн, нава ьəв к'ətьн, əw к'упе мəзьн леда т'əмам ьурдəхаши кьрьн.

Əwана Ибраьим Хəлил бьрьн, диса авитнə ь'əвсе. Щаw данə Нəмрути к'афьр, го:

- Ь'ал-ь'əwале п'ут-сəнəма бу əw: т'əмам ьурдəхашибунə, к'упе мəзьн т'əне майə, балт'əк сəр мьланə. Əм əwи тьфали пьрсдькьн, дьве: "Шəр'кьрьнə, ль ьəв данə, əw к'упе мəзьн т'əмам ьурдəхаши кьрьнə".

Нəмрут ə'мьр кьр, го:

- Кöр'о, Ибраьим Хəлил дəрхьн, бьвьн, бавежнə ьəвсе (зиндане), дəстпекьн дара жь мешə бьк'шиньн, т'опкьн, wəки Ибраьим Хəлил навда бьшəwтиньн.

Əwана анин, ə'рəбə, га, ь'əсп гьредан. Га, ь'əспа ə'рəбə нəдьк'шандьн. Щаw данə Нəмрут, го:

- Əм га, ьəспа гьредьдьн- ə'рəба нак'шиньн. Əм чаwа бькьн, пе чь дара бьк'шиньн?

Го:

-Кöр'о, гази к'очәкакьн.

Гази к'очәка кьрьн, анин.

Нәмрут го:

- Кöр'о, ҳәла бьньҳер'ьн, әw чь ҳ'әwалә?

К'очәка р'ә'мла хwә дани, готьн:

-Ибраҳим Хәлил хwәденасә, бона wьра га, ҳ'әсп ә'рәба нак'шиньн.

Го:

-Ле ахри we чawавә, әм чawa бькьн?

Го:

-Биньн, бемә'нә, к'әре, ҳ'әспе бәри сәр ҳәвдьн, жь wана qант'ьр'е чевә. Хушк, бьра бьвнә щәм ҳәв, т'охме wана wәхта бьр'ьжә ә'рде, әw зьнейә, дәwce кьр'кьр'ке шинвә, жь кьр'кьр'к шьрита чекьн, wәки шьрит дара бьҳ'әмлинә, qант'ьр' жи ә'рәбе дара бьк'шинә.

Öса жи кьрьн: хушк, бьра бьрнә щәм ҳәв, ҳ'әсп, к'әр бәри сәр ҳәв дан. Сал ҳат, дәрбасбу, qант'ьр' жь wана бит'әрбу, кьр'кьр'к шинбу, жь кьр'кьр'к шьрит чекьрьн, шьрит авитнә стйе qант'ьр'е, ә'рәбә т'ьжә дар кьрьн, бь шьрите гьредан, шьрите ә'рәбә хwәйкьр. Qант'ьр'е к'ьшанд. Дәстпекьрьн дар к'ьшандьн, т'опкьрьн, кьрнә искәлә, нәвт анин, пе р'әшандьн, агьр бәрдане, мьле Ибраҳим Хәлил гьртьн, авитнә нава эгьр. Wи чахи Ибраҳим Хәлил р'әща жь мала Хwәде кьр.

Вьра сәвәqти те готьн:

Ибраҳим Хәлил wә кьрә ҳәwар, wә кьрә газийә,

Го: "Илаҳийо, wәки тö мьн агре Нәмрути к'афьр мәнщәнәqие бьки хьлазийә,

Әзе qörбана тәкьм ҳ'әч'ка бәр дьле мьда ширьни, хасийә".

П'адшайе мьни щәбарә,

Ба у баран пе кьр нарә.

К'афьра дитйә ч'ә'вә:

Агьр щане Ибраҳим Хәлил сарбу, буйә мерг, чимань, авә,

Ахин Щәбраҳил, Ибраҳим Хәлил дьгәр'ьн навә.

К’афьра дитийә шьп’ер’а,
Ахин Щәбраһил, Ибраһим Хәлил дьгәр’ьн вер’а,
Һ’әрәке баqә гöле щьнәте пе’ра.

Wәхта к’афьр әв йәк ч’ә’ве xwә дит, һ’öкöме хальqе а’ләме, qәлпе Ибраһим Хәлил дитьн, дине к’афьрие данә бәталкьрьне, xwәденаси пежда һат, бәрә-бәрә щьмә’та к’афьр бу xwәденас.

Әва йәка Нәмрути к’афьр xwәш нәһат, го:

- Wәки Xwәде жор, ә’змана һәйә, гәрә әз һәр’мә шәр’е Xwәде.

Әwи ани- к’очкәк да чекьрьн, wәки öса бьльндвә- бьгьһижә ә’змана- Xwәдер’а текә шәр’.

Әwи чәнд сала к’очк дьда чекьрьне, ле аликива жи муристанка бьнда р’ьк’не we чарнькал дьк’ола.

Ньзам чьqас wәхт дәрбасбу, әw Xwәде заньвә, р’абу сәр кәле, тир-кәване xwә бәрбь ә’змана давит.

Дьле хальqе а’ләме фьрәйә: р’ожәке жи диса тира xwә р’асткьр бәрбь ә’змана, авит. Хальqе а’ләме мә’сик авитә бәр тира wи, һат, бу хун. Әwи ле ньһер’и:

-Аһа,- го,- мьн Xwәде көшт.

Wәхта жорда һат, муристанка р’ьк’не кәле сьсткьрьбу, кәла һ’әдьми, Нәмрути к’афьр бьнда һ’ьнщьр’и.

Пәй мьрьна Нәмрутр’а щьмә’т бу xwәденас: һәq Xwәде наскьрьн, Ибраһим Хәлил xwәр’а назкьрьн п’адша, чawa п’ехәмбәре xwә.

Ибраһим Хәлил зәwьщи, дö жьне wи һәбун. Наве йәке Сәра бу, наве йәке- Һ’әщар. Сәра qиза дәwләтйа бу, ле Һ’әщар qиза к’әсивабу. Һ’әрда һәв нәдькьр, сьве һ’әта эваре шәр’е һ’әрдабу. Һ’әрд жи һ’әмләбун. Wәхта Һ’ащәр дәрда дьһат, Сәра бәр р’адбу шьп’йа, ле wәхта Сәра дәрда дьһат Һ’әщар бәр р’анәдьбу, бона we йәке һ’әрда шәр’дькьр. Сәрайе дьготә Һ’әщаре:

- Тö qиза к’әсивайи, ле әз qиза дәwләтйамә, ььм жи ьewйа тәйә мәзьньм, әw чьма, wәхта тö дәрда тейи, әз бәр тә р’адвмә шьп’йа, ле әз тем, тö бәр мьн р’анави?

Бона we дәре жи шәр’е wан һәр’ож дьчу, Һ’ащәре дестда дькьрә зарә-зар, дьго:

- Ә’вда Xwәде, тö wәхта дәрда тейи, әз дьxwәзьм р’авьм, дәсте xwә

дьдьмә ә’рде, wәки р’авьм, ле нькарьм, qödум накьм р’авьм. Tö жи р’анәвә. K’әнге мьн тәр’а готийә “бәр мьн р’авә?” Әз т’әwaqә дькьм-р’анәвә. Нә р’авә, нә жи текә шәр’.

Сәрайе дьгот:

- Wәлә, әз жи нахwәзьм р’авьм, ле ньшкева әз бе ћәмди xwә р’адвьм.

Ћ’ащәре дьгот:

- Дә, wьра, ида чь гöне мьн ћәйә? Тә р’öћ’е мьн хар. Tö чь жь мьн дьхази?

Гәло, мә’ниа wан чьбу, wәки Сәра бәр Ћ’ащәре р’адбу, ле Ћ’ащәр бәр Сәрайе р’анәдбу? Ћ’әрд ћewи жи гьранбун, зьке Ћ’әщаре кör’бу, ле зьке Сәрайе qизбу. Хушк, бьра ћ’әрда зьке деда ћәв насдькьр. Wәхта Ћ’ащәр дьћат, хушке дьгот: “Бьре мьн ћат”. Бәр р’адбу шьп’йа. Ле wәхта Сәра дәрда дьћат, Ћ’ащәре дьхwәст р’авә, нькарбу р’абуйа. Бьре дьго: “Хушка мьнә”, бәр р’анәдьбу. Ле wана әw мә’ни ньзанбу. Лəма жи ћ’әр’ож шәр’е wан дьчу.

Гәли xwәндк’ара, вьра сәвәqти те готьне:

Р’ожәке Ибраћим Хәлил жь мал чу,
Сәра Ћ’ащәрер’а qал, щәнг чу,
Ћ’ащәр (мьск’ина ћәрйайә) хәйидийә, жь мал чу.

Ћ’ащәр мал дәрк’әт, к’әтә бәр’икә хькә-хали. Нә авә, нә гәлийә, нә дарә. Щик т’öнә, wәки ле сьт’арвә. Wә’де we т’әмам буйә, wәхта weйә, гәрәке бьwәльдә, р’азе. Т’әк т’әне, кәсәк т’öнә к’омәкдарие бьде. Ћ’ащәр дöшöрмишдьбу, xwә, ћ’алар’а дьгот-дьбьланд: “Әв чь ә’щевбу ћатә сәре мьн? Ћ’але мьне чавә?”. Щарәкә дьне дьгот: “Xwәде ћәйә, хәм т’öнәйә”.

Ћ’ащәре го: “Әва бәр’йа бәр’икә р’астә”,
Ћ’ащере гава дьбирастә,
Го: “Xwәде досте дьле р’астә”.

Әwa бәр’йа бәр’икә weда,
Ћ’ащәре гава кьрьбу зедә,
Xwәде wәрwара нәви Исмайил (пе да) we да.

EZDIKI.COM

Ӏ’ащәре гази Хwәде кьр, чок да ә’рде, wәльди, жер’а кӧр’әк бу. Чawa пә’ниа wи ә’рде к’әт, qӧдрәта хальqе а’ләме каник дәӏәрбу, авәкә чилә qәрqаш бәр чу, бу ч’әмәки мәзьн.

Ле сьт’ара wан т’ьнәбу. Ӏ’әщаре гази мала Хwәде кьр, к’оч’к-сәрак сәр ӏатә данине. Шькьрбуна хwә жь мала Хwәде ани, теда сьт’арбун. Наве кӧр’е хwә дани Нәви Исмайил. Наве канийе дани Канийа К’awәт’ӧле.

Әм Ӏ’әщаре, Нәви Исмайил wьра бьӏельн, qасәке бенә щәм Ибраӏим Хәлил. Ибраӏим Хәлил ӏатә мал, дина хwә дайе Ӏәщар нә малданә. Агьр, алаве да сери, готә Сәрайе:

- К’а Ӏ’әщар, к’ӧда чуйә?

Сәрайе го:

- Ньзаньм, жь мал дәрк’әтийә, иди нәӏатийә мал, иро се-чар р’ожә.

Ибраӏим Хәлил сәр Сәрайе ӏерск’әт, го:

-Р’аст бежә. Тә чь ә’щев анийә сәре Ӏ’әщаре?

Сәрайе сонд хwәр:

-Р’астә, мә qьр’ка ӏәв гьртйә, ль мал дәрк’әтйә, иди мьн ӏаж пе т’ӧнәйә. Мьн жи пьрскьрийә, кәсәки сальх мьр’а нәдайә.

Ибраӏим Хәлил мал дәрк’әт, гәләки гьрйа, чу- ӏат, кәсәки сальх нәда, п’ор-п’ошман вәгәр’йа, ӏатә мал, т’әwqе хwә же бьр’и, хwә-ӏ’алар’а гот-бьланд.

Әw бәр’йа хькә-хали Ӏ’әщар, Нәви Исмайил ле дьман, әwa р’ьйа базьргана ле дьк’әт: нә кани ӏәбу, нә- ч’әм. Базьрган дьӏатьн, шәвәке гәрәке wьра бьӏewьрйана, ава харна хwә, баре дәвә-дәлулада дьанин. Ле wьра бирәкә гәләки к’ур к’олабун, нә ава хwәрьнебу: дәвә-дәлуле хwә ӏ’аләки р’әзили бь we бире авдьдан.

Базьрганбаши ӏат, сәр we бире дани, wәки дәвә-дәлуле хwә ле авдә, we шәве wьравә, дәвә-дәлуле wи р’әӏ’әтвә, паше ледә, ӏәр’ә.

Хӧлам-хьзмәк’ара баре дәвә-дәлула данин, базьрганбаши wиали-wиали дьньӏер’и, дьго:

- Йа хальqе а’ләме, әва бәр’йа ӏана тә чawa хьк-хали ӏьштийә, тьштә ле т’ӧнә? Нә дарә, нә бәрә, нә гәлийә, нә авә.

Ӧса хwәр’а дӧшӧрмишдьбу. Әwи дур ньӏер’и, дина хwә дайе тьштәки р’әш нот’ла чадьрәке хандькә. Әwи да дурбиние, ле ньӏер’и,

к’очк-сәракә сәре р’ейә, щәwәкә аве, авәкә чилә qәрqаш, wәкә ч’әмәки, бәр дьчә. Әw ә’щевмайи ма, го:

-Щаньм, әва чәндьк чәнд салә әз ве р’еда дьчьм-тем, нә ханман ћәбу, нә жи- ав. Әва чь ћәсавә?

Готә хӧламәки, го:

-Кӧр’о, ћәла сьйарвә, ћәр’ә, бньћер’ә, чька әw чь к’очк-сәрайә, кәс те ћәйә, т’önә? Зу, лəз вәгәр’ә.

Хӧлам сьйарбу, чу, бала хwә дайе к’очк-сәракә чилә qәрqаш: мәрьв ћ’әwас-ћ’ьжмәк’ардькә ле бньћер’ә. Р’испик бәр дерийә, гӧл-нур ле дьчә, каник бәр хенменә, wәкә ч’әмәки аваәкә чилә-qәрqаш бәр дьчә. Хӧлем шашкьр, qәт р’ожхери жи нәдайе, кәр’ вәгәр’йа, леда, чу.

Базьрганбаши же пьрси:

-Ћа, кӧр’о, әw чьбу?

Го:

-Аг’а, wәлә, әз чум, мьн дит к’очк-сәракә зә’фә бәдәw, әхтийарк бәр дери бу, гӧл-нур ле дьчу. Каникә wәкә ч’әмәки, авәкә чилә-qәрqаш бәр дьчу, әз вәгәр’йам, ћатьм.

Базьрганбаши го:

-Кӧр’о, ле тә qә ле нәпьрси, чь ханманә, чь мәрийә, к’ӧ ћатийә?

Го:

-Аг’а, әз лəз вәгәр’йам, мьн хwә шашкьр, qә р’ожхери жи нәдайе.

Базьрганбаши сәрда ћерсбу, го:

- Ле мьн тӧ бона чь шанди? Тә пьрскьра.

Го:

- Wәлә, мьн тьштә нәпьрси.

Базьрганбаши йәки дьне шанд, әw жи чу, лəз вәгәр’йа.

-Ћа,-го,- кӧр’о, әw чь ћ’әwалә?

Го:

-Аг’айи хwәшвә, әwи чь гот- р’астә: ханман ћәйә, ле мьн кал нәдит, хортәки щаћьл бәр дерибу, мәрйа шәрмдькьр ле бньћер’йа. Заре мьн нәгәр’йа мьн ле пьрскьра.

Базьрганбаши сәр wида жи ћерск’әт, хwәха сьйарбу, чәнд хӧлам хwәр’а ћьлдан, леда- бәрбь хенмен, аве чу. Чу, леньћер’и, әре- wәлә, р’астә- к’очк-сәракә чил-qәрqашә т’әмьз, каник дәћәрбуйә, wәкә ч’әмәки ав бәр дьчә, к’ӧлфәтәкә бәр дәре к’очк-сәраейә, зар’әкә

п’еч’әкеда бәр һ’әмезейә. Базырганбаши р’ожхери дайе, го:

-Р’ожхера тә, хушке.

Зар’а п’еч’әкеда, бәр һ’әмзе, әwe щawa базырганбаши да, го:

- Тӧ сәр ч’ә’ва һати, хало.

Базырганбаши ә’щевмайи ма, әwи caw ле к’ьшанд.

Го:

-Хушке, мьн дӧ хӧламе xwә шандьн, wәки заньвьн- әв чь к’очк-сәрайә. Йәки һат, го: “Каләки р’испи бәр дерийә”. Е дьне һат, го: “Хортәки щаһьлә”, ле әз ч’ә’ве xwә дьгәр’иньм- нә калә, нә жи- хорте щаһьл һәйә. К’а к’ӧнә?

Әwe к’ӧлфәте го:

-Бьра, к’әрәмкә, пәйавә, нә кал һәйә вьра, нә жи- хорте щаһьл, һәр’д жи әва кӧр’е мьн бу.

Дәwләти ә’щевмайи ма, го: “Тьштәк вьра һәйә. К’е дитийә зар’а п’еч’әкеда мәрйар’а хәвәрдә, зар’ бьвә каләки әхтйар, бьвә хорт? Wәки ӧсанә әwана жь qӧдрәта Xwәденә, йане на әва нә шӧхӧла мәрйанә. Әва чәнди чәнд салә әз әве р’еда дьчьм-тем, мьн тьште һа нәдитийә: ньшкева әва к’ӧлфәта һане вьра һазьрбуйә, ханман һатйә чекьрьн, әва канийа һане дәһәрбуйә. Бе р’ә’ма Xwәде тьштә навә”.

Базырганбаши, хӧлам-хьзмәк’аре xwәва банзданә ә’рде, го:

- Хушке, изьн һәйә, wәки әw һ’әйwane бьн мәда аве бьхӧн?

Го:

- Бьра, чьма изьн т’ӧнә. Wәхта Xwәде дайә, гәрәке бәндә, һ’әйwan ле к’арек’әвьн.

Хӧлама һ’әсп к’ьшандьнә бьнат’ара канйе, авдан.

Дәwләти щәм к’ӧлфәте р’уньшт, го:

-Хушке, изьн һәйә әз чәнд пьрса бьдмә хушка xwә?

Го:

-К’әрәмкә, бежә, бьра, чьр’а изьн т’ӧнә.

-Дә,- го,- wәки изна тә һәйә, тӧ нәхәйди, мьнр’а бежә, әw чь һ’әwалә, тӧ к’ӧ һати, һорийи, мәләки, әва чь ханманә, к’е чекьрийә, әва канйа чawa дәһәрбуйә? Т’әwaqә дькьм мьнр’а бежә, әз бьзанвьм, пебьһ’әсьм.

Һ’ащәре, чь сәре we qәwьмибу, йәко-йәко гьлие xwә базырганбашир’а гот.

- Ле әв ханман һатийә чекьрьн, әв канийа дәһәрбуйә, әв бәр’ийа

хькә-хали- әw qödрәта Хwәде ћатийә чекьрьне у дәћәркьрьне (р'ә'ма Хwәдейә).

Базьрганбаши т'әмамийа гьлийа ћ'әсйа, wәки әw к'ölфәта Ибраћим Хәлилә, дәрде ћewийа хwә хәйьдийә, жь мал дәрк'әтийә: бегöман, бесьт'ар, к'әтийә әw бәр'йа хькә-хали, wә'де we т'әмамбуйә, Нәви Исмайил жер'а буйә, хальqе а'ләме бәр пә'нийа wи кани дьћәркьрийә, бь р'әща Сәрайе жь мала Хwәде к'очк-сәра сәр ћатийә данин (батьнида).

Базьрганбаши го:

-Хушке, зә'ф р'азимә, иди т'әмамийа гьлийа мьва ә'йанә. Әз т'әwaqәке хушка хwә бькьм: изна тә ћәвә- тö изне бьдә, әз карване хwә биньм, сәр ве аве (дайньм) бьћewьрьм.

Нәви Исмайил нәћишт дьйа wи хәвәрдә, әwи щaw да, го:

- Бәле, әw чь гьлийә тö дьвежи? Чьма изьн т'önә, ләма Хwәде әве бәр'йа хькә-хали, әва ч'әма дәћәркьрйә, wәки р'ewи, базьрган, ле бьћewьрьн, гöнд у шәћәр бенә авакьрьне. Чьма изьн т'önә, к'әрәмкә, хölама бьшинә, бьра карване тә биннә вьра, сәр аве. Сәр ч'ә'ва, сәр сәра.

Базьрганбаши жь хәвәрдана Нәви Исмайил мәт'әл мабу, ћьндьк мабу aqьле хwә бавита. Әwи чәнд хölам-хьзмәк'ар шандьн, карван анин, сәр аве ћewьрин, чадьр-хәйбәте хwә ледан, бона хатре Нәви Исмайил к'еф данин.

Базьрганбаши готә ћәвал-ћогьре хwә, хölам- хьзмәк'ара.

Вьра сәвәqти те готьне:

Базьрганбаши wa дәнг ћьлани,
Дьве: "Ћәч'ка хатре дьле мьн дьћ'әвинә,
Бьшинә- мала хwә мьфрьq, мьшрьq бинә,
Сәр ве канийе дайнә".

Әwana дьчун мала хwә- мьфрьq, мьшрьq дьани,
Сәр we канийе дадани,
Р'оже се щара гази wи töфали дькьрьн мевани.

Базьбрганбаши у е дьн т'ö щиада нәчун. Чун, мале хwә анин сәр канийе, дәстпекьрьн хwәр'а ханман чекьрьн.

Öса дəнг дьне, ӏ'əму дəра бəлабу. Р'оже партике мала хwə бардькьр, дьӏатə сəр we кание, дадани: авə зə'ф, хали зə'ф. Дəст-педькьрьн ханман чедькьрьн. Əw дəр бəрə-бəрə мəзьнбу, бу шəӏəрəки. Наве wи данин шəӏəре К'awət'öле. Нəви Исмайил кьрнə п'адше хwə.

Əм Нəви Исмайил, шəӏəре wи qасəке бьӏельн, бьра бəрə-бəрə мəзьнвə, əм вəгəр'нə сəр qьсəкə дьне.

-2-

Гöндəки хwəденасда дəwлəтики хöданхери, мə'лифət ӏəбу. Гöндйа, щинара гəлəки qədре wи дьгьртьн. Əwи т'ьме к'омəкдари дьда к'əсив-к'усива, qəлпи-qулпи щəм wи т'önəбу, к'ьфьри дəве wир'а дəрнəдьк'ət. Щьмə'те мала wи ӏ'əсавдькьр чаwа (т'ьбəрк) зьйарət. Эвар-эвар щьмə'та гöнд дьӏатə мала wи, шəвбьӏериа хwə дəрбасдькьр. Ле дəwлəти əw бе шив вəр'енəдькьрьн. Хwəде жи сəрда барандьбу, дəwлəта wи, р'ьcqe wи кемнəдьбу. Əwи р'енщбəре хwə р'ьнд хwəй-дькьр, ӏəqe wана р'ьнд дьдайе, хəвата wана нəдьбьр'и.

Р'ожəке бала хwə дайе хортəки маqул ӏатə мала wи, жер'а ə'зət-qöльх да дəрбаскьрьне, сəр ахьрийе ле пьрси:

- Ӏа, хорте дəлал, дə, хьзмəта хwə бежə. Хьзмəта тə чийə?

-Хер,- го,- маqул, хьзмəта мьн- əз мəрьвəки р'енщбəрьм, р'енщбəрие дьгəр'ьм, мьн нав-дəнге тə бьӏистийə, əз ӏатмə мала тə. Ӏ'əрке щие р'енщбəр ӏəйə, мьн ӏьлдə, əзе бьвмə р'енщбəре тə, бьхəв-тьм, ӏəрке на- əзе ӏəр'мə щики башqə.

Дəwлəти дина хwə да хорт, wи, бəжьн-бале, форме, хəвəрдане: əw щəм хwə дöщöрмиш бу, го: "Щаньм, əw к'ö, шьванти к'ö? Дьвə əw qəста мьн дьщер'бинə, йане жи к'ətийə к'ьр'е мьн?". Ле əwи хорт, хəвəрдане, аqьлайе ньӏер'и, го: "На, əw нə хорте we дəрəщейə, дьqəwмə шöхöлəк сери qəwьмийə".

Ӏ'öва хорт фьр'и дьле дəwлəти, го:

- Хорте дəлал, ӏ'əрке тö р'аст дьвежи, əзе тə сəр ч'ə'ве хwə qə-булкьм, шьване мьни əхтйарə. Əw ьди э'щьзбуйə, нькарə пəй пез (ӏəр'ə) бьгəр'ə, əзе wи дəрхьм, тö ӏəр'ə бəр мийа.

Хорт го:

- На, хер, дəwлəти, р'уч'ке мьда шьвана дəрнəхə: əw хwəй за-'рьн, we чаwа бехəват, беӏəq бьминьн. Ӏ'əркə щие вала т'önə, əз щийе

хәлqе нашәһ'ьтиньм, навмә вайисе нане зар'е wан, әw мьнр'а дәст надә.

Дәwләти го:

-На, хер, хорте дәлал, тӧ qәт бәрхwәнәк'әвә, гьлие башqә дӧшӧрмиш нәвә, тӧ нави вайисе нане зар'е хәлqе, нә жи бона тә шьвана дәрдьхьм. Әw шьвана зуда р'енщбәре пәзе мьнә, нага ида мәзьнбуйә, нькарә пәй пез бьгәр'ә, а'щьзбуйә. Әва чәнд щарә хwәха т'әwaqә мьн дькә, wәки әз дәwca wи р'ещбәрәки дәстхьм, изне бьдьм, wәки һәр'ә мала хwә. Р'асти мала Хwәде, әз жи р'енщбәра дьгәр'йам. Хwәде р'асткьрийә- тӧ хwәха һати. Һ'әрке дьхwәзи, әзе әwe бьр'а мьйа т'әсмили тәкьм.

Хорт го:

- (Аһа) wәки ӧсанә- әз qәбулдькьм.

Хорт ма щәм дәwләти, бу шьване мийа. Дәwләти синор нишан дайе, пәз к'иали бьвә, к'ьйали бинә. Ле т'әми дайе, го:

- Дӧ щи һәнә, гәрә тӧ пез бәрнәдедайи: әw ч'ьйайе һане ч'ьйайе жә'рейә- пез бәрдедайи- гьште жә'рдәдайи бьвьн, qьр'вьн. Т'әмийа мьн тә, бәрва wи ч'ьйайи нәчи. Йа дьне, әw гәлийе һан дьньһер'и? Әw гәлийе гӧрайә, нәвә-нәвә пез бәри wи гәли дьди: гӧре т'әмами бәлакьн, һәр гӧрәки пәзәк нак'әвә. Т'әмиа мьн әwә, wәки дьне тӧ зани- к'иали пез дьви, бьвә. Әзе дуажоки жи бьдьмә бәр дәсте тә, бьра али тә пез бьвә-бинә, к'омәкдарие бьдә тә.

-На,-го,- әз зә'ф р'азимә, к'омәкдари, дуажо нәлазьмьн.

Р'испи пәз ани, жьмьри, т'әсмили хорт кьр, го:

- Хорте дәлал, р'ьнд мьqатийе мйа бьки, дуажойе мьн жи ьлдә, бьра али тә бькә. We чь зьйане бьдә тә?

Хорт го:

-Р'испи, хwә тӧ нәхәйидий, wәки мьн кәре пәзе тә ьлда, тӧ хәвате дәрхьсти?

Го:

-На, хорте дәлал, әз гәләки жь тә р'азимә, wәки тә әз wи щәфайи азакьрьм. Әз ида мәзьнбумә, нькарьм пәй пез һәр'ьм. Әз щаһьлтиа хwәда һ'әта нага бәр пәзе wи дәwләтимә, әз гәләки же р'азимә, дәwләтики qәдьрбилани, р'ә'мә, әw qәдре р'енщбәре хwә баш занә, һәqе wана зә'ф р'ьнд дьде, р'енщбәре wи т'ӧ к'ольхийе нак'шиньн.

Ћəqe wана жи дəwса йəке-дöда дьде, бьра Хwəде р'ьсqе wи кемнəкə. Т'ö щьрма шьвана настинə: öндадьвə, гöр дьвə. Т'əк т'əне qəлпийе нəкə, ширћ'əлал бьхəвтə. Əw т'əмийа мьн тəйə, хорте дəлал. Гöмана мьн ћəйə, те wан т'əмийе мьн теки гöће хwə, дö сала шöнда те ћ'але хwə хwəшки.

Хорт го:

- Р'испи, тö т'əминə баш дьвежи (əw чь гьли), гəрə мəрьи qəлпи-qулпие нəкə, ширћ'əлалвə. Əз зə'ф тə р'азимə- бона wан т'əми, ширəте тə.

Шьвен изна хwə хwəст, леда, чу.

Дəwлəти готə шьване т'əзə:

- Əзе ва чум, дуажо бшиньм, бьра бе, али тə бькə.

Хорт го:

- Дəwлəти, qəт зйə'мəте нəк'шинə, мьнр'а дуажо нəлазьмə. Əwи тö дьшини- бьра шöхöле мале бькə.

Əwи да пешийе, гази нерйа кьр, нерийа кьрə мькəмьк, да пəй пез, пəй нериа к'ьши данə пəй шьвен, бəрбь ч'ерə чун.

Wəхта бу мькəмька нерйа, к'ьмин пез к'ət. Дəwлəти пьш хwəва ньћер'и, шьвен дайə пешйа пез, пəз хwəха пəй дьк'ьшə.

Го: "Хwəде занə, лəма хорт дьгот "дуажо мьн нəлазьмə". Əз гəрəке ћəqe wи зедə бьдме. Ћəqe дуажоки бьдмə wи".

Öса мöг'дарəки пəзе хwə дьч'еранд, wəхтеда дьбьр, wəхтеда дьани. Дəwлəти зə'ф же р'ази бу, дьго: "К'ərəма Хwəдейə, Хwəде дайə мьн". Гəлəки жь мала Хwəде р'азибу.

Р'ожəке жи əwи да пешийа пез, нериа да пəй. Пəз пəй к'ьшйа дуз бəрбь ч'ьйайе жə'рийе чу. Чу, гьћиштə ч'ьйе. Wək'азе хwə ə'рде хьст, го: "Хwəде, тö пез ћ'əлалбькə, wəки зйане нədə пез".

Ч'ьйайе хам чəнди чəнд сала тьштə нəк'ətийе, гићайе кəвн, т'əзə сəр ћəвда wəлгəр'йайə. Пешйа пез бəрда, бу зьминйа пез, к'ətə нава хем, ч'ерйа. Ћиqə-ћиq пез к'ət, т'ер хар. Т'əко- т'əко хwəр'а ћ'ərке щики мəг'əл ћат. Шьван жи хwəр'а щики т'əмьз сəр кəвьрəки р'уньшт, т'ьзбийе хwə к'ьвшанд.

Wəхтəке гöндики-дöда дина хwə дайе- пəзе дəwлəти ч'ийайе жə'рие щот-щот, кьто-кьто бунə, нава бьневда вəлəзйанə. Дəст хwəда чун, щаw данə дəwлəти, го:

-Хwәде мала тә авакә, шьване тә пәзе тә бьрйә, бәри ч’ьйайе Жә’рийе дайә т’әмам qьр’буйә, навда вәләзйайә, йәк сах нәмайә.

Дәwләти дәсте хwә чока хwә да, го:

-Хwәде занә, кьт ь’әв ле нәмайә.

(Пәйьатьн к’ома 12-ада)

EZDIKI.COM

К’ОМА 12-а

ӘНДАМЕ ЩӦМЛЕЙӘ П’ЬР’ҺӘЖМАР

 Һәйщар щӧмләкеда йәке зедәтьр хәвәр ә’йни qӧльхеда пешда тен: чәнд әндаме щӧмлейә бь һәман нави мәwщуддьвьн.

Мәсәлә-

Бьра, пьсмам, херхwәз һатнә мал у чун.

Щӧмла жорготида **бьра, пьсмам, херхwәз** хӧданфельн.

Һатнә мл у **чун**- фелготинә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе һинвьн у гьликьн.

2.Чәнд щӧмле ьса бьньвисьн, wәки йәке зедәтьр хәвәр qӧльхәкеда пешда тен, у шьровәкьн.

Т’АМКЬРЬНЕ ӘНДАМЕ ФЕЛЕ

К’омәкә әндаме щӧмлейә дьн, ьмбәри т’амкьрьне әндаме һәйине, фела т’амдькьн- т’амкьрьне әндаме феленә:

1.Тә **әw** бьрьнә.

2.Тә **әw** бьрийә.

3.Тӧ **гӧндда** майи.

4.**Ә**w **гӧндда** майә.

5.Тә **к’әда хwә** хwәрийә.

6.**Ә**we **к’әда хwә** нәхwәрийә.

Хәвәре тә’рикьри (**әw, әw, гӧндда, к’әда хwә**) т’амкьрьне әндаме феленә.

Дӧ щур’е т’амкьрьне әндаме феле һәнә: **фелхwәз** у **дәлив.**

1.ФЕЛХWӘЗ

Әw т'амкьрьне әндама щӧмлейә феле тенә навкьрьне фелхwәз, к'ижан тьште кьрьна ә'мәлва гьредайи дьдьнә к'ьвше.

Щинав у п'аре хәвәрданейә бь щур'е ьәйине хәвтандьне дькарьн бьвнә фелхwәз.

Мәсәлә-

1.Әз **әwи** дьк'ӧтьм.

2.Тӧ сәqәтбуйи, ле тә **әw** ьж бьриндарбуне хьлазкьрийә.

Ван ьәрдӧ щӧмле жорготида щинаве **әwи, әw** фелхwәзьн.

1.Тә **бь дәсте хwә ьәбука хwә** qазьнщкьрийә.

2.Тә нә **мал,** нә **ь'ал** кьрийә.

Ьәрдӧ щӧмле жорготида ьәйине **бь дәсте хwә, ьәбука хwә, мал,** ь'ал бунә **фелхwәз.**

Фелхwәз сьрийа хwәда **е к'әсә** у **нәк'әсәнә.**

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Фелхwәз к'ижан әндама щӧмлейә?

3.К'ижан п'аре хәвәрдане к'әнге дькарьн бьвнә фелхwәз?

4.Фелхwәз е чь щур'әйинә?

2.ДӘЛИВ

Әw т'амкьрьне әндама щӧмлейә феле тенә навкьрьне дәлив, к'ижан ь'але кьрьна ә'мәл дьдьнә к'ьвше (щи, wә'дә, щур'ә, мәрәм, мә'ни у wәки дьн).

Мәсәлә-

1.Тӧ бәр мә **ширь'әлал** хәвьтий.

2.Тӧ **гӧндда** дьжий.

3.Әw **перар** ьатә мала мә.

Щӧмле жорготида хәвәре **ширь'әлал, гӧндда, перар**, дәливьн, к'ижан щур'ә, щи (wар), wә'де ә'мәл дьдьнә к'ьвше:

а)ширь'әлал-**щур'ә**,

б)гӧндда- **щи**,

в)перар- **wə'дə**.

Ангори ӏ'але хwəйи диӏаркьрийə бəрч'ə'в, дəлив е **wə'дə, щур'ə, мəрəм, мə'ни, дахöарьне** у wəки дьн дьвьн.

Т'амкьрьне əндама феле п'арəвəйи сəр дö к'ома дьвьн- фелхwəз у дəлив.

Фелхwəз- əшийа-тьшта нишандькьн, к'ижан кьрьна ə'мəлва тенə гьредане.

Дəлив ӏ'але кьрьна ə'мəл дьдьнə к'ьвше.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дəрсе ӏинвьн у гьликьн.
2.К'ижан əндама щömле те навкьрьне дəлив?
3.Дəлив чи ə'мəл дьдьнə к'ьвше?
4.Дəливе чь щур'əйи ӏənə?
5.Фелхwəз чь нишандькə?
6.Дəлив чь дьдə к'ьвше?

А.ФЕЛХWƏЗ Т'АМКЬРЬН

Фелхwəза р'аст

1.Ван мəрьва **ч'ийа-бани** хьравкьрьнə.
2.Лаwька **р'е** вəкьрийə.

а)Дьлqе фелхwəза р'аст

Ӏəрдö щömле жореда хəвəре **ч'ийа-бани, р'е** фелава гьредайинə, т'амкьрьне wаньн.

Т'омрибуна дьн əwə, wəки ӏəрдö хəвəр жи əшийа-тьшта нишандькьн, к'ижан ə'мəл сəр xwə дьвьн.

Т'амкьрьн, к'ижан əшийа-тьшт нишандькə, к'əсə ə'мəл дьвə, те навкьрьне фелхwəза р'аст.

Бь готьна əшийа-тьште бьрьне- əм əwи **əшиайи, тьшти** сəрwəхтдьвьн, к'ижан ьж ə'мəл т'əсирдьвə, те гöӏастьне йан чawa əнщам-пəйӏатьна wи ə'мəли пешда те.

Мәсәлә-

1.Мьн **сәре зийа ь'ьнцьр'анд**.

2.Дәрсдаре **к'ьтева** сәр т'әхтә **ьылда**.

3.Лаwька **кон вәгърт**.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Бь фелхwәза р'аст щömла бьньвисьн.

3.К'ижанә дьлqе фелхwәза р'аст.

4.К'ижанә фелхwәза р'аст?

б)Щур'е фелхwәза р'аст

Фелхwәза р'аст щава пьрсе **ке?, чь** дьдә.

Эздикида, чаwа ьун заньн, **к'е** у **чь** бь щур'е п'ьр'ани жи тенә хәвтандьне у сәрwәхтбуне.

Мәсәлә-

1.Ь'әсән **зәрдәла** дьчьнә.

Пьрс- Ь'әсән **чь** дьчьнә.

2.Ь'әсән **к'омьре** дьшәwтинә.

Пьрс- Ь'әсән чь дьшәwтинә?

3.Р'остәм **Щәмал** бәрь'әмезкьр.

Пьрс- Р'остәм **к'е** бәрь'әмезкьр?

4.Р'остәм **зар'** бәрь'әмезкьрьн.

Пьрс- Р'остәм **к'е** бәрь'әмезкьрьн?

Хәвәре тә'рикьри фелхwәзе р'астьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Фелхwәза р'аст щава чь пьрса дьдә?

3.Зьмане эздикида **к'е, к'и, чь** ь'әсаве ьәжмарада ьди чаwа тенә хәвтандьне?

в)диһаркьрьна фелхwəза р'аст

Фелхwəза р'аст бь һəйине, щинаве, бь п'аре хəвəрданейə дьнə бь щур'е һəйине хəвтаньне диһардьвə.

Məсəлə-

1.**Бь һəйине-** Əз **бьре** хwə һ'ьздькьм.

2.**Бь щинаве-** Тö **əwe** һ'ьздьки.

3. Əw мəрве **аqьл у мə'рифəт** бəгəмдькə.

4.Əwи **е бьрчи** т'еркьрьн.

-Фелхwəза р'аст əшийа, тьшта нишандькə, к'ижан ə'мəл дьвьн.

-Фелхwəза р'аст бь һəйине, щинава у бь п'аре хəвəрданейə дьн, к'ижан бь щур'е һəйине тенə хəвтандьне, диһардьвə.

ПЬРС У ПЕШДАНИН:

1.Дəрсе һинвьн у гьликьн.

2.Фелхwəза р'аст бь чь п'аре хəвəрдане диһардьвə?

3.Фелхwəза р'аст чь нишандькə?

4.Фелхwəза р'аст бь п'аре хəвəрданейə дьн к'əнге те хəвтандьне?

ФЕЛХWƏЗЕ НƏК'ƏСƏ

1.Əз зəндəгьрти **дина хwə дьдьмə wə'де бьһöри.**

2.Əwи ə'мьр бəр **мерьв у бəр'истанеда** ани.

Wə'де бьһöри, мерьв у бəр'истанеда тьшта дьдьнə к'ьвше, к'ижан ə'мəле феле дина хwə дьдьм у анива бь щур'е нə к'əсə гьредайинə. Əw **фелхwəзе нə к'əсənə.**

Чахе əм дьвежьн əшиа, тьшт, к'ижан ə'мəлва к'əсə гьредайи ниньнəм əшийа, тьшт сəрwəхтдьвьн, wəки ə'мəл дьгьһижə wан йа бь к'ижана ə'мəл дьвə, ьж к'ижани тьштəк щöдадьвə.

Т'амкьрьн, к'ижан əшийа дьдə к'ьвше, к'ижан ə'мəлва нəк'əсə гьредайийə, те навкьрьне фелхwəза нə к'əсə.

а)Фелхwəза гьһиштънейə нəк'əсə

Фелхwəза гьһиштънейə нəк'əсə əшийа дьдə к'ьвше, wəки э'мəл дьгьһиже.

1.Э'рəбə гьһиштə **эш**.

2.Əз мəк'т'эведа р'асти **дəрсдаре хwə** һатьм.

3.Əз дəрва **Мьраз** qəсьдим.

Фелхwəза гьһиштънейə нəк'əсə щава пьрсе **к'е?, ль чь?** дьдə.

Фелхwəза гьһиштънейə нə нəк'əсə ьса жи бь п'эвгьредана щинаве шəхсийи **сəр** диһардьвə.

Мəсəлə-

1.Əwи һ'öкöмəки гьран **сəр мьн** һьшт.

2.Əwи **сəр гьшта** т'эсира баш һьшт.

Феле **данин, р'астһатьн, незикбун, ньһер'андьн, дайин, э'ламкьрьн, т'эһwилкьрьн** у хəвəре һəман дьвнə фелхwəза нəк'əсə.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дəрсе һинвьн у гьликьн.

2.К'ижаньн фелхwəзе гьһиштънейə нə к'əсə?

3.Дö щömле бь фелхwəзе нəк'əсə бьньвисьн у шьровəкьн.

4.Фелхwəза гьһиштънейə нəк'əсə щава чь пьрса дьдə?

5.Фелхwəза гьһиштънейə нəк'əсə ьди бь чь диһардьвə?

6.Чəнд фела бьньвисьн, к'ижан дьвнə фелхwза нəк'əсə.

б)Фелхwəза щöдакьрьнейə нəк'əсə

Фелхwəза щöдакьрьнейə нəк'əсə тьшт, əшийа дьдə к'ьвше, ьж к'ижани тьштəк щöдадьвə, башqədьвə.

1.**Ьж т'əште** ав р'ьжйа.

2.**Ьж к'оме** се мəрьв qəтйан.

3.Мьн **ьж һ'əwзе** ав һьлч'ьни.

4.Əwи **ьж тə** п'ərə һьлдан.

Фелхwəза щӧдакьрьнейə нəк'əсə щава пьрсе **ьж к'е?, ьж чь?** дьдə. Хəвəре **башqəкьрьн, щӧдакьрьн, qəтандьн, дурк'этьн** у хəвəре ьəман дьвнə фелхwəза щӧдакьрьне.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дəрсе ьинвьн у гьликьн.
2. Фелхwəза щӧдакьрьнейə нə к'əсə чь дьдə к'ьвше?
3. Фелхwəза щӧдакьрьнейə нə к'əсə щава чь пьрса дьдə?
4. Чь хəвəр дьвнə фелхwəза щӧдакьрьне?
5. Чəнд щӧмле бь фелхwəзе щӧдакьрьнейə нəк'əсə бьньвисьн у шьровəкьн.

в)Фелхwəза щӧдакьрьнейə т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə

Фелхwəза т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə əшийа/тьшт дьдə к'ьвше, к'ижан дькə, бандурдькə сəр хӧданфеле.

Фелхwəза нəк'əсəйə т'əсиркьрьне/бандуркьрьне щава пьрсе **ьж к'е, ьж чь?, ььндава к'еда?** Дьдə.

Мəсəлə-

1. Тььар **ьж диндара** Лəйле зəндəгьрти мабу.
2. Гӧнд **ьж нура** шəмс р'онкайи бьбу.

Фелхwəза т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə ьса жи бь п'əвгьредана хəвəра **ьж алийе, ььндав(да)**-йə п'əвгьредане диьардьвə.

Мəсəлə-

1. **Əз ььндава хwəда** дьвежьм.
2. **Əw** we йəке **ьж алийе хwəда** дьвежə.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Фелхwəза щӧдакьрьнейə нə к'əсə
2. Фелхwəза тəсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə чь дьдə к'ьвше?
3. Фелхwəза т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə щава чь пьрса дьдə?
4. Фелхwəза т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нə к'əсə ьса жи бь чь п'əвгьредана диьардьвə?

5.Чәнд щӧмле бь фелхwәза щӧдакьрьнейә нәк’әсә бьньвисьн у шьровәкьн.

г)Фелхwәза нәк’әсә ньсбти

Фелхwәза ньсбәтийә нәк’әсә әшийа/тьшт нишандькә, дәрьәqа к’ижанида те хәвәрдане.

Фелхwәза ньсбәтийә нәк’әсә бь п’әвгьредана п’әвгьреке **дәрьәqа, ньсбәти** диьардьвә. Щава пьрсе **дәрьәqа к’еда?, дәрьәqа чьда ?** дьдә.

Мәсәлә-

1.Әwи т’ьме **ьж нет у мәрәме** хwә гьлидькьр.

2.-Тӧ **ьж хwә** хәвәрдә, чи тә хәлqе нәк’әтийә,- бьре мьн гот.

3.Зине **дәрьәqа Зььарда** нәдьхwәст бьзанбуйа.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Фелхwәза ньсбәтийә нәк’әсә чь нишандькә?

3.Фелхwәза ньсбәтийә нәк’әсә бь чь п’әвгьредана диьардьвә?

4.Фелхwәза ньсбәтийә нә к’әсә щава чь пьрса дьдә.

5.Чәнд щӧмле бь фелхwәза ньсбәтийә нәк’әсә бьньвисьн у шьровәкьн.

г’)Фелхwәза мәщалейә нәк’әсә

Фелхwәза мәщалейә нәк’әсә тьшт/әшийа нишандькә, бь к’ижани, бь аликарийа к’ижани ә’мәл те кьрьне.

Фелхwәза мәщалейә нәк’әсә бь п’әвгьредана хәвәра **бь, бь алик’арийа** диьардьвә. Щава пьрсе **бь к’е?, бь чь?, бь алик’арийа чь?, к’е?** дьдә.

Мәсәлә-

1.Әз **бь qәләме** дьньвисьм.

2.Әз **бь алик’арийа тә** чумә Р’әwане.

3.Әз **бь тә** сәрфьнйазьм.

Феле щур’е башqә-башqә дьвнә фелхwәзе мәщалейә нәк’әсә.

-Фелхwәзе нәк’әсә әшийа/тьште ә’мәлва нәк’әсә гьредайи дьдьнә к’ьвше.

-Фелхwəзе нəк'əсə **е гьиштьне, щödабуне, т'əсиркьрьне, ньсбəти у мəщаленə.**

Т'əмамийа фелхwəзе нəк'əсə жи дькарьн ьса жи бь п'əвгьредана диьарвьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дəрсе ьинвьн у гьликьн.
2. Фелхwəза мəщалейə нəк'əсə чь нишандькə?
3. Фелхwəза мəщалейə нəк'əсə чawa диьардьвə?
4. Фелхwəза мəщалейə нəк'əсə щава чь пьрса дьдə?
5. Фелхwəзе нəк'əсə е чь щур'əйинə?
6. Фелхwəзе нəк'əсə ьса жи бь чь дькарьн диьарвьн?

Т'АМКЬРЬНЕ ДƏЛИВ

1. Щьмə't **бьн дареда** щьвйабу.
2. **Нивро** щьмə't ьатə мал.

Хəфəре щömлада тə'ри ньвиси ьургьлийе кьрьна ə'мəл дьдьнə к'ьвше.

1. Щи- **бьн дареда.**
2. Wə'дə, чах- **нивро.**

1.Дəлива щи

Дəлив **т'амкьрьне нишандайина ь'але кьрьна ə'мəльн.**

Дəлив ангори ь'але хwəйи нишандайи- е **щи, wə'дə/чах, щур'ə, мəрəм, мə'ни, ь'им, шəрт, дахöарьне, чапенə.**

А)Дьлqе дəлива щи

Дəлва щи, wаре кьрьна ə'мəл дьдə к'ьвше.

Мəсəлə-

1. Əм **малда** бəрəвбунə.
2. Əм **бьн дареда** щьвйанə.

Дəлива щи щава пьрсе **к'ö?/ль к'ö?, к'öда?** дьдə.

а)Пьрса **к'ö?** ль дəлива феле **ь'əж нишаннəкьрьне** те кьрьне.

Мəсəлə-

1.Бьн дареда бьсәкьнә. **К'ö?**

2.Те мәк'т'әведа ьинви. **К'ö?**

б)Пьрса **к'öда?** ә'дәти ль дәлива феле диьаркьрьнейә ьә'жейә щи те кьрьне.

Мәсәлә:

1.**Әз**е ьәр'мә мал. **К'öда?**

2.**Әз**е бемә мал. **К'öда.**

Б)Диьарбуна дәлива щи

Т'әмамийа ь'але ьәйине, пештьри е р'аст у тәwйайи дькарьн бьвнә дәлива щи.

Бь п'әвгьредана щур'е тәwандьна ьәйине йан щинаве у ьәввагьредана п'әвгьредана.

П'әвгьредане **бәрва, пешбәри, пешда, ььнда, т'анга, нав, сәр, бьн(и), бәр, мьqабьл, ььмбәр, дур, незик, вьра, wьра** к'ижан фькьра щи диьардькьн, дькарьн дәлива щи пекбиньн.

Мәсәлә-

1.Саро р'абьбу **сәр даре**.

2.**Әз** чумә **бәрва мале**.

3.**Әw пешбәри мьн** сәкьни.

4.**Әз пешда** чум.

5.Щәмила **ььнда стуне** сәкьни.

6.Ширьн **нав аве** ма.

7.Ферьс **сәр диwер** сәкьни.

8.Титал **бьн баранеда** ма.

9.Зььар **бәр дери** сәкьни.

10.Хьдьр **мьqабьли тә** сәкьнийә.

11.Усьв **ьж мале дур** р'уньштийә.

12.**Әw незики тә** бу.

13.**Әw** мәрьв **к'öйә**?

14.**Әз вьра** дьминьм.

-Феле ә'фьрандийә щи:

1.**Ьәрдәра** мәрьв ьәбун.

2.**Щи-щийа** бәләкийе бәрфе ӏәбун.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ӏинвьн у гьликьн.
2.Дәлив чьнә?
3.Дәлива чь дьдьнә к'ьвше?
4.Дәливе чь щур'әйи ӏәнә?
5.Дәрӏәqа дьлqе дәливеда гьликьн.
6.Дәлива щи чь дьдә к'ьвше?
7.Дәлива щи щава чь пьрса дьдә?
8.Пьрсе **к'ö? у к'öда?** к'әнге тенә кьрьне?
9.Дәлива щи чawa диӏардьвә?
10.Чь п'әвгьредан дькарьн дәлива щи пекбиньн?

2.Дәлива wә'дә/чах

а)дьлqе дәлива wә'дә/чах

Дәлива wә'дә/чах wә'дә/чахе кьрьна ә'мәл дьдә к'ьвше.

Дәлива wә'дә/чах щава пьрсе **к'әнге?, чьчах?** Дьдә.

Бь готьна wә'дә/чахе кьрьна ә'мәл- әм сәрwәхтдьвьн-

1.Дәма дәстпекьрьна ә'мәл:

1.**Эварда** дәстбь шер' бу.
2.**Сәре саледа** хәват дәстпебуйә.

2.Wә'дә/чахе ә'мәл:

а)Әм **т'әмамийа р'оже** хәвьтин.
б)Мә **р'океда** нәйар ани р'айе.
в)Әм **ӏ'әвтеке** чунә ч'ийе.

3.Дәма кьрьн йан хьлазийа ә'мәл

а)Мьн әw **весве** бьрә мал
б)Әwи **сьвә-сьвә** әз дьбьрмә щийе хәвате

б)диьарбуна дәлива wә’дә/чах

Ьәйине ь’але башqә-башqә дькарьн бьвнә дәлива wә’дә/чах.

Мәсәлә-

1.Эвари we **р’оже** xwәш дәрбазбу.

2.Wан **р’ожа** әw ьди ьатьбу.

3.**Пайизе** зьмер’е xwә бьдә сәр ьәв.

4.**Эварда** зипьк дьбари.

5.**Дöььва** әw шәр’ дькьн.

-Ьәйин т’әв п’әвгьреке бь фькьра wә’дә (**бәре, ьан(а), ь’әта(ни), дәме, вьр ьада** у wәки дьн).

Мәсәлә-

1.**Бәре** ә’мьр нәдьсәкьни.

2.**Ьана** мәда әw дьхәвьти.

3.Әw **ь’әта** нивро хәвьти.

5.**Вьр ьада** әз тьште ьса накьм.

-Феле ә’фьрандийә wә’дә:

Мәсәлә-

1.**Иро** п’алә дььа баш дьхәвьтин.

2.Әз **т’ö wәхта** нәчумә шәьәр.

3.Лawьк **ььла ье** нәьатьнә.

4.Дәрс **ьди** хьлаздьвә.

-Щинав т’әв п’әвгьрека йан башqә:

Мәсәлә-

1.Әw **wи чахи** ьатә мал, **чахе** тә’ри к’әтбу ә’рде.

2.Те **ььнге** бььатайи, **чахе** әwи ьди готьбу.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Дәлива wә’дә/чах чь дьдә к’ьвше?

3.Бь готьна wә’дә/чахе кьрьна ә’мәл әм чь сәрwәхтдьвьн?

4.Дәлива wә’д/чах чawa диьардьвә?

5.Чәнд щӧмле бь дәлива wә’дә/чах бньвисьн у шьровәкьн.

3.Дәлива щур’ә

Т’амкьрьна нишандайина щур’е э’мәл те навкьрьне дәлива щур’ә.

Дәлива щур’ә щава пьрсе **чawa?, чь щур’әйи?, чь тәһәри?** дьдә.

Дькарьн бьвьнә **дәлива щур’ә**:

-Һәйин:

Мәсәлә-

1.Әзе **дьл у щан** һәр’мә дә’wate.

2.Әw **бь дьлмайин** р’әх мьн к’әт.

-фела э’фьрандийә щур’ә:

1.Әw **бь э’мьркьрьне** дькә.

2.Әw **бенавбьр’и** дьхәвтә.

-Щинаве нишандайине:

1.Әwи **wa** хәвәрдьда.

-п’әвгьредана п’әвгьреке мина (ни), шьвет:

1.Әw **мина тә** хәвәрдьдә.

2.Әw **шьвета даре** тәр’ә.

-Мәсдәр:

Мәсәлә-

1.Әз к’**әсьри** һатмә мал.

2.Әw **wәстйайи** щийе хwәда р’уньшт.

-хәйсәтнав:

1.Әw **фьр’наq** незики мьн бу.

2.Әw **бедьл** һатә мал.

3.Тӧ **дьлшькәсти** чуйи шайе.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе һинвьн у гьликьн.

2.Чь те навкьрьне дәлива щур’ә?

3.Дәлива щур’ә щава чь пьрса дьдә?

4.Чь дькарьн бьвнә дәлива щур'ә?

5.Чәнд щӧмле дәлива щур'ә бньвисьн у шьровәкьн

4.Дәлива мәрәм

1.Әз дьчумә гӧнд к'ьтеве **ьылдьм**.

2.Әзе бем у шәьәрда **бьхәвтьм**.

а) Дьлqе дәлива мәрәм

Ьәрдӧ щӧмле жореда хәвәре **ьылдьм, бьхәвтьм** дьдьнә к'ьвше, к'а чьма дьчу гӧнд у шәьәр.

Т'амкьрьна мәрәме кьрьна ә'мәл нишандькә, те навкьрьне **дәлива мәрәм**.

б)Диьарбуна дәлива мәрәм

Дькарьн бьвнә дәлива мәрәм:

-Ьәйин:

Мәсәлә-

1.Мьн кәч'ка xwә шандә **xwәндьне**.

2.Әме иро ьәр'нә **дә'wate.**

3.Ьуне сьве ьәр'нә **хәвате**.

-Мәсдәр:

Мәсәлә-

1.Әз чумә дә'wate к'ьлама **бежьм**.

2.Тӧ ьати вьра **qәнщви**.

3.Әw те вьра зәвийе **бьдуру**.

4.Әwe бе у ви диwари **щьдә**.

-щинаве пьрскьрьне:

1.Әw **чьма** ьатийә?

2.Тӧ **чьма** ьса дьки?

-бь п'әвгьрек у хәвәре **сәва, бона, бь мәрәме, бой, бона к'ара**-йә бь п'әвгьрек

Мәсәлә-

1.Әз **сәва** тә ћатмә вьра.

2.Әwe **бона** тә бе нәхwәшхане.

3.Әзе **бь мәрәме** қәнщийе ћәр'мә мала wи.

4.**Бой** wи әз ћазьрьм ћ'әму тьшти бькьм.

5.Әw **бона к'ара** тә дьвежә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ћинвьн у гьликьн.

2.Дәлива мәрәм чь нишандькә?

3.Дәлива мәрәм чawa дићардьвә?

4.Чәнд щӧмле мәрәм бньвисьн у шьровәкьн.

5.Бь чь п'әвгьрека дәливе мәрәм пекте?

6.Бь п'әвгьрека щӧмле дәлива мәрәм бньвисьн у шьровәкьн.

5.ДӘЛИВЕ ДЬН

а)Дәлива мә'ни/сәвәв

-Дәлива мә'ни/сәвәв т'амкьрьна нишанкьрьна мә'нийа ә'мәлә.

Дәлива мә'ни щава пьрсе **чьма?, чьр'а?, бь чь мә'нийе?** дьдә у wa дићардьвә:

1.Бь п'әвгьреке бь фькьра мә'ни у бь хәвәре п'әвгьрек (**дәст, р'уе, сайа (сәре), дәст** у wәки дьн).

Мәсәлә-

1.**Дәст** шьлийе диwар ћ'ьлшийа.

2.Әв т'әмам **р'уйе** тәда бу.

3.Әз **сайа сәре** тә к'әтмә сәр хәвате.

4.**Дәст** ви ћ'әмушки ћ'ал хьравбу.

2.Бь щинаве нишанкьрьне у бь п'әвгьредана хәвәре **бь мә'нийа, а ләма**-йә п'әвгьреке.

Мәсәлә-

1.Әw чубу Ур’ьсете, **бь we мә’нийе** нәдьһатә хәвате.

2.Тӧ начи хәвате, **а ләма** әз дәwса тә дьчьм.

3.Дәлива һ’им т’амкьрьна нишанкьрьна һ’име, ә’сасе ә’мәлә

Дәлива һ’им щава пьрсе **бь чь һ’ими/ә’саси?, сәр һ’име чь?** дьдә у wa диһардьвә:

1.Бь п’әвгьреке **ангор/и/, qәwли, сәр һ’им/е .**

Мәсәлә-

1.**Ангори гьли-готьна** әw чоле мабу.

2.**Qәwли** Щәмалва әw чь дькарә бькә.

3.Әw **сәр һ’име** ч’ә’вканийа хәвәрдьдә.

4.Бь һьнә щур’е һәйинейә гӧһасти:

Мәсәлә-

1.**Бь qьрара** сәрwер әw ьж хәвате һатә азакьрьне.

2.**Ьж мә’де** wи дохтьр те дәрхьст, wәки әw нәхwәш нинә.

5.Дәлива чапе

Дәлива чапе т’амкьрьна нишанкьрьна чапа кьрьна ә’мәлә.

Дәлива чапе щава пьрсе **чьqа/с/и?, бь чь чапе?** дьдә у диһардьвә:

а)Бь мәсдәра:

Мәсәлә:

1.Голе **сәрансәр** к’әфз гьртбу.

2.Әwи **йәко-йәко** һ’әму тьшт гьликьр.

б)Бь хәйсәтнава:

Мәсәлә-

1.Әз **беһ’әд** дьлшамә.

EZLIKI.COM

2.Әw **зә’ф** бәрхwәдьк’әвә.

в)Бь щинава:

Мәсәлә-

1.Мьн **чьqа** хwәст әз бьһатама.

2.Әз **әwqаси** дькарьм бькьм.

г)Бь п’әвгьреке диһаркьрьна чапе, һәжмаре у бь хәвәре дьн:

Мәсәлә-

1.Әз **wәкә wә** шадьвьм.

2.Тӧ **гәлә щара** һати мала мә?

3.Әwе **чәнд щара** готә мәт’а хwә.

г’)Дәлива шәрт т’амкьрьна ниашанкьрьна шәрте qәдандьна, кьрьна э’мәлә

Дәлива шәрт щава пьрсе **бь чь шәрти?, к’ижан дәливеда /к’әнге/?** дьдә.

Бь п’әвгьредана хәвәре **бь шәрт, дәливеда, р’әwшеда-**йә п’әвгьреке у бь п’әвгьредана щинаве **әв, әw**.

Мәсәлә-

1.Әw **бь шәрте** ләвһатьне qайилбун бенә мал.

2.**We дәливеда** әзе һ’әму тьшти бькьм.

3.**Дәлива ләвнәһатьнеда** әме йа хwә бькьн.

б)Дәлива дахӧарьне

Дәлива дахӧарьне we р’әwше дьдә к’ьвше, мьqабьли к’ижане, дәwса к’ижане э’мәл те кьрьне, qәдандьне.

-Дәлива дахӧарьне бь п’әвгьредана хәвәре **э’йнати**, **дәwса, нәньһер’и** диһардьвә:

Мәсәлә-

1.**Э’йнати** тәр’а әз ве йәке дькьм.

2.**Дәwса** авакьрьне, әwи дьһа хьравкьр.

3.**Нәньһер'и** нәхwшийе- әwи хәвата хwә кьр.

ПЬРС У ПЕШДАНИ

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Дәлива мә'ни чь нишандькә?

3.Дәлива мә'ни щава чь пьрса дьдә?

4.Бь чь п'әвгьрека дәлива мә'ни/сәвәв т'әшкилдьвә?

5.Бь чь п'әвгьрека дәлива мә'ни/сәвәв т'әшкилдьвә?

6.Дәлива ь'им чь нишандькә?

7.Дәлива ь'им щава чь пьрса дьдә?

8.Дәлива ь'им чawa диһардьвә?

9.Дәлива чапе чь нишандькә?

10.Дәлива чапе щава чь пьрса дьдә?

11.Дәлива чапе чawa диһардьвә?

12.Дәлива шәрт чь нишандькә?

13.Дәлива шәрт щава чь пьрса дьдә?

14.Бь чь хәвәра дәлива шәрт пекте?

15.Дәлива дахöарьне чь дьдә к'ьвше?

16.Дәлива дахöарьн бь п'әвгьредана чь хәвәра диһардьвә?

ЩÖМЛЕ НӘ Т'АМ

Т'ьме нинә, wәки щömлада ьәрдö әндаме сәрәкә- чawa хöданфел, ьса жи фелготи ьәнә. Ьәйщар бь мә'нийе башqә-башqә ьж wан(а) йәк т'ьнә. Дәст т'ьнәбуна әндамәкә щömлейә сәрәкә **щömле нә т'ам** пешда тен.

Т'ьнәбуна әндама сәрәкә ьж т'әшкила щömле бь щур'е башqә-башqә диһардьвә: дәливәкеда диһарбуйи нинә, ле ьж фькьре те сәрwәхтбуне, ле дәлива дьнда- qәт т'ьнә. Сәр ь'име ве йәке щömле нә т'ам е **нивщи** у **йәкт'әшкильн**.

А)Щömле нивщи

1.Тебәрдана әндаме щömлейә сәрәкә

Щömле нивщи дәст тебәрдана ьж әндамәкә сәрәкә пешда тен.

Тебәрдан әw дьйардәйә, чахе ьж фькьра щömле әндама сәрwәхтбуне те тебәрдане, диһарнавә.

Щömла бь хöданфела тебәрдайи

Хöданфела щömле ә'дәти дö дәливада те тебәрдане:

Чахе хöданфел әwә, е кö qьсәдькә йан qьсәчийә у бь щинаве шәхсийи сьфәте йәке йан дöда гәрә диһарвә. Сьфәте фелготийа щömле мәw-щудийа, һәбуна we хöданфеле т'әхминдькә.

1.Дина хwә дьдьмә ч'иайе мә.

2.Дина хwә дьди ч'иайе мә.

-Чахе ә'йни хöданфел щömла бәринда ьди һатийә хәвтандьне.

1.Әw ьж мал дәрк'әт, чу нав гönд.

2.Әз р'ек'әтьм, чумә п'әр'е шәһәр.

Нав шьера щарна хöданфел дьвә сәрньвисар, а ләма жи т'әмамийа щömлада те тебәрддане:

ШАГЪРТ

Чун, дурк'әтьн,
У нәһатьн,
Хwәндьн, һинбун,
У вәнәгәр'айнн.

Б.Щömла бь фелготийа тебәрдайи

- Фелготи дькарә т'ам бе тебәрдане.:

1.Чахе ьж фькьре те сәрwәхтбуне:

-Әз дьчмә дәрсе, ле тö- хәвате.

а) П'ара щömлейә "**Ле тö- хәвате**"-да фелготийа **дьчи** һатийә тебәр-дане.

-Әзе ве к'ьтеве бьхуньм, ле тö- йа дьне.

б)П'ара щömлейә "Ле тö- йа дьне"-да фелготийа **бьхуни** һатийә тебәрдане.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе һинвьн у гьликьн.

2.Щömле нәт'ам чawa пешда тен?

3.К’ижаньн щӧмле нивщи у йэкт’эшкил?

4.Щӧмле нивщи чаwа пешда тен?

ЩӦМЛЕ ЙЭКТ’ЭШКИЛ

Щӧмле йэкт’эшкилда жи эндамэкэ сэрэкэ ӈэйэ, мэwщудэ, ле ӈьмбэри щӧмле нивщи, эндама нэӈазьр, т’ьнэ нькарьн бьдьнэ дасэкьнандьне.

1.**Щӧмле бе хӧданфел**

Эм ӈэрдӧ щӧмле жерготи ӈьмбэри ӈэвдӧкьн:

а)Шэмс нэдир да.

б)Нэдир да.

Ӈэрдӧ щӧмлэ жи э’йни дьйарде, тьшти диӈардькьн- шэвэqе, р’онкайибуне. Щӧмла э’wылда эw бь ньвисар/готьна хӧданфеле (**Шэмс**) у фелготийе (**нэдир да**) те кьрьне, ле дэлива дӧдада хӧданфел т’ьнэ.

Бь сэрэщэме ӈэрдӧ щӧмлэ бэрэмбэри ӈэвдӧнэ, ле бь т’эшкилбуне нэ бэрэмбэри ӈэвдӧнэ. Дэлива дӧдада мэщал т’ьнэ хӧданфела нэ ӈазьр, нэ мэwщуд бьдьнэ дасэкьнандьне. Эw щӧмла бехӧданфелэ.

Эгэр эм готна хwэ т’омэрикьн, демэк- Эw щӧмлэ йа бехӧданфелэ, хӧданфела к’ижане т’ьнэ у нькарьн эwе бьдьнэ дасэкьнандьне.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дэрсе ӈинвьн у гьликьн.

2.Щӧмле йэкт’эшкил к’ижаньн?

3.К’ижан щӧмлэ йа бехӧданфелэ?

4.Чэнд щӧмле бехӧднфел бьньвисьн у шьровэкьн?

ЩУР’Е П’ЭВГЬРЕДАНА ЩӦМЛА

Wэхта хэвэрдане, п’эвгьредане мэрьв щӧмла нэ кӧ р’астгэлэ, ле бь мэрэме мэхсус т’эшкилдькьн. Дэливэкеда зарбеж бь алик’арийа wан сальхэки э’ламдькэ, дьдэ пеӈ’эсандьне, тьштэки дьньтринэ, дэливэкэ дьнда ӈ’ьздькэ ӈэлана бьбдэ йэки/е тьштэки бькэ, тьштэки бьдэ кьрьне, дэлива сьсйада дьхwэзэ сальхэки бьстинэ, тьштэки бьзанвэ, пебьӈ’эсэ.

Сэр ӈ’име ве йэке щӧмлэ е чэнд щур’эйинэ-

а)гьликьрьне,

б)пьрсе,

в)ə'мьркьрьне,

г)бангине,

г')ħ'ьзкьрьне.

Wəхта щödакьрьна щур'е щömла-

Мəрəме п'əвгьредане (сальх бьдьн, гьликьн, бьньтриньн, сальх ьлдьн, бенə бawəркьрьне, ħəлана бьдьн тьштəки бькьн у wəки дьн).

Wəраqе сəwтбуне, тенə ħ'əсавньлдане, wəки готьна щömле йəктийа навбьр'и у ləwзе дəнгə башqə-башqənə. Бь wəргöħастьна wəраqе сəwте щур'е щömлейи ə'ламкьрьне дькарə бе гöħастьне.

Awa чənд щömлə.

1.Əз чумə дəрсе. (щömла гьликьрьне)

2.Əw чу дəрсе? (пьрскьрьне)

3.Əw чу! (бангине)

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дəрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Щömлə чənд щур'əйинə?

3.Wəхта щödакьрьна щур'е щömла чь те ħ'əсавньлдане?

А.ЩÖМЛА ГЬЛИКЬРЬНЕ

Əз чумə хəвате, ле паше чумə шəħəр.

П'ара жорготи ħəр т'əне ьж щömле гьликьрьне пəкьатийə.

а)Мəрəме щömла гьликьрьне

Щömле гьликьрьне фькьрмишбунəке диħардькьн, е/йа бь wан хəвəрдьдə, дьньвисə, фькре ə'ламдькə- хəлqе бьдə пеħ'əсандьне йан тьштəки, димəнəке, ə'мəлəки дьньтринə.

Мəсəлə-

"Р'ожəке чənд мəри ьатнə мала мə. Де у баве мьн ə'мьркьрьн бəр wан

к’ьвш нəвьм, ьəр’ьм т’əwле. Əз чум т’əwле. Мəри чунə ьöндöр’е мале. Дйа мьн кölав дани, р’уньштьн. Жь т’əwле дəрк’этьм, фəсал незики дерибум.Мьн бəр qəлиштока дерир’а дьбььист хəвəрдана мевана. Ч’э’вед xwə qəр’ьманд хорт дит, наскьр. Нəфса мьн дььат бьр’ине, дьле мьн дьк’öта, гwрийа мьн т’ьжи бу, льнге мьн ьеди-ьеди сьст дьбун. Мəри т’ьре дьхəньqим, ле жь qəлиштока дəри дур нəдьк’этьм. Дьхwəст ь’эму гьли бьбььиста, т’ö хəвəр бəр’нəда. Мьн дит меване э’зиз, ч’э’ве xwə к’öтабу т’анга дери. Мьн т’ьре əw мьн дьбинə. Шəрма р’уе xwə, мьн сəре xwə бəржер кьр”. (“Э’дəтбу”, Усве Бəк’о)..

б)Пекьатьна щöмла гьликьрьне

Фелготийа щöмле гьликьрьне бь ван щур’е фела дькарə диьарвə:

1.Тер’адитьне:

Wана мəк’т’эведа дəрсе xwə дькьр, дəрьəqa дəрсе xwəда педьь’эсийан.

2.Т’эхминкьрьне:

Те йа xwə бьки, те бькарви сəрк’арийе к’оме бьки.

Зар’а we бьдьнə бəр xwəндьне.

3.Мəщбуркьрьне:

а)Ь’əр кəс гəрə qədре мəзьна бьгрə.

б) Мəрьв гəрə нəфса xwə бькарвə.

в) Wəраqе щöмла гьликьрьнейи сəwтбуне

Лəwзе щöмле гьликьрьне е р’əь’этə. Wəхта готьна wан лöт’фе wани qəwин т’ьнə: дəнг ь’эвəки орт’еда бьльнддьвə у ньмьздьвə.

Щур’е щöмле гьликьрьне

а) Щöмла ьəрекьрьне гьликьрьне

Ь’əркə лазмайи ьəйə тьштəки ьəрекьн, дöрьстийа р’аст э’ламкьн йан дəрьəqa wида гьликьн, щöмле ьəрекьрьнейə гьликьрьне тенə хəвтандьне.

Щöмла ьəрекьрьнейə гьликьрьне фькьрмишбуна ьəрекьрьне диьардькə.

Ньсбәтийе бешьк, ьылбәт, ә’сәйи, eqин, незики aqьлайә, иьт’ималә у ьынәке дьн хәйсәте щӧмла ьәрекьрьнейә гьликьрьне дььа qәwиндьькн.

1.Бешьк иро әwe бе.

2.Ьылбәт, әзе иро бемә мал.

3.Әзе ә’сәйи we йәке бькьм.

4.Те we йәке eqин бежи.

Ве дәливеда фел-фелготийа щӧмле гьликьрьнейә бь тәьәре ьса жи ь’ьзкьрьне дькарьн ьәвьн.

1.Дьвәк әw сьве пашда вәгәр’ә.

2.**Бawәрбькә** эваре әwe бе хәвате.

Дәлива ьәманда дьвәк фел-фелготийа тәьәре ь’ьзкьрьне ьәвә.

1.**Дьвәк** дӧсьва **бьxwәзә**.

2.Әwe эваре **бawәрбькә бе.**

б)щӧмла инк’аркьрьне гьликьрьне

Т’әмамийа щур’е щӧмле гьликьрьне дькарьн wәргӧьези е инк’аркьрьневьн, бьвнә **е инк’аркьрьне гьликьрьне**.

1.Тӧ начи дәрсе.

2.Әw нахwәзә ьәр’ә сәр дохтьр.

Фелготийе щӧмле инк’аркьрьне гьликьрьне бь феле вәгӧьастьна инк’аркьрьненә.

Щӧмлә ангори мәрәме п’әвнгьредане у бәрбьр’ибуна е хәвәрдьдә, е гьликьрьне, пьрсе, ә’мьркьрьне, ь’ьзкьрьне у бангине дьвьн.

Wәхта сафикьрьна щур’е щӧмла мәрәм, пекаьатьна зьмен у wәраqе сәwтбуне дьдьнә бәр ь’әсава.

Щӧмле гьликьрьне е ьәрекьрьне у инк’аркьрьненә.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Щӧмле ьәрекьрьнейә бьгӧьезьн- бь сәрда зедәкьрьна хәвәре ньсбәти, бькьнә е шькбәрийе, паше е инк’аркьрьне.

3.Щӧмле гьликьрьне чь диьардькьн?

4.Щӧмла гьликьрьне чawa пекте?

5.Wəraqe щömла гьликьрьне чь щур'əйийə?

6.Чəнд щур'е щömла гьликьрьне ьənə?

7.Щömла гьликьрьнейə ьəрекьрьне чь диьардькə?

8.К'ижаньн щömле инк'аркьрьне гьликьрьне?

9.Чəнд щömле гьликьрьнейə ьəрекьрьне у инк'аркьрьне бньвисьн у шьровəкьн.

Б.ЩÖМЛА ПЬРСКЬРЬНЕ

"Wəхта Иван əз дитьм, шабу, к'əнйа. Əз, əw жь щьмə'те дурк'ətьн,- мə хəвəрда.

-Тö ьати чь?

Мьн щаба wи да, гот:

-Əз ьатьмə хəбатəке дəстхьм. Гавантийе əм т'ö к'аре навиньн, т'ьме бьрчи у бəлəнгазиеданьн.

-Баве тə ль к'öйə? К'и нььа сахə?" (Ə'. Шəмо: "Бəрбанг").

П'ара щотхəвəрдана жорготи пьрс у щава wəрдьгрə.

Щömлə, к'ижанада пьрс ьəйə, е пьрсенə.

а)Мəрəме щömла пьрсе

Щömла пьрсе ван дəливада те хəвтандьне:

а).Чахе зарбеж дьхwəзə ьж йəки/ə дьн сальха бьстинə тьштəки бьзанвə, qанəвə, бе бawəркьрьне. Мəрəме wийə/ейə фькьра qьсəчи дəрьəqa ве йан we дəлиледа сафикə. Пьрсе ьса ə'сəйи дə'wa щawe дькьн.

Мəсəлə-

Незики дəь гава орт'а мьн wан мабу, дурва кьрнə гази:

-Тö к'ийи?

Мьн щаба wи да, гот:

-Əзьм, Ə'рəб Шамиловьм.

-Тö ве шəве ьати вьра чь?

Мьн гот:

-Əз дöь бумə хöламе ве мале у соз да аг'ае xwə, wəки сьбе шəбəqe бем. Əз ьатьм, ле əw ьəла р'азайинə". (Ə'. Шəмо "Бəрбанг").

б)Чахе бь щур'е пърсе ьивикърьна мълаьим диьардькьн:

1.We бен әм ьәр'нә к'әwшән?

2.Те чәндәки бей мала мә?

3.**Ә**we бьхwәзьн ьәр'нә бәр дәве бә'ре?

в) Чахе пърс йа хәйсәте к'елмейә: е хәвәрдьдә щаве нахwәзә, әw бь щур'е пърсе щаве дьдә, әw инк'аркърьне йа ьәрекърьне диьардькә:

1.-Чь гәрә бькьн бона гьртьна пьшта щьмә'та эздийа?

-Лазьмә qәwата хwә бькьнә йәк.

2.-Чь мә we бинә р'айе, ь'әркә әм бет'ьфаq нинвьн?

3.К'и ньзанә, wәки Канийа Сьпи qölба мәйә?

4.Чьма тö ньзани, wәки дине мә Шәрфәдинә?

б)Wәраqе сәwтбуна щömла пърсе

Щömле пърсе бь wәраqе сәwтейи к'ьвшбуйийи qәwин тенә готьне, к'ижан бь щарәкева бьльндкърьна дәнг сәр хәвәра диьаркърьна пърсе у бь ньмьзкърьна бәрә-бәрә wәсьфдьвә.

Бьльндкърьна дәнг дькарә **дәстпебун, орт'(а)** йан **хьлазийа** щömледавә, ле фәрзә, к'а хәвәра диьаркърьна пърсе к'идәрейә.

1.**Тö чуйи мал.**

2. Тö чуйи мал.

3. Тö чуйи мал.

Р'астә, нишана пърсе/пърскърьне зьмане эздикида хьлазийа щömле те данине, ле дькарә wәхта готьне бе к'ьвше, к'а пърс дәрьәqа к'ижан хәвәредайә. Мәсәлә, ьәрсе щömле жорготида т'әqла пърсе дькарә wa бе данине:

1.**Тö чуйи мал.** Тö?

2. Тö чуйи мал. Чуйи?

3. Тö чуйи мал. Мал?

Щömла пешьнда дьпърсә- **Тö?**

Щömла дödада- дьпърсә- **чуйи?**

Щömла сьсйада- дьпърсә- **мал?**

в)Пекьатьна щӧмла пърсе/кьрьне

Щӧмле пърсе/кьрьне йан бь хәвәре пърсе/кьрьне (щинав, ньсбәти), йан бей wан- ьәр т әне бь wәраqе сәwтбуне пектен. Ьәр щӧмләкә бь фела нә ә'мьркьрьне диьарбуйи бь стәндьна хәвәра пърсе/кьрьне, дьвә йа пърсе/пърскьрьне.

Щӧмла гьликьрьне:

1.Әз дәрсдарийе дькьм.

Әв щӧмлә бь пърсе/пърскьрьне:

1.Әз чьма дәрсдарийе дькьм?

Щӧмла гьликьрьне:

1.Щьмә'тәкә гьран чу.

Әв щӧмлә бь пърсе/пърскьрьне:

1.Щьмә'т чьма чу?

-Щӧмле пърсе/пърскьрьнейә бь пърсе щинав:

1.Әw **к'ийә** дәрда ьат?

2.Бьре тә **к'ӧнә?**

3.Т'әмамийа гӧнд **чь** дькарә бькә?

4.**Чawa** бу, wәки тӧ нььа ьати?

5.**Чәнд** нәхwәш нәхwәшханеда ьәнә?

-Щӧмле бь ньсбәтийе пърсе/пърскьрьне

1.**Дьвәк** әw тә сьсттьр бу?

2.**Дьвәк** әw ьатә мала wә?

3.**Дьвәк** әw чу мал?

4.**Нә ахьр** кьрьна тә we нәйе qәбулкьрьне?

-Щӧмле пърсе/пърскьрьнейә wәраqе сәwтбуне

1.Щайизә әз к'ьтеве ьылдьм?

2.Ьун шагьртьн?

3.Кани ьди мьч'ьqийә?

Әв щӧмлә, бь майина бей wәраqе пърсе/пърскьрьне, wәргӧьези е гьликьрьне дьвьн.

Awa:

1.Щайизә әз к'ьтеве ьылдьм.

2.Ьун шагьртьн.

3.Кани ьди мьч'ьqийә.

Щӧмлә, к'ижанада пърс ьәйә, щӧмле пърсе/пърскьрьненә.

Щӧмле пырсе/пырскьрьне сәва бавәрбуна тьштәкида, диьаркьрьна ьивикьрьне у т'әмийе тенә хәвтандьне.

Щӧмле пырсе/пырскьрьне бь хәвәре пырсе/пырскьрьне у бь wәраqе сәwтбунейи пырсе/пырскьрьне пектен.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дәрсе ьинвьн у гьликьн.
2. К'ижан щӧмлә е пырсенә?
3. Щӧмла пырсе чь дәливада те хәвтандьне?
4. Щӧмла пырсе бь чь wәраqи те готьне?
5. Бьльндкьрьна дәнг щӧмледа дькарә к'идәревә?
6. Щӧмләкә ьж се әндама бьньвисьн у пырсе wан ьәрсе әндама бькьн.
7. Щӧмла пырсе чawa пекте?
8. Чахе щӧмлә бе wәраqа пырсе/пырскьрьне дьминә, wәргӧьези чь дьвә?
9. Щӧмла пырскьрьне сәва чь те хәвтандьне?

B)ЩӦМЛА Ә'МЬРКЬРЬНЕ

1. Дәрсе xwә бьхунә, кӧр'е мьн!
2. Иро тӧ wәрә хәвате!
3. Сьве тӧ ьәр'ә чоле!

Әв щӧмлә е ә'мьркьрьненә.

Щӧмле ә'мьркьрьне мәwщуди, ьәбуна qьсәчи (т'әв к'е хәвәрдьдьн) т'әхминдькә.

A)Мәрәме щӧмла ә'мьркьрьне

Бь щӧмле ә'мьркьрьне е хәвәрдьдә ь'әмд, ә'мре xwә дьвежә qьсәчийе xwә, әwи дьвә (ьәлана дьде) тьштәки бькә йан наьелә, qәдәхәдькә тьштәки бькә.

1.Ә'мьр, ә'мьркьрьн, бангин:

1. Гәли лawька, р'ьйа дьжмьна бьбьр'ьн.
2. Р'авнә сәр xwә, дина xwә бьдьне чь дьqәwьмә.
3. Сәрфьнйазвә, эздихана дәлал.

2.Т’әми, ьивикьрьн:

1.Р’авә, баво, сәре хwә р’акә.

2.Ьыла ьәр’ә, сетикә, сәрики лехә.

3.Бь к’ьламе хwәйә хwәш дьле мьн барьстанкә.

3.Qәдәхәкьрьн:

1.Бьра, нәчә, әw р’ьйа беохьрә.

2.Кör’о лао, тьтште ьса мәкә.

3.Хушке, тö иро we йәке нәкә.

Б)Wәраqе щömла ә’мьркьрьнейи сәwтбуне

Щömла ә’мьркьрьне бь wәраqе ә’мьркьрьнейи мәхсус дәрбдани тенә готьне. Сәр хәвәра бь фькьра ә’мьркьрьне (ә’дәти- фелготийе) wәхта готьне дәнг щарәкева бльнддьвә, qәwиндьвә.

Гьлийе ньвисарда wәраqе ә’мьркьрьнейи сәwтбуне бь нишана (!) те к’ьвшкьрьне, к’ижан хьлазийа щömледа те данине.

1.Гәли мерхаса, лехьн, дьжмьн нәьewшиньн!

2.Хушкно, бькьн, бьләзиньн, хwә зар’е хwәр’а бьгьиньн!

В)Пекьатьн, т’әшкилбуна щömла ә’мьркьрьне

Щömле ә’мьркьрьне дькарьн чәнд щур’а, пекбен, т’әшкилвьн:

-Бь феле тәьәре ә’мәркьрьнейи сьфәте дödайи йәкани **у п’ьр’ани:**

1.**Ьәр’ә** мал, паше **вәгәр’ә** хәвате!

2.Тö шöхöле хwә **бькә**, **мәтьрсә**!

3.Тö **гör’а** мьн **бькә**, **гör’а** кәси **нәкә**!

4.**Ббьелә**, ьж вьра **дурк’әвә**!

5.Ьж вьра **бьщә’мә**!

-Бь сьфәте п’ьр’анийи сьсйае е тәьәре ь’ьзкьрьне:

1.**Ьәр’ьн**, ь’але щьмә’те **бьпьрсьн,** сәрк’аре гönд ә’мьркьр!

2.Бьра Тawуси Мәләк **пьштоване тәвә**!

Ве дәливеда ә’мьр/кьрьн сәва qьсәчийә- е дьвежә, е дьбььне.

-Бь сьфәте тәьәре шәртийи дöда:

1.Те **ьылди, ьәр'и** чоле у шöхöле хwә **бьки**!

2.Те **сәбьрки** у **ьивийа** мьн**ви**!

-Wә'де ьатьне бь сьфәте дöда (йәкани, п'ьр'ани):

1.Те сьве **ьәр'и** новәдарийе,- qöмандар ә'мьркьр.

2.Ьуне эваре **ь'ьщумкьн**,- Wәзир бь дәнгәки нәрм ә'мьркьр.

Бь мәсдәра нәсафи:

1.Равнә сәр хwә у дина хwә бьдьнә мьн!

2.Бьльвьн!

3.Мьqати qьрав**вьн!**

4.Хәвәрдьн!

Бей фела:

1.**Гöьдари!**

2.**Лəз, бəз**,- сәрк'аре гöнд дькьрә qир'ин!

3.**Навбьр'и!**

-Бь бангина:

1.Дә. Ьди хwә кәр'нәкьн!

2.**Дә**. ьди тö йа дьле хwә бькә!

-Бь хәвәре инк'аркьрьне, нанакьрьне- чawa хәвәр-щöмла qәдәхәкьрьне:

1.-Әз дькарьм ьәр'мә аве?

-На хер!

2.-Дәстурә qәләме ьылдьм?

-На!

Щöмле ә'мьркьрьне ә'мьр, ә'мьркьрьне, т'әмбе, бангине, т'әмийе, ьивикьрьне, qәдәхәкьрьне диьардькьн.

Мәщала пеканина, т'әшкилкьрьна щöмле ә'мьр/кьрьнейә ь'имли феле ә'мьркьрьненә, ле әw дькарьн ьса жи бь феле ә'мьрнәкьрьне у п'аре хәвәрейә дьн пекбен, т'әшкилвьн.

ПЬРС У ПЕШДАНИН:

1.Дәрсе ьинвьн у гьликьн.
2.Щömла ә'мьркьрьне чь т'әхминдькә?
3.К'ижанә мәрәме щömла ә'мьркьрьне?
4.Е бь щömла ә'мркьрьне хәвәрдьдә, чь дьвежә qьсәчийе xwә?
5.Щömла ә'мьркьрьне бь чь wәraqи те готьне?
6.Щömле ә'мьркьрьне чawa пектен?
7.Щömле ә'мркьрьне чь диьардькьн?

Г) ЩÖМЛА Ь'ЬЗКЬРЬНЕ

1.Xwәзл тö бььатай мала мә.
2.Xwәзьла мьн тö бьдитай.

а)Мәрәме щömла ь'ьзкьрьне.

Ь'ьзкьрьн, xwәстьн- щур'әки диьаркьрьна ь'әмде wи мәрьвийә, е кö хәвәрдьдә.

Ьәрдö щömле жорготи мьраз, xwәстьне, ь'ьзкьрьне диьардькьн. Әw щömле ь'ьзкьрьненә.

Щömле ь'ьзкьрьне дькарьн wи мәрьвир'а, е кö хәвәрдьдә йан кәсәки дьнә у тьштәкива ььнартивә. Сәва wан qьсәчи нә лазьмә, чьмки хәйсәте гьлийе ьса т'әшкилбуийи т'әкхәвәрдане ьәйә.

1.Xwәзьл сәре ч'ийе бума.
2.Xwәзьла әз бьчуйама Лальша нурани.

б)Пекьатьна щömла ь'ьзкьрьне

Щömле ь'ьзкьрьне wa пектен:

а)Бь щур'е фелайә тәьәре ь'ьзкьрьне:

1.Тö **xwәшви**.
2.Тö **гöл у гәшви**.

б)Бь щур'е тәьәре шәртийә дәрбазбуйи:

1.Мьне бьxwәста әз бьчуйама Лальше.
2.Мьне ь'ьзбькьра әw бььата.

-Бь хәвәра ньсбәтийә "бьра":

Әw сәр феле тәьәре ь'ьзкьрьне зедәдьвә у wәraqe т'әмидайине ә'лами

щӧмле дькә.

1.**Бьра** мала тә ававә.

2.**Әw бьра** xwәш у сәрфьнйазвьн.

-Бь сәwткьрьна xwә(а)зьл у бь феле тәһәре һ'ьзкьрьне.

1.Xwәзьл әз дӧһ бьһатама.

2.Хазла мьн ч'ә'ве тәда.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1.Дәрсе һинвьн у гьликьн.

2.К'ижанә щӧмла һ'ьзкьрьне?

3.Щӧмле һ'ьзкьрьнеда qьсәчи лазьмә?

4.Щӧмле һ'ьзкьрьне чawa пектен?

5.Чәнд щӧмле һ'ьзкьрьне бьньвисьн у шьровәкьн.

Г')ЩӦМЛА БАНКЬРЬНЕ

1.Мәрәме щӧмле банкьрьне

Щӧмле банкьрьне ьж е дьн эп'ещәйи щӧдадьвьн. Һ'әркә мәрәме щӧмле гьликьрьне, пьрскьрьне, ә'мьркьрьне е п'әвгьреданейә, демәк мәрәме банкьрьнайи сәрәкә диһаркьрьна һ'әсинейә.

Щӧмле банкьрьне щӧмле бь һ'әсине у банкьрьне qәwин готьненә.

2.Пекһатьна щӧмле банкьрьне

П'арәкә щӧмле банкьрьне һ'әсине башqә-башqә диһардькьн, сәwткьрьна wәрдьгрьн у бь we мә'нйе бь wәрqе сәwткьрьнейи банкьрьне тенә һәвр'екьрьне.

Xwәстьн, сьлав, банг(ин) щерга wанда тенә сьньфкьрьне.

Щӧмле банкьрьне бь wәраqе сәwткьрьнейи qәwин у дьрежбуйи тенә готьне.

Хәвәр йан фькьре шәрткьрьна хәйсәте щӧмле ви щур'әйи дькарьн сәwткьрьн, щинаве ньсбәти йан п'аре хәвәрейә дьнвьн.

1.**Ах**, әв мешә чьqа xwәшә.

2.**Wәй**, бьһельн ьж вьра һәр'ьн.

3.**Ә’фәрьм** тәр’а.

4.**Ә’длайи** дьне-а’лəмер’а.

5.**Чьqа-чьqа** щьмə’т Шəнгаледа ьатə qьр’е.

Ьса жи ьəнə щömле банкьрьне, хəйсəте к’ижана ьəр т’əне wəраqе сəwткьрьнева гьредайийə. Бь майина бей wəраqе сəwткьрьнейи банкьрьне- əw wəргöьези щömле хəйсəте дьн дьвьн. Бь избати əw нав xwə wəсьфе щömле дö тəьəре башqə-башqə дькнə йəк.

1.Wəзир, əз ьивидькьм бьра ь’əйфа тə мьн нəйе.

2.Лawке мənə,- Wəзир шабуйи гот.

Щömле банкьрьне ь’əсине диьардькьн у чawa гази, qир’ин тенə готьне.

Хəйсəте п’арəкə щömле банкьрьне wəраqе сəwткьрьнева гьредаийə.

ПЬРС У ПЕШДАНИН

1. Дəрсе ьинвьн у гьликьн.

2.Фьрqийа щömле банкьрьне ьж щömле гьликьрьне, пьрскьрьне, ə’мьркьрьне к’ижанə?

3.Щömле банкьрьне чawa пектен?

4.Щömле банкьрьне чawa тенə готьне?

5.Щömле банкьрьне чь диьардькьн?

6.Чəнд щömле банкьрьне бьньвисьн у шьровкьн?

ТЕК’СТА БОНА XWƏНДЬНЕ У ШЬРОВƏКЬРЬНЕ

ИБРАЬИМ ХƏЛИЛ У НƏМРУТИ К’АФЬР

(п’ара 2-а)

Əwи да дурбиние, дина xwə дайе, р’асти жи öсанə- пəз навда вəлəзйайə. Готə хölама:

-Кöр’о, ь’əспе мьн зинкьн, биньн.

Хölама ь’əсп зин кьр, анин, бəр данə сəкьнандьне. Əw сьйар бу, xwə бəрбə ч’ьйайе жə’рийе, пез лəзанд. Дур’ез к’ətə щьмə’та xwə, пəй лəзанд. Ьəйфа wана гəлəки дəwлəти дьһат, чьмьк дəwлəти гəлəки qədре щинара дьгьрт. К’е бəрбə wи жи бьчуйа, тьштə ле бьxwəста,

нанакьрьн т'önəбу, ләма жи бəр дəwләта wи дьк'этьн.

Сьйара xwə незикайи пез кьрьн, р'ьнгə-р'ьнга ньге ь'əспар'а пəз т'əв р'абу, т'опи сəр ьəв бу.

Дəwләти дина xwə дайе, wəлə, тьштə пез нəьатийə. Ажотə щəм шьвен, р'ожхери да.

Шьвен, го:

- Сəр ч'ə'ва ьати, дəwләти. Тə херə? Wə пəз т'əв р'акьр, р'əь'ət мəг'əл ьатьбу.

Дəwләти го:

-Хорте дəлал, нə мьн тəр'а го, т'əми дабу тə, wəки пез бəри wи ч'ьйайи нədə, əwa ч'ьйайе жə'риейə, т'əмаме пе qьр'вə.

Го:

-Аг'айи xwəшвə, тьштə ə'рде т'önə. Əw ч'ьйа жи хамə, ле xwə пəз бьрчи наминə? Qət нətьрсə, тьштə жи пез найе. Wəки пəзək жə'рдədайибьвə, əз щawдарьм. Фькара нəкə, архайин ьəр'ə мал.

Дəwләти дина xwə да пез, бəнгзе пез, шьвен нььер'и, го:

-Ахьр чь ь'əйwана ьатийə ви ч'ьйайи? Йəк сах нəмайə.

Шьвен го:

- Аг'а, тə к'арə пе т'önə. Əз дьвем- ьəр'ə. Ьəр'ə, архайинвə, тьштə пез найе.

Щьмə'те ч'ə'ве дəwләти нььер'и, гьшт мət'əл ман. Дəwләти щарəкə дьне нава пезда чу, ьат, дина xwə дайе, на, wəлə, пəзəкə мьр'узкьри навда т'önə. Ь'əспа xwə сьйар бу, пажда бəрбə мал зьвьр'и. Əw р'ева дöшörмиш дьбу, дьго: "Xwəде занə, шьване мьн нə р'ьжийə, к'ьрйамəта wи ьəйə. Xwəде к'ьрйамət дайе. Йане на, əw ч'ьйа кал-бавада ч'ьйайе жə'рейə. К'е qöт'ам дькьр, wəки ь'əйwен бəри wи ч'ьйаидə?"

Р'астə, дəwләти дььатə мал, ле дьле wи бəр ьəв нədьда: т'ьме сəр стöйе xwə вədгəр'йа- пез днььер'и.

Ь'этани нивро, wəхта дə'не пез ьат, дəwләти дина xwə дайе шьван we пешийа пез к'этийə, пəз пəй дьк'ьшə, те. Тö дьвежи- т'əмам зари-зьманə.

Əwи öса əw пəз xwəйдькьр р'ожбьр'ож пəз п'əр'ләмишдьбу, ча дьвежьн, позе йəке нədьь'əр'ьши, йəк ле нəxwəш нədьк'ət, зйан нəдьбу.

Дəwлəти бəхте хwə р'азибу, wəки Хwəде шьванəки öса р'аст пе анийə.

Wəхта ми дьһатнə берийе, хwəха йəко-йəко дьһатьнə берие, тə дьгот дəһ мəрийа доре гьртийə, йəк ле нəдьр'əви, йəке хwə банəдькьр. Шир зедə бьбу, ə'лбада шир щьwар нəдьбу.

Дəwлəти гази к'əсива дькьр, шир дьдайе, хwəр'а дьбьрьн (чь сəре wə нəйешиньм), р'ож бь р'ож дьһатə дəрбаскьрьне.

Р'ожəке жи шьван бəре пез да гəлие Гöра, го: "Щаньм, исал чəнди чəнд салə, əw гəли хам майə, əзе пез бьвьм, бəрдме. Гöре чь бькьн?". Əwи пəз бьрə һ'афа гели, гəлие хам, гьһйайе кəвьн, т'əзə сəр һəвда майə, пəз ч'ə'в хем кəт, жорда хузи гели бу, нава хемда нькбу, ч'ерйа. Wəхта пəз хари гели бу, шьвен дина хwə дайе- гöра чарнькал дора пез гьрт. Шьван бəрбə гöра чу "Һа,- го,- wə херə? Дури пез һəр'ьн, бьра пəз бьч'ерə". Гöра го: "Мə чь херə, чьр'а тö ньзани əм бьрчинə? Əва гəлйе мəйə, һ'əта наһа кəсəки пəз бəри гəлийе мə нəдайə, щара ə'wльнə, wəки тə пəз анийə, бəри гели дайə. Чь һ'əйwана һатийə, йəк сьламəт нəчуйə. Р'ьсqəки бьдə мə, дьране мə һəв хар (əм ит'мазе дькьн).

Шьван го:

- Гəли гöра, чьма һун ньзаньн əз шьваньм, пəзе мьн нинə, пəзе хəлqейə? Чь изна мьн һəйə əз пəзе хəлqе бьдмə wə, бе р'əзəльхйа хwəйе пез? Һун вьра мьqати пезвьн, əзе һəр'мə щəм дəwлəти, хwəйе пез, р'ьсqəки wəр'а же бьхwəзьм. Һ'əрке изьн дайə, сəр ч'ə'ве мьн, əзе бьдьм, һ'əрке нəдайə, əз чь дькарьм бе изна хwəйе пез, чь əхтəрйа мьн һəйə хwəсəрихwə пез бьдмə wə, wə һ'əлалкьм?

Гöра го:

- П'ак, дə, һəр'ə, əм дəнгмиши пез навьн.

Шьвен пəз гелида һивйа гöра һьшт, го:

-Бьньһер'ьн, дəнгмиши пез нəвьн, əзе һəр'мə щəм дəwлəти, чька чь дьвежə.

Щьмə'те дитьбу, wəки шьвен пəз бəри гəлийе гöра дайə. Əwана гозqöлахбун, го: "Чька ахри чawa дьвə?". Лə'зəке сəкьнин, дина хwə дане- шьван һат- пəз т'önə. Щaw данə дəwлəти, го:

- Хwəде мала тə хьравкə, шьване тə пəз бьрə гəлие Гöра, we һат, пəзəкə т'əк т'önə.

Әм бежьн- дәwләти һ'өкөме шьвен, к'ьрйамәта wи дитьбу, ле диса тьрсйа, го: "Xwәде занә, гöра пәз т'әмам бәлакьр. Чьр'а гәрә шьван бе- пәз т'önәвә? ".

Әw дәрк'әтә дәрва, пешйа шьвенда чу:

Һа,-го,-, хорто, тә херә, к'а пәзе тә?

Шьвен го:

-Аг'айе мьн xwәшвә, мьн пәз бьрйә гәлие гöра, нава хемда дьч'ерә.

-Ле тә чьма пәз һиштийә һивйа гöра, һати? Нә нага гöра пәз гь бәлакьр.

-Нәтьрсә, аг'а щан, qә тьштәки жи накьн, дьвен: "Әм бьрчинә, xwәр'а р'ьсqәки дьxwәзьн, тьштәки мә һ'әлалкә". Мьн го: "Пәз нә пәзе мьнә, пәз пәзе хәлqейә. Изна мьн чь һәйә әз бе р'әзәльхйа xwәйе пез пез бьдмә wә? Дәнгмиши пез нәвьн, әзе һәр'мә щәм xwәйе пез, һ'әрке тьштәк дайә, wә һ'әлалкьрийә, әзе бем, бьдьм, һ'әрке на- надьм". Әз бона wьра һатьмә. Нага тö чь дьвежи? Те тьштәки бьдейи, йан, на?

Щьмә'та доре ә'щевмайи ма, го:

- Щаньм, әwи aqле xwә авитийә: пәз бьрйә бәри гәлие гöра дайә, һатийә щәм дәwләти, р'ьсqе гöра дьxwәзә. Нага гöра пәз т'әмам бәлакьр, хар, qәт хәма дәwләти жи нинә.

Wәхта дәwләти әw йәка бьһист, әw жи мәт'әл ма, дьле xwәда го: "Гöре бьрчи нага пез һайбунә, нага т'әмам харьн". Дәwләти qәт р'ьйе xwә тә'лнәкьр, готә шьвен, го:

- Wәки тö aqаси ширһ'әлали, тә бей р'әзәльхйа мьн тьштәк нәдайә гöра, һати, изне мьн дьxwәзи, һәр'ә, бьньһер', һ'әрке гöр дәнгмиши пез нәбунә, пез бьжмьр, гели дәрхә, һ'әркә т'әмамә, к'ижан пәза сәр пашие ма, әw р'ьсqе гöрайә. Мьн һ'öв- р'әзе xwә гöра һ'әлалкьр.

Шьван вәгәр'йа, чу, гьһиштә пез. Дина xwә дайе пез т'ер xwәрйә, мәг'әл һатьйә, гöра чарнькал дора пез гьртьнә.

Гöра го:

Һа, тә чawa кьр? Муса п'ехәмбәр, әм бьрчина qьр'бун, бьрчина дьране мә һәв хар.

Го:

-Wәлә, мьн р'ьсqәк wәр'а ани, әзе пез бьжмьрьм, жь гели дәрхьм, һ'әрке т'әмам бу, к'ижан пәза сәр пашие ма, әw р'ьсqе wәйә. Xwәйе пез wә һ'әлал кьрийә.

Әwи гази нерйа кьр, нерийа да пешийе, пәз пәй р'езбу. Жьмьри, жь гели дәрхьст. Микә авьсә, гьран ьәбу, әw сәр пашие мабу.

Шьван го:

- Пәзи т'әмамә, әw мийа сәр пашие майә, р'ьсqе wәйә. Wә xwәш ь'әлалвә.

Гöра ьәвр'а дадайе, ледан, зьке мийе qәлаштьн. Ми щewибу: бәрхәки нери, qәрqашбу, минани к'әскәсорәке ьлк'ьшйа, чу әзмана. Шьвен пәз ажот, ани мал.

Дәwлəти, щьмә'т ьивийе сәкьнибун, т'әмама ч'ә'ве ьәв нььер'и, шаш ман, го:

-Щаньм, тьштәк wи шьванир'а ьәйә, әw п'ехәмбәрә, к'ьрйамәта Xwәде пер'а ьәйә. Әwи we р'ожа ьане пәз бьр, бәри ч'ьйайе жә'рийе да, тьштә пез нәьат. Иро жи бәри гәлие Гöра дайә, гöр дәнгмиши пез нәбунә, бь р'әзәльхйа дәwлəти пәзәк дайә гöра. Әw к'әрәма Xwәдейә.

Дәwлəти гәләки шабу, жь мала Xwәде р'азибу.

Шьвен го:

- Дәwлəти, пәзе xwә бьжмьрә, xwәр'а шьванәки бьгрә, wә'де мьн т'әмамбу, әз ида начмә бәр пәзе тә, кем-зедә бьбәхшинә.

Дәwлəти бәр гәр'йа, го:

- Әз бәхте тәмә, ьәла мәьәк т'öнә чь зу wә'де тә т'әмамбу? Нә гәрә тö xwәйки, wәки әз ьәq бьдмә тә? Wә'де тә ье гәлә майә.

Шьвен го:

-Дәwлəти, әз гәләки жь тә р'азимә, тә ьәqе мьн дайә, тьштә мьн нә лазьмә.

Дәwлəти го:

- Щаньм, мьн к'әнге ьәqе тә дайә? Тә aqac зйә'мәт пер'а дитийә.

- На, хер, дәwлəти, әз зә'ф жь тә р'азимә, әз дö щара ьәq жь тә настиньм. Тә сәва хатре мьн мик дайә, мьн дайә гöра, әw жи пеш ьәqе мьва.

Дәwлəти кьр-нәкьр, нәсәкьни, нә жи- ьәq ььлда, го:

-Дә, хатре тә, әзе чумә.

Дәwлəти гәләки бәр гәр'йа, го:

- Щаньм, бьсәкьн, нанәк-авәк. Әзе ьәqе тә т'әмами бьдьм- сәв хатре тә, тәмьзайи, сахләмйа тә. Зә'ф жи тә пәзәк дайә гöра? Пешйа тә гöра мәщал нәдьда мә, шәве ь'әта сьве нәдььштьн әм р'азен, пәз

дьбьрьн, бьриндар дькьрьн. Ььнч'ки тӧ ьати, ьәла ье гӧье пәзәке хунәбуйә, пәзәк тьшт пе нәьатийә. Т'әwaqә дькьм- ьәqe xwә т'әмами ььлдә, мьн гӧнәк'ар нәкә.

Шьван к'әнийа, го:

-Щаньм, тә чь готийә, wәки әз тә гӧнәк'аркьм? Qәт бәрхwәнәк'әвә. Тьштәк гӧнәк'ариа тә т'ӧнә.

Дәwләти кьр- нәкьр, нәсәкьни, нә жи ьәq ььлда, го:

- Дә, ахтре тә.

Гәләки ь'әйфа дәwләти пе ьат, ах, оф кьр, т'әзә чь бькә?

Го:

- Xwәде р'ьнд да мьн, щарәкә дьне жь мьн стәнд.

-3-

Әм дәwләти бььельн, qасәке вәгәр'нә сәр Ибраьим Хәлил, Ь'әщаре, Нәви Исмайил.

Wәхта әwe бәр'йа хькә-хали, qумә-qумьстан, демә-демьстан, ав дәьәрдьвә, шәьәр те чекьрьне, бәрә-бәрә мәзьндьвә, те готьне, wәки к'ӧлфәтәк wьра wәльдйә, кӧр' жер'а буйә. Wәхта кӧр' буйә, пә'нйа wи ә'рде к'әтйә, хальqе а'ләме каник дәьәркьрийә. Наве хорт Нәви Исмайилә: wи, aqле wи, занәбуна wи (ь'әвте) ә'рде, ә'зман занә. Әw дәнг дьгььижә Ибраьим Хәлил. Wәхта Ибраьим Хәлил ьургьли дьбьье, дьве:

-Шькьр, наве Xwәде, әw кӧр'е мьн, жьна мьванә, гәрәке әз ьәр'мә дитна wан.

Сәра дьбьье, wәки Ибраьим Хәлил дьчә. Әw наьелә, дьвә шәр'е wан. Ибраьим Хәлил дьве:

- Qәт навә, гәрә әз ьәр'ьм, ле диса әзе бем.

Сәра дина xwә дьде ч'арә навә, Ибраьим Хәлил насәкьнә, ә'сә we ьәр'ә, дьдә сонде, дьве:

- П'ак, wәки дьчи, ле wи сози, wәки тӧ незики Ь'әщаре нәви.

Ибраьим Хәлил го:

-Бьравә, we сонде. К'едәра мьн гььиштә Ь'әщаре, әзе (бьбьр'ьм) жекьм.

Ибраьим Хәлил изна xwә Ь'әщаре, щьм'те xwәст, бәрбь шәьәре Нәви Исмайил чу.

Xwәде занә- чәнд р'ожа, шәва чу, незики шәьәре К'awәт'өле бу.

Сьвәке зу, Нәви Исмайил дьвежә дьйа хwә, дьве:
- Дайе әзе пьрсәке тә бькьм.
Дьве:
-Бежә. Кör'е мьн, те чь бежи?

Гәләк хwәндк'ара, wьра сәвәqи те готьн:

Нәви Исмайил дьве: "Дайе, дьле мьн дöбетә,
Әзе пьрсәке тә бькьм- мьн тә фьһәстә,
(Йане- мьр'а бежә)
Иро бина баве мьн тә тейә".

Де дьве: "Лао, йа баве тә сәре мә дькьри,
Сал, зәман дьһатьн, дьбьһьри,
К'и занә- баве тә сахә, йан- мьри?"

Нәви Исмайил дьве:
- На, дайе, баве мьн те, әзе пешиеда һәр'ьм.
Де дьве:
- Лао, тö зани. Wәки eqин зани баве тә те, те пешиеда һәр'и-һәр'ә.

Нәви Исмайил qәсьри, чу weда,
Бала хwә дайе- пәйак тейә р'еда,
Го: "Әwи һан баве мьнә- тейә weда".

Wәхта һатьн, незики һәвдö бун, Ибраһим Хәлил дьле хwәда дьгот: "Гәло, дьqәwьмә әwи weда те- кör'е (мьнвә) мьнә- Нәви Исмайилә, пешиа мьда те?"

Нәви Исмайил дурва ле кьрә гази,

Го: "Баво, ә'сьл-ә'саси,
Р'әшнәкә wи льваси".
Әw әwләди хасә (йани- qәлпе хwә хьравнәкә)

Wәки дурва баве хwә бькә наси.

Нәви Исмайил го:

- Qәлпе хwә хьравнәкә. Тö баве мьни, әз кör'е тәмә.

Wәхта (гьћиштнә) р'абәри ћәв бун, Ибраћим Хәлил кьр- кör'е хwә ћ'әмезкә, ћәр'ә р'ьйа, әwе дәqе (Ахин Щәбраћил) Насьрдин орт'а wанда сәкьни, нәћишт Ибраћим Хәлил кör'е хwә ћ'әмезкә, ћәр'ә р'ьйа, гот:

- Ибраћим Хәлил, бьсәкьнә, әw созе тә нава агре мәнщәниqеда дайә, тö хwәйе созе хwәйи, йан- на? (Хальqе а'ләме дьхwәзә) бәр дьле тәда Нәви Исмайил ширьнтьр, зедәтьр тьштә т'önә.

Гәли хwәндк'ара, пежда ћатийә ньвисаре: wәхта ћ'ököме Нәмрути к'афьр Ибраћим Хәлил авитнә нав эгьр, wи чахи Ибраћим Хәлил го:

Хwәде, wәки тö мьн wи агре мәнщәнeqйе хьлазки, әзе qörбана тәкьм бәр дьле мьда чь ширьнә. Р'асти жи Нәви Исмайил ширьнтьр тьштә т'önәбу. Ибраћим дәлил, сущк'ар дьвә, щие хwәда сар дьвә, дьминә.

Вьра сәвәqти те готьн:

Дьве: Ибраћим Хәлил сар бу, дьћörмьжи,
Нот'ла әт'уне дьгörмьжи,
Го: "К'е дитийә- бав әwләде хwә бьköжи?".

Нәви Исмайил пе ћ'әсйа, wәки нава эгьрда Ибраћим Хәлил соз дайә, wәки Хwәде жь агьре мәнщәнeqие хьлазкә, чь бәр дьле wида ширьнә- qörбана Хwәдекә.

Нәви Исмайил го:

-Баво, wәхта тә соз дайә, созе хwә п'ошман нәвә: әз qörбана Хwәдемә.

Нәви Исмайил готә Насьрдин, го:

-Т'әwәqа мьн жь тә ћәйә, изна мьн бьдә, әз ћәр'мә мал, дьйа хwә бьвиньм, әw шире бьстане хwә мьн ћ'әлалкә, әзе вәгәр'ьм, бем, wәки qörбана Хwәде qәбулвьм.

Насьрдин изне дьдә, дьве- ћәр'ә.

Вьра сәвәqти те готьн:

Нәви Исмайил чу щәм дьйа пирә,
Дьве: “Дайе, тӧ мьн ӏ’әлалкә әмәк, ширә,
Иро ӏатийә сәр мьн wәсьлуфа мирә”.

Нәви Исмайил чу щәм дьйа щанә,
Го: “Дайе, тӧ мьн ӏ’әлалкә шире бьстанә,
Иро ӏатийә сәр мьн wәслуфа р’әманә” (сӧлт’анә).

Нәви Исмайил го: “Дайе, бьшинә, шьрита бинә,
Дәст-п’е мьн гьредә, бьшьдинә.
Р’ӧӏ’и ширьнә.

Wәки әз хwә нәӏ’әжиньм,
Әз qӧрбана Хwәде qәбул ниньм”.

Де шанд, шьрит ани,
Qәwин дәст-п’е Нәви Исмайил гьреда, чаwа тӧ зани,
Бәр Ахин Щәбраӏил дани,
Го: “Ӏ’ӧв-р’әз qӧрбана Хwәде ӏ’әлалвә, тӧ- зани”.

Дйа Нәви Исмайил- Ӏ’әщаре, qәт дьле хwә нәкьр: дәве к’ән, бәшәра хwәш, го:

-Wәхта Ибраӏим Хәлил нава агре мәнщәneqйе соз дайә Хwәде, бьра qӧрбана Хwәде qәбулвә.

Әw к’ера хьштә,
Ахин Щәбраӏил гәрдәна Нәви Исмайил р’адьӏиштә,
Дәве к’ере wәлгәр’йабу пьштә.

Әw к’ера шинә,
Гәрдәна Нәви Исмайил wәр тинә,
К’ере муки т’әне же нәбьр’ийә.

Насьрдин к’ере ћат сöщийә, (ћәрс к’әт сәрда)
Го: “Ньзаньм ћ’әwале тә чийә,
Тә мук гәрдәна Нәви Исмайил нәбьр’йә?”

Ахин Щәбраћил ә’кбәрә,
К’ер авитә бәрә, (кәвьр, зьнар)
К’ере бәр бьр’и, кьрә кәрбькәрә.

Ћерса Ахин Щәбраћил ћат, дина xwә дайе к’ера wи стуе Нәви Исмайил набьр’ә. Зьнарәк wьра бу, к’ер авитә зьнер, к’ере зьнар орт’еда кьрә дö кәра.

Ахин Щәбраћил го:

-Wәки öсанә, ле тö чьма набьр’и?

К’ере го: “Ә’сле мьн ськинә,
Шәве, р’ожа к’аре мьн бьр’инә,
Бесущ, бегönә ћ’әде мьн köштьна Нәвйа нинә”.

Әw бәране ћ’öранди,
Ћьрйа ћ’әвт сала нава баг’е щьнәте гәр’анди,
Xwәда qörбана Нәви Исмайил дьqәбьланди.

Әw бәране бәләкә,
Дәрк’әтийә (qödрәта) щьнәта хальqә,
Ћатийә- сәре xwә qörбана сәре Нәви Исмайил бькә.

Әw бәране кәлилә,
Дәр’кәтйә qödрәта (щьнәта) ћәлилә,
Ћатийә, буйә qörбана Нәви Исмайилә.

Дәће мәћа ә’йде, ә’рәфате,,
Р’ә’мә де-баве щьмә’те, щьвате.

Xwәде бәран qörбана Нәви Исмайил qәбулкьр. Ахин Щәбраћил бәран шәржекьр, Нәви Исммайил бәхшанд. Xwәде мьразе Ибраћим

Хәлил, Нәви Исмайил, Һ’әщаре кьр, ьәв шабун, ьатнә дәст-р’уйе ьәв, даг’ьли нава шәьәр бун, мьзгини к’әтә нава щьмә’те, пешийа wанда ьатьн, ль табун. Се р’ожа, се шәва шабун, к’ефкьрьн.

Гәли хwәндк’ара, әва әw бәран бу, wәхта шьван пәз бәри гәлийе гöра да, гöра дора пез гьрт, готнә шьвен: “Әм бьрчинә, р’ьсqәки бьдә мә”. Шьван чу щәм дәwләти бона гöра р’ьсq ле хwәст, дәwләти мик ле ь’әлалкьр, шьвен пәз жьмьри, дәрхьст, микә авьс пар’а ма, гöра леда, зьке мийе qәлашт, бәрхәки кәли qәрqаш бу нот’ла к’әскәсорәке, ььлк’ьшйа ә’змана. Әw диса ь’ьзкьрьна Хwәде бу. Әw бәрх баг’е щьнәтеда ьатә хwәйкьрьне, бу qöрбана Нәви Исмайил.

Ле qәт мьн нава ньвисаре хwәда нәда к’ьвше, к’а әw шьван к’ебу, wәки архайин пәз бәри ч’ьйайе жә’рие да, тьштәк пез нәьат. Пәз бәри гәлие Гöра да, гöр дәнгмиши пез нәдьбун, т’әwәqә кьрьн, wәки шьван р’ьсqәки бьдә. Әw шьван Муса п’ехәмбәр бу: к’ельмчие р’ә’бе а’ләме, бь ь’öкöме Хwәде әw бона Ибраьим Хәлил, Нәви Исмайил ьат, бу шьван.

Ибраьим Хәлил чу мала кöр’е хwә. Эваре чу ьәрәма хwә. Әwи бона сонда хwә, чьмки Сәрайе дабу сонде, wәки незики Һ’әщаре нәвә, к’е дәра wи гььиштә Һ’әщаре, wьра жекә. Әwи бәр-сьмеле хwә бьр’и (qашкьр), хwә да сöнәткьрьне.

К’öтасие хwәшбәхтие дьхwәзьм. Хwәде чаwа мьразе Ибраьим Хәлил, Нәви Исмайил, Һ’әщаре кьр, öса жи мьразе хwәндк’ара у гöьдара бькә.

Әв совәта мьн дәве гәләк ö’льмдара бььистьбу, ле ве ахрие **Мәмойе Шех Р’әшо** готийә, мьн- т’әрщмә кьрийә.

Хьлаз.

Ньвиси Шöкöре К’әрәме Әсойи.
Сала 1993-а, 20-е мәьа т’әвахе.

EZDIKI.COM

СƏРƏЩƏМ

К’ОМА 11а

ФЬКРЕ ХƏВƏРЕЙƏ К’ƏСƏ У Э’РЬФИ 3
ЩУР’Е ХƏВƏРА АНГОРИ НЬСБƏТИА ЩУР’Ə У ФЬКРЕ.....3
ЙƏКК’ЬВШ.....4
Ə’К’СНИШ.....5
ХƏВƏР У ФЬРАЗ.....5
ХƏВƏРТ’ƏШКИЛКЬРЬН.....6
П’АРЕ ХƏВƏРЕ.....7
К’ОК.....7
П’ЬРТЬК.....7
МОВЬКБƏНД.....8
ЩУР’Е ХƏВƏРА АНГОРИ ПЕКҺАТЬНЕ.....8
ЩУР’Е ХƏВƏРЕ ЧƏТЬН.....9
ХƏВƏР, К’ИЖАН Т’ƏВАЙИ, БАШQƏ У БЬ ЩЬГ’ИЗЕ ТЕНƏ НЬВИСАРЕ..10
Т’Əвайи тенə ньвисаре- 10
Щöда тенə ньвисаре- 10
Бь хəте (щьг’изе) тенə ньвисаре- 11
КÖРТКЬРЬН 11
КЬННЬВИСАР 12
1)Ҳəр т’əне ҳ’ərфа хəвəре, наве пешьн дьньвисьн. 12
ЩÖМЛƏ: ƏНДАМЕ СƏРƏКƏ У ДƏРƏЩА ДÖДА 13
ƏНДАМЕ ЩÖМЛЕЙƏ П’ЬР’ 14
ҺЬМБРИҺƏВКЬРЬН 14
Э’РЬФИ 15
Ҳ’ƏЩЬМКЬРЬН У КÖРТКЬРЬНА ЩÖМЛЕ 16
ƏНДАМЕ ЩÖМЛЕЙƏ СƏРƏКƏ 16
Хöданфел 16
А)Дьлqе хöданфеле 16
Б)Диҳарбуна хöданфеле 17
В)Хöданфела щинаве шəхси 17
Г)Хöданфеле бь щинаве дьн.....17
-Нишандайине 17

-Пьрскьрьне 17
-Нәсафи 18
-Инк'аркьрьне- 18
-Ћәжмар 18
-Хәйсәтнав 18
-Мәсдәр 18
Г)ЩИЙЕ ХӦДАНФЕЛЕ ЩӦМЛЕДА 18
Г')К'ОМА ХӦДАНФЕЛЕ.....19
ФЕЛГОТИ 19
А.ДЬЛQЕ ФЕЛГОТИЙЕ 19
Б.ФЕЛГОТИЙА САФИ 20
В.ФЕЛГОТИЙЕ ЧӘТЬН: ГЬРЕФУТК 20
Г.К'ОМА ФЕЛГОТИЙЕ 21
Г'.ЩИЙЕ ФЕЛГОТИЙЕ ЩӦМЛЕДА 21
ЋӘВР'АQАЙИЛИЙА ФЕЛГОТИЙЕ У ХӦДАНФЕЛЕ 22
Wә'де дәрбазбуйи 23
Wә'де нььа(ни).....23
Wә'де дәрбазбуйида: 23
Wә'де нььанида: 23
2)Т'әв хӧданфеләке зедәтьр (п'ьр') фелготийа п'ьр'ани те хәвтандьне: ...24
Ћәвр'аqайилийа бь щур'ә: 24
Ћәвр'аqайилийа бь фькьре: 24
ЋӘВР'АQАЙИЛИЙА БЬ СЬФӘТА.....25
Wә'де нььани 25
Wәде дәрбазбуйида: 26
В) Т'әв хӧданфела ћәйин фелготи бь сьфәте сьсйа те данине: 26
Тек'ста бона xwәндьне: "Ибраћим Хәлил у Нәмрути к'афьр" (п'ара 1-е) ..26

К'ОМА 12-а

ӘНДАМЕ ЩӦМЛЕЙӘ П'ЬР'ЋӘЖМАР 53
Т'АМКЬРЬНЕ ӘНДАМЕ ФЕЛЕ 53
1.ФЕЛХWӘЗ 54
2.ДӘЛИВ 54
А.ФЕЛХWӘЗ Т'АМКЬРЬН 55
Фелхwәза р'аст 55

а)Дьлqе фелхwəза р'аст 55
б)Щур'е фелхwəза р'аст 56
в)диһаркьрьна фелхwəза р'аст 57
ФЕЛХWƏЗЕ НƏК'ƏСƏ 57
а)Фелхwəза гьһиштьнейə нəк'əсə 58
б)Фелхwəза щöдакьрьнейə нəк'əсə 58
б)Фелхwəза щöдакьрьнейə т'əсиркьрьне/бандуркьрьнейə нəк'əсə 59
г)Фелхwəза нəк'əсə ньсбти.....60
г')Фелхwəза мəщалейə нəк'əсə 60
Т'АМКЬРЬНЕ ДƏЛИВ 61
1.Дəлива щи 61
А)Дьлqе дəлива щи 61
Б)Диһарбуна дəлива щи 62
-Феле ə'фьрандийə щи: 62
2.Дəлива wə'дə/чах 63
а)дьлqе дəлива wə'дə/чах.....63
1.Дəма дəстпекьрьна ə'мəл: 63
2.Wə'дə/чахе ə'мəл: 63
3.Дəма кьрьн йан хьлазийа ə'мəл 63
б)диһарбуна дəлива wə'дə/чах 64
-Феле ə'фьрандийə wə'дə: 64
-Щинав т'əв п'əвгьрека йан башqə: 64
3.Дəлива щур'ə 65
-Һəйин: 65
-фела ə'фьрандийə щур'ə: 65
-Щинаве нишандайине: 65
-п'əвгьредана п'əвгьреке мина (ни), шьвет: 65
-Мəсдəр: 65
-хəйсəтнав: 65
4.Дəлива мəрəм 66
а) Дьлqе дəлива мəрəм 66
б)Диһарбуна дəлива мəрəм 66
-Һəйин:.....66
-Мəсəдəр: 66
-щинаве пьрскьрьне: 66

5.ДӘЛИВЕ ДЬН 67
а)Дәлива мә'ни/сәвәв 67
1.Бь п'әвгьреке бь фькьра мә'ни у бь хәвәре п'әвгьрек (дәст, р'уе, сайа (сәри), дәст у wәки дьн). 67
2.Бь щинаве нишанкьрьне у бь п'әвгьредана хәвәре бь мә'нийа, а ләма-йә п'әвгьреке. 67
3.Дәлива ь'им т'амкьрьна нишанкьрьна ь'име, ә'сасе ә'мәлә.....68
4.бь ььнә щур'е ьәйинейә гöьасти: 68
5.Дәлива чап 68
а)Бь мәсдәра:.....68
б)Бь хәйсәтнава: 68
в)Бь щинава: 69
г)Бь п'әвгьреке диьаркьрьна чап, ьәжмаре у бь хәвәре дьн: 69
г')Дәлива шәрт т'амкьрьна ниашанкьрьна шәрте qәдандьна, кьрьна ә'мәлә.69
б)Дәлива дахöарьне 69
ЩÖМЛЕ НӘ Т'АМ 70
А)Щöмле нивщи 70
Б.Щöмла бь фелготийа тебәрдайи 71
ЩÖМЛЕ ЙӘКТ'ӘШКИЛ 72
ЩУР'Е П'ӘВГЬРЕДАНА ЩÖМЛА.....72
А.ЩÖМЛА ГЬЛИКЬРЬНЕ 73
а)Мәрәме щöмла гьликьрьне 73
б)Пекьатьна щöмла гьликьрьне 74
1.Тер'адитьне: 74
2.Т'әхминкьрьне: 74
3.Мәщбуркьрьне: 74
в)Wәраqе щöмла гьликьрьнейи сәwтбуне 74
Щур'е щöмле гьликьрьне 74
а)щöмла ьәрекьрьне гьликьрьне 75
б)щöмла инк'аркьрьне гьликьрьне 75
Б.ЩÖМЛА ПЬРСКЬРЬНЕ 76
а)Мәрмәме щöмла пьрсе 76
б)Чахе бь щур'е пьрсе ьивикьрьна мьлаьим диьардькьн: 77
в) Чахе пьрс йа хәйсәте к'елмейә: е хәвәрдьдә щаве нахwәзә, әw бь щур'е пьрсе щаве дьдә, әw инк'аркьрьне йа ьәрекьрьне диьардькә: 77

гг)Wəраqе сəwтбуна щӧмла пырсе 77
в)Пекӏатьна щӧмла пырсе/кырьне 78
Щӧмла гъликырьне: 78
Щӧмла гъликырьне: 78
-Щӧмле пырсе/пырскырьнейə бь пырсе щинав: 78
-Щӧмле бь ньсбəтийе пырсе/пырскырьне 78
-Щӧмле пырсе/пырскырьнейə wəраqе сəwтбуне 78
В)ЩӦМЛА Ə'МЫРКЪРЬНЕ 79
А)Мəрəме щӧмла ə'мыркырьне 79
1.Ə'мыр, ə'мыркырьн, бангин: 79
2.Т'əми, ӏивикырьн: 80
3.Qədəхəкырьн: 80
Б)Wəраqе щӧмла ə'мыркырьнейи сəwтбуне 80
В)Пекӏатьн, т'əшкилбуна щӧмла ə'мыркырьне 80
Щӧмле ə'мыркырьне дькарьн чəнд щур'а, пекбен, т'əшкилвьн: 80
-Бь феле тəӏəре ə'мəркырьнейи сьфəте дӧдайи йəкани у п'ьр'ани: 80
-Бь сьфəте п'ьр'анийи пешьн е тəӏəре ӏ'ьзкырьне: 80
-Wə'де ӏатьне бь сьфəте дӧда (йəкани, п'ьр'ани): 80
Бь мəсдəра нəсафи: 81
Бей фела: 81
-Бь бангина: 81
-Бь хəвəре инк'аркырьне, нанакырьне- чаwа хəвəр-щӧмла qədəхəкырьне: ..81
Г) ЩӦМЛА Ӏ'ЬЗКЪРЬНЕ 82
а)Мəрəме щӧмла ӏ'ьзкырьне. 82
б)Пекӏатьна щӧмла ӏ'ьзкырьне 82
а)Бь щур'е фелайə тəӏəре ӏ'ьзкырьне:.....82
б)Бь щур'е тəӏəре шəртийə дəрбазбуйи: 82
-Бь хəвəра ньсбəтийə "бьра": 82
-Бь сəwткырьна хwə(а)зьл у бь феле тəӏəре ӏ'ьзкырьне. 83
Г')ЩӦМЛА БАНКЪРЬНЕ 83
1.Мəрəме щӧмле банкырьне 83
2.Пекӏатьна щӧмле банкырьне 83
Тек'ста бона хwəндьне: "Ибраӏим Хəлил у Нəмрут'и к'афьр" (п'ара 2-а)..84

Ә’зизе Ә’мәр
Һ’әсәне Шех-Мә’муде

ЗЬМАНЕ ЭЗДИКИ
(11-12)

EZDIKI.COM

Տպագրության եղանակը՝ օֆսեթ
Թուղթը՝ օֆսեթ 70 գ/մ
Տպաքանակը՝ 987 օրինակ
Տպագրվել է «Սպիկա» տպարանում